

GÖDÖLLŐ

ENYEDI GYÖRGY

REGIONÁLIS TUDOMÁNYOK DOKTORI ISKOLA

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS

SZÁZHALOMBATTA VÁROSÁNAK HELYZETE A 21. SZÁZADBAN

KÉSZÍTETTE: LAKI ILDIKÓ

GÖDÖLLŐ

2015

A doktori iskola

megnevezése: Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola

tudományága: Regionális Tudományok

vezetője: Dr. Sikos T. Tamás
egyetemi tanár, az MTA doktora
Szent István Egyetem
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet

Témavezető: Dr. habil Csáki György
tanszékvezető egyetemi tanár
Szent István Egyetem
Gazdaság és Társadalomtudományi Kar
Közgazdasági, Jogi és Módszertani Intézet

.....
Az iskolavezető jóváhagyása

.....
A témavezető jóváhagyása

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	5
1. IRODALMI ÁTTEKINTÉS	9
1. 1. Alkalmazott vizsgálati módszerek.....	12
2. ANYAG ÉS MÓDSZER.....	14
2.1. A szocialista városok fejlődési sajátosságai Európában és Magyarországon. Történeti sajátosságok az európai szocialista iparvárosok kialakulásában	14
2.2. A magyarországi iparvárosok rövid története az 1950-es évektől a rendszerváltásig.....	19
2.2.1. A volt iparvárosok rövid múltja és jelene	23
2.2.2. Iparvárosaink helye a hazai településhálózat-fejlesztésben.....	29
3. EREDMÉNYEK	35
3.1. Százhalombatta jelene és fejlődési kilátásai. A település története a kezdetektől az iparosítás küszöbéig.....	35
3.2. Változások évei – az iparvárossá válás időszaka és a városfejlesztés útjai.....	37
3.3. Százhalombatta társadalmi és demográfiai helyzete	39
3.4. A lakosság képzettségi viszonyai	42
3.5. A város területi és térbeli pozíciója	44
3.5.1. A város szerkezete az 1990-es évektől, különös tekintettel a fejlesztési irányvonalakra	46
3.5.2. Lakásszerkezet az ezredforduló küszöbén	51
3.6. A város kulturális élete.....	54
3.7. Az iparváros lakosainak foglalkoztatottsági helyzete két primér vizsgálat tükrében.....	56
3.8. Foglalkoztatottsági helyzet a felmérésben résztvevő lakossági csoportoknál.....	61
3.9. Ingázói helyzetkép.....	65
3.10. Munkaerő-piaci szereplők (aktivitás és inaktivitás)	66
3.11. Helyzetértékelés a kutatások eredményeinek vonatkozásában	68
4. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK.....	70
4.1. A városimázsra vonatkozó vizsgálat eredményei Törekvések a hagyományos és az új iparváros imázsának együttes megtartására.....	70
4.2. Emberközeli fejlesztések a városlakók érdekében	72
4.3. Eredményes városfejlődés. Kérdések és válaszok.....	73
4.4. Következtetések, javaslatok.....	76
5. ÖSSZEFOGLALÁS.....	81
Summary	86

6. MELLÉKLETEK.....	91
1. melléklet	91
2. melléklet	117
3. melléklet	121
4. melléklet	133
IRODALOMJEGYZÉK.....	141
Ábra és képjegyzék	151

BEVEZETÉS

Az erőltetett iparosításról, az új iparvárosokról és eredményeikről, a szocialista ember- és városképről, a realizmusról éppúgy, mint a rendszerváltás utáni társadalmi-gazdasági helyzetről már jelentős számú dolgozat, szakanyag, illetve tudományos eszmefuttatás látott napvilágot. Témájuk, feldolgozottságuk, szakszerűségük megalapozottnak és időszerűnek bizonyul, hiszen a hazai városfejlesztések, átalakulási folyamatok e városokban is ugyanúgy lezajlottak, mint a bármely más magyarországi településen.

Értekezésem egy olyan iparváros (Százhalombatta) részletes bemutatására vállalkozik, mely egyfelől az 1960-as években az új iparvárosok sorából nőtt ki, másfelől a rendszerváltás után a volt iparvárosok közül nyertesként kilépő ipari települések között tartható számon. A város jelenkori ismertetését színesítik továbbá azok a 21. századi gazdasági és társadalmi sajátosságok, amelyek a sikeresség és fenntarthatóság tárgykörében a várost és környezetét kívánják részben vagy egészében láttatni.

Az értekezés témájának választását indokolják az alábbiak:

1. Százhalombatta a hazai iparvárosok között a rendszerváltást megelőzően aktív fejlődési vonalat mutatott, mely az 1990-es éveket követően is folytatódott. Izgalmasnak találtam a sikeres folyamatot, a városfejlődés töretlen útját, s egyben kérdésként vetődött fel bennem, vajon e városfejlődés mit foglal magában területi és társadalmi szinten.

2. Magam is 15 évet éltem a településen, aktív állampolgára, résztvevője voltam a város mindennapjainak. Feltehetően volt városlakóként másképp érzékelem a helyi szintű problémákat, a város működésének sajátosságait, mint a városba látogató, a témát kutató szakemberek. Ezért lehet izgalmas az a kérdés, vajon a személyesen megélt tapasztalatok milyen városképet vetítenek, mit mutatnak meg a város azon oldaláról, amelyet csak a lokálpatrióta lát vagy éppen ebből a helyzetből eredően nem lát.

Százhalombattáról való elköltözésemet követően a város iránti érdeklődésem töretlen maradt, továbbra is aktívan foglalkozom a település helyzetével, jövőjével. Értekezésem **három nagy egységre** tagolódik. **Az első tartalmi részben (IRODALMI ÁTTEKINTÉS)** szakmai anyagok, dokumentumok és különféle elemzések alapján áttekintésre kerülnek az európai szocialista iparvárosok történeti sajátosságai, figyelmet fordítva a keleti és nyugati modell eltérő útjainak tartalmi elemeire, valamint azokra a tényezőkre, amelyek a hazai településfejlesztésre és a hazai iparvárosok fejlődésére hatással voltak. A második tartalmi részben (**ANYAG ÉS MÓDSZER**) ismertetésre kerül a hazai területfejlesztés rövid története a korábbi időszakban, különös tekintettel az iparvárosi törekvésekre, az ipar és a területfejlesztés kapcsolatában lezajlott folyamatokra, illetve külön alfejezet foglalkozik a volt szocialista iparvárosok történetének

keresztmetszetével és jelenlegi helyzetével. E tartalmi egység a magyarországi iparvárosok rövid történetének áttekintésével zárul, az elveket két nagy csoport köré fókuszálva; egyfelől a szocialista városok létrejöttének történetiségét kiemelve, másfelől azokat a jellemzőket, tulajdonságokat felvonultatva, melyek a városokra általában, közvetlenül és közvetetten voltak jellemzőek. Az első egység második része ismerteti Százhalombatta, valamint iparvállalatainak (*MOL – Magyar Olaj- és Gázipari Nyilvánosan Működő Részvénytársaság és a Dunamenti Erőmű a MET Csoport tagja*) történetét a kezdetektől napjainkig, ebben a részben *az iparvállalatokkal összefüggő területi és társadalomtörténeti szempontrendszer felhasználásával*. A rendszerváltás után e nagyvállalatok szocialista jellegüket feladva, a piacgazdasághoz igazodva a versenyszféra főszereplőivé váltak, mindez a városhoz való kötődésük formájában is változást okozott, függési viszonyuk a mindennapok szabályozott jellege helyett szigorúan a gazdasági szintre fókuszálódott. Az itt leírtak külön érdekességként tüntetik fel a nagyvállalatok rendszerváltás utáni szervezeti működési sajátosságainak alakulását, a divíziós típusú működési formát. A fejezet további részét képezi a város történetiségében szerepet játszó intézmények, társadalmi csoportok, hálókat elemzése, megismerhetővé válnak azok a városi társadalmi törekvések, amelyek a település és lakóinak mindennapi együttélésében, helyi kapcsolataiban játszanak szerepet, bemutatásra kerülnek a helyben élők demográfiai jellemzői, a város településszerkezete, a város területi és térbeli pozíciója, elhelyezkedése és helyzete a kistérségben.

Végül a dolgozat **harmadik tartalmi része (EREDMÉNYEK)** bemutatja a helyi munkaerőpiaci szereplők jelenlegi és jövőbeni élethelyzetét, továbbá az ehhez kapcsolódó területeket vizsgáló 2012-es városi kutatást és a 2014 őszi végzett kismintás (100 fős) vizsgálatot is itt ismerteti. A reprezentatív mintára épülő eredmények az értekezés hipotézis kérdéseire kívánnak választ adni, a település folyamataiban megjelenő foglalkoztatók és foglalkoztatottak véleményének megjelenítésével és értékelésével.

Ez a tartalmi egység – építve a korábbi fejezetekre – összefoglalja azokat az újszerű törekvéseket, amelyeket a város és annak szereplői a rendszerváltás után kényszerűnek, avagy szükségesnek tartottak megvalósítani. Ilyennek tekinthető az ipari park létrehozása, a városfejlesztésben kialakított új szempontok és tartalmak meghatározása a város új térségi szerepének kialakítása. Kiemelésre és értékelésre kerül a város eddigi fejlődése, azok a mutatók, melyek még mindig képesek fenntarthatóvá, de legfőképpen élhetővé tenni a települést. Az új városi beruházások, a különféle társadalmi kezdeményezések a kultúra és oktatás területén, valamint az új városrészek kialakítása, benépesítése, a város vákuum szerepéből való kilépésre tett próbálkozásai. Ezt az egységet zárja és új gondolatokat ébreszt a Százhalombattai Önkormányzat Képviselőtestülete által 2014 nyarán elfogadott, de még azóta nyilvánosan nem

elérhető új Százhalombattai Integrált Városfejlesztési Stratégia, melynek szakmailag releváns egységei az értekezésben feldolgozásra kerültek.

Az értekezés három hipotézist állít fel:

H1. A hagyományos szocialista iparvárosok között Százhalombatta a rendszerváltás után megtartotta iparvárosi szerepét, a „tradicionalis” jellegét. Ezt bizonyítja az a tény, hogy jelenleg is a település két nagyipara foglalkoztatja a helyi lakosság közel 40%-át. Az ipari tevékenységgel összefüggő egységek (ipari parkok és azok szolgáltatásai) bevételei – melyek egyértelműen kötődnek a két nagyvállalathoz – segítik a település működőképességét. Megjegyzendő: a 2011. évi népszámlálás eredményei alapján az is látható, hogy Százhalombatta Pest megye egyik 50%-on felüli foglalkoztatottsági rátával rendelkező települése (TERÜLETI STATISZTIKA – PEST MEGYE, 2013). Alapvető hipotézisem ezzel összefüggésben tehát az, hogy *a mai tapasztalatok szerint város hosszú távon nem lesz képes csak az ipari tevékenységből fenntartani lakosságát, élettereit. Idővel elengedhetlenné válik az új, esetleg a város eddigi tevékenységéhez nem illeszkedő területek kialakítása, térnyerése.*

H2. A rendszerváltást követően – ellentétben a hagyományos/szocialista iparvárosokkal – Százhalombatta „megszerzett” gazdasági pozíciója nem változott. Az ezredforduló küszöbére a város továbbra is megtartotta kedvező helyzetét, ezt követően még inkább erősödni látszott. Ennek a megteremtésében a mai napig meghatározó szerepet játszik a MOL Nyrt., valamint a Dunamenti Erőmű speciális üzemeinek aktív működése. *A helyben élők körében az elmúlt években gyengült a munkaadókba vetett hit, különösen a régi-új nagyvállalatoknál jelenleg és/vagy korábban foglalkoztatottak körében, egyáltalán nem biztos a helyben való elhelyezkedés esélye, lehetősége. További feltevés az is, hogy a város által nyújtott szociális rendszer csak fenntarthatóvá, de hosszú távon bizonytalanná teszi a munkanélkülieket, hátrányos helyzetűeket.*

H3. Második feltevéshez kapcsolódóan alapvető kérdésem az is, hogy a város működőképességében elengedhetetlen a hosszú távú sikeresség, az innovatív kezdeményezések, új ötletek köre. *Ennek függvényében feltevés az, hogy a városban megjelenő városfejlesztési törekvések aktívvá teszik a települést helyi és térségi szinten, mely kiemelten erőteljes hatást gyakorol a város különböző szereplőire. Ezáltal élhető, dinamikus, legfőképpen fejlődő településként tartható számon Százhalombatta mint „hagyományos” iparváros.*

A dolgozat célja egyfelől a város történetiségének áttekintése, bemutatása, legfontosabb történeti állomásainak ismertetése; másfelől egy értékelés azon iparvárosról, amely képes volt a rendszerváltás után fennmaradni, fenntarthatóvá tenni tereit, ipari egységeit, a helyi lakosokat, az iparban foglalkoztatottakat. A hipotézisek ugyanakkor súlyos dilemmákat is magukban foglalnak, hiszen az ún. hagyományos ipar által fenntartott települések a 21. században többnyire

hátrányos helyzetbe kerültek, amelyből bizonyos városoknak (lásd Tiszaújváros) sikerült a pozitív irányú kilépés, másoknak (lásd Ózd, Kazincbarcika) még a rendszerváltozást követő 25 év elteltével sem. E felvetésből adódóan értekezésemben összehasonlításra és értékelésre kerül a korábbi iparvárosok köre, belefoglalva Százhalombatta városát. A település jelenleg még a sikeres, magas foglalkoztatottsági rátával, gazdaságilag felfelé ívelő város helyzetét mutatja, azonban joggal vetődik fel az a kérdés, vajon meddig képes fenntartani e magas státusú szerepét, helyzetét. S végül célommá vált az is, hogy elkészüljön egy olyan összefoglaló szakmai dokumentum, mely az eddigi városi kutatásokat, vizsgálatokat, elemzéseket és adatokat beépítve bemutatja a 21. századi Százhalombattát.

1. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

Értekezésem elkészítését elsősorban az iparvárosi téma iránti érdeklődésem és a több mint egy évtizede folytatott százhalombattai kutatásaim segítették. További támogatást jelentett a munka elkészítésében, hogy magam is hosszú ideig a település „szolgálatában” álltam, s úgy tapasztaltam a város nemcsak élhető, kedvező életkörülményeket biztosító település a magyarországi városok között, hanem olyan fejlődési utat hagyott maga mögött, mely mindenféleképpen példaértékű a hazai városok, különösképpen az iparvárosok között.

Százhalombatta iparvárosi funkcióiról az elmúlt években, másfél évtizedben komplex/átfogó elemzőmunkák nem készültek, ellenben számos monográfia, könyv, értékelő tanulmány, illetve néhány célirányos vizsgálat (foglalkoztatásra, társadalmi helyzetre, életmódra irányuló elemzés) látott napvilágot. Ezek a dokumentumok két nagy csoportba oszthatóak; egyfelől az ipar- és társadalomtörténettel foglalkozó tudományos szakmai dokumentumok körére, másfelől a tájékoztató célú, a várost népszerűsítő, ismeretterjesztő kiadványokra.

A szocialista iparvárosok kutatása ugyanakkor több évtizedes múlttal rendelkező, ezért aktuális témának bizonyul napjainkban is. Munkám elsődleges alapjaihoz az iparvárosok gazdasági tevékenységével, hatásaival, az új típusú innovációs stratégiákkal összefüggésben BARTA GY. KISS É. és GERMUSKA P. szakmai anyagai nyújtottak átfogó, elsősorban történelmi alapokat, a szocialista iparral és gazdasággal összefüggésben tartalmazó ismereteket. Az iparvárosok településszerkezetre gyakorolt hatásairól, valamint az ezzel kapcsolatos területi vizsgálatokról, magukról a szocialista városokról BELUSZKY P., BARTKE I. valamint KŐSZEGFALVI GY. munkái segítettek dolgozatom megírását. ENYEDI GY. és SZIRMAI V., SZELÉNYI I. és KONRÁD GY. értekezései pedig az új iparvárosok társadalmi problémáira, a helyi szinten megjelenő konfliktusok jelenségeire világítottak rá. A munka elméleti megalapozásában további segítséget adtak továbbá azok a kiadványok, amelyek a látásmódot, a dolgozat tartalmi felépítését alapozták meg. Ilyennek tekinthető a TÓTH J. szerkesztésében megjelent *Általános társadalomföldrajz I.* és PAP N. – TÓTH J. *Terület- és településfejlesztés I–II.* kötete, MEGGYESI T. és PERÉNYI I. szocialista építészettel összefüggő munkái, valamint ENYEDI GY. *Városi világ* című összefoglaló értekezése. A dolgozat egészét színesebbé és aktuálisabbá teszi az 1990-es évek után készült különböző városfejlesztési, településfejlesztési, illetve egyes intézményi területekre vonatkozó szakmai anyagok, ezek segítségével a város mindennapjainak területi-társadalmi problémái megismerhetővé válhattak.

A dolgozatban foglaltak egyfelől a tudományosság, másfelől a gyakorlat oldaláról közelítik meg a vizsgált témát. A tudományosság elve az alapelveket, a korábbi – iparvárosok témájával

összefüggő elemzéseket foglalja magában, a gyakorlati szintű vizsgáldás a terepmunka során szerzett tapasztalatokat, ismereteket involválja.

Ez utóbbi egységhez nélkülözhetetlen volt a korábbi a hazai iparvárosokkal foglalkozó kutatások áttekintése, szakmai adaptációja. Ilyen jelentőséggel rendelkezett MENDÖL T. (1976) *A szocialista településföldrajz problémái* című összefoglaló munkája, mely a szocialista településekről megfogalmazott dilemmák elméleti alapjainak megismerésében segítette a dolgozat kutatáseméleti egységét. Az 1960-as évek végén és az 1970-es évek elején két olyan munka is korszakalkotóvá vált, amely az alkalmazott kutatások körét bővítette, és a szocialista iparvárosok tereit, azok egyes szegmenseit mélyrehatóan vizsgálta. SZELÉNYI I. *Az új lakótelepek szociológiai problémái* (1969) és *A szocialista városok és a szociológia* (1971) című munkák pedig arra kívántak választ adni, hogy a szocialista iparhoz kötődő lakótelepek és az ott élők milyen sajátos élettereket alakítottak ki, mit jelent számukra az iparhoz kötődő lakótelepeken élni.

A város vizsgálatának vonatkozásában nem hagyható figyelmen kívül SZIRMAI V. „*Csinált*” *városok* (1988) című összefoglalása, mely bár Dunaújvárost és annak közvetlen életterét, illetve a várossal összefüggő változások körét vizsgálta, mégis igen sok elemzési egységében vonatkoztatható volt Százhalombattára. A két város nem azonos módon, és legfőképpen nem azonos irányba fejlődött, azonban a szerző által ismertetett városfejlődési modellben a volt szocialista településre – ez esetben Százhalombatta fejlődési útjára – részben vagy egészében vonatkoztatható vonások találhatók. A korszerű városfejlesztés elméleti, illetve gyakorlati keretei az 1990-es évek utáni városi szakmai anyagok, összefoglalók eredményeinek beépítésével válhatott megismerhetővé, ilyenek tekinthető SZÁZHALOMBATTA TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA (1996, 1999, 2008), a városi gondozásban elkészített INTEGRÁLT VÁROSFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁK (1999, 2008, 2014), továbbá az önkormányzat által rendelkezésre bocsátott belső anyagok, dokumentumok.

Az elmúlt években a város számos helyi gazdaságpolitikával, foglalkoztatással és egyéb társadalmi kérdéssel összefüggő elemzést készített, melyek mindegyike egy-egy területre fókuszálva fogalmazza meg a város jövőképét. Az értekezésbe alapvetően e dokumentumok legfontosabb tartalmi elemei, illetve eredményei is beépültek. A SZIRMAI V. által készített Százhalombatta Város Szociális Térképe (2006) felmérés, a helyi szociális ellátás és szolgáltatás területére fókuszálva tárta fel a város szociálpolitikájának pozitív és negatív jellemzőit. A kutatás nagymintán készült, a strukturált városlakókra irányuló kérdőív alkalmazása mellett a város vezetőivel történt interjúk segítették a helyzetkép feltárását.

2009-ben készült el a Részletes Helyi Gazdaságfejlesztési Stratégia „Százhalombatta városközpont akcióterületére” szakmai elemzés. Az elemzés két területre fókuszált, egyfelől az

akcióterületre vonatkozó helyzetkép főbb megállapításainak ismertetésére, másfelől a helyi gazdaságfejlesztési eszközök, tevékenységek bemutatására. Ez utóbbi a helyi foglalkoztatáspolitikához közvetlenül kapcsolódó lehetséges intézkedéssorozatot foglalja össze. A Százhalombatta város környezeti állapotfelmérése (2011) vizsgálat a rendszerváltozást követő időszakot elemzi, a két nagyvállalat és a környezetszennyezés, illetve az egészséges város megteremtődésének elveit. Százhalombatta, mint a „piszkos tizenkettő” tagjaként, az egyik leginkább szennyezett városként rögzült a köztudatban. Az utóbbi évek technológiai fejlődésének, a határértékek szigorodásának, valamint a környezettudatosság elterjedésének köszönhetően az említett tevékenységek környezetterhelése jelentősen lecsökkent (SZÁZHALOMBATTA VÁROS KÖRNYEZETI ÁLLAPOTFELMÉRÉS, 2011).

1. 1. Alkalmazott vizsgálati módszerek

Az értekezés kutatási alappilléret a Százhalombattai Önkormányzat megbízásából készített foglalkoztatásra irányuló kutatás adta. Az Ipsos Zrt.-vel közösen 2012 őszén egy 500 fős telefonos felmérés készült a város 18 és 62 év közötti lakosai között a százhalombattai foglalkoztatottsági helyzetkép feltárására. A kutatás nem, kor és iskolai végzettség szerint reprezentálta a városban lakó aktív korúakat.¹ Az elemzés során az „aktív korú népesség” alatt a 18–62 év közöttiek értendők, az „aktív népesség” kategória pedig a munkaerőpiacon aktív státusszal rendelkezőket (tehát mindazokat, akik nem nyugdíjasok) jelentette. 2013 nyarán a város vezetői, lakói és egyéb városi tisztséget betöltők körében (10 fővel) mélyinterjúkat folytattam egy városi kismintás kutatás keretében, mely arra irányult, hogy a város egy-egy helyben élő lakója milyen véleményt fogalmaz meg a város mindennapi területi és társadalmi kérdéseiről. Ennek legfontosabb, a téma szempontjából releváns elemeit szintén beépítettem munkámba.

2014 őszén vizsgálatot végeztem a város lakosságának körében, részben a korábbi 2012-es kutatás megismétlésére, részben a városi életkörülmények megismerésére. A vizsgálat során 100 fő hólabda módszerrel² kiválasztott százhalombattai lakossal készült interjú egy 20 kérdésből álló kérdőív/interjúvezető segítségével. Az alacsony adatszámából adódóan vizsgálatom nem reprezentatív, csak egy látkép, illetve a korábbi kutatás eredményeinek megerősítésére, az azóta észlelt változásokra reflektáló adat, eredmény.

A középminőség vizsgálatra 2011 őszétől 2012 tavaszáig tartó időintervallumban került sor, az eredmények közzététele 2012. év végén történt.

A kismintás vizsgálatra 2014 tavaszán és őszén került sor, az eredmények publikálása – 2014. év végén történt.

A kismintás vizsgálat során használt interjúkérdéssor elkészítésében a korábbi 2012-es százhalombattai 500 fős 18–62 év közötti lakosokra vonatkozó foglalkoztatottsági kutatás kérdései kerültek beépítésre. A városi kutatásban elemzőként vettem részt, a 100 fős személyes megkérdezésen alapuló vizsgálatban pedig kutatás lebonyolításában és közzétételében egyaránt. Mindezek mellett a dolgozat készítése során a település szubjektív vizsgálatát sem hagyhattam figyelmen kívül. A városhoz való múltbeli kötődésem az egyes elemek, egyes fejezetek tartalmi jellegét meghatározta, hiszen ez idő alatt közvetlenül és közvetve sikerült igen szerteágazó

¹ A mintában a teljes aktív népességre vonatkozó adatok statisztikai hibahatára +/- 4,5 százalékpont; ennél kisebb alappopuláció esetén, például egy-egy társadalmi, demográfiai csoportban a hibahatár nagyobb is lehet.

² **A hólabda módszer**

Akkor használatos, amikor nehézségekbe ütközik egy populáció tagjainak körülhatárolása. Ennél a módszernél adatokat gyűjtünk a populáció általunk ismert néhány tagjától, akiket megkérünk, hogy adják meg más, általuk ismert a populációba tartozó személyek elérhetőségét.

kapcsolatokat kiépítenem, ezáltal a település belső működésének mélyebb sajátosságai is megismerhetővé váltak számomra. A dolgozatot számos adat teszi tartalmilag erősebbé. Az adatok minősége, illetve pontossága azonban nem egyenletes. Az értekezéshez elsősorban a Központi Statisztikai Hivatal adatai, adatbázisai, népszámlálási dokumentumai, valamint a KSH által működtetett Magyarország Helységnévtárának adatai kerültek felhasználásra. A város korábbi adatai a könyvtár, helytörténeti gyűjtemény által összegyűjtött irodalmakból kerültek feldolgozásra, e szakirodalmak hivatkozásai gyakran hiányosak, pontatlanok voltak. A pontatlanságok korrigálása a helyi önkormányzat, illetve az egyes intézmények által rendelkezése bocsátott adatokkal vált lehetővé, esetenként teljes körűvé.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

2.1. A szocialista városok fejlődési sajátosságai Európában és Magyarországon. Történeti sajátosságok az európai szocialista iparvárosok kialakulásában

A történelem folyamán már a 20. század előtt is számtalan példa létezett az új települések, városok, városrészek alapítására és tervezésére Európában. Nem véletlenszerű, hogy a politikai megfontolás mindig is jelen volt a településekkel kapcsolatos döntésekben, azonban a 20. századi Európa történeti eseményei szükségszerűvé tették az ideológiai meghatározottságot az újonnan alapított városok születésében és létezésében.

Már a harmincas évektől, de főként az ötvenes évek elejétől mind Nyugat-, mind pedig Kelet-Európában kibontakozó újváros-építési hullámok tulajdonképpen új súlyponti helyeket határoztak meg a kontinensen, illetve az egyes országok településhálózatában. A második világháború utáni kettészakadt Európa mindkét felében létrejöttek új városok, de területi megjelenésük, funkcionális és strukturális tagozódásuk nem volt független földrajzi elhelyezkedésüktől, környéküktől. Nyugat-Európában az új városok megjelenése elsődlegesen a nagyvárosok körüli agglomerációs övezethez, másodlagosan a hagyományos, de újjászülető iparvidékekhez volt köthető. Kelet-, Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a szocialista gazdaságfejlesztés meghatározóvá tette az újonnan alapított ipari városok jelenlétét az iparvidékeken, az iparinyersanyag-lelőhelyeken és a közlekedési csomópontokban. Ugyanakkor a jelentős ipari múlttal bíró nagyvárosok környezetében gazdasági (ipari) és lakófunkcióval mesterségesen megteremtett települések tervezése inkább az iparfejlesztés céljaként történt, semmint a spontán bekövetkező szuburbanizáció/agglomerálódás következményeként (UZZOLI, 2013).

A kelet-közép-európai iparosítás az 1950-es évek kezdetével kulcsszerepet töltött be egyes országok életében. Az iparosítás első szakaszának a nehézipar extenzív fejlesztése időszakát tekintjük. Azt azonban nem szabad elfelejteni, hogy Kelet-Közép-Európa iparosításának megvalósítása nem a szovjet minta átvételét jelentette, ugyanakkor az akkori Szovjetunió helyzetével azonos vonások is mutatkoztak, *a fejlett tőkés országok* hasonlóképpen igyekeztek megfojtani a szocialista országokat, mint egykoron – a húszas, harmincas években – a Szovjetuniót (ENYEDI, 1978). E kérdésnél azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az erőltetett iparosítás korszakában a kelet-európai országok viszont alulurbanizálttá váltak.

Az iparosítás első szakaszában több tényező együttes hatására volt szükség. Ez a folyamat gyors ütemben zajlott, a kelet-közép-európai országok összes gazdasági erőforrásukat az iparfejlesztésre fordították. Az iparágak közül a nehézipar került túlsúlyba, különösen az

energetikai és kohászati ipar (Csehszlovákia, Magyarország), ugyanakkor megjelentek a klasszikus vegyipari ágazatok is.

A nehézipari jellegű iparfejlesztés hatalmas beruházásokat igényelt, megakadályozta más iparágak fejlődését, jelentős munkaerő igénybevételével járt, akik elsősorban a mezőgazdaságot elhagyó, szakképzetlen munkavállalókból tevődtek össze. A telephely kiválasztásában pedig hagyományosan nagy szerepe volt a szállítási szempontoknak. Ez a nyersanyaghiányos kelet-közép-európai országok esetében a szállítási útvonalak közelébe való településben jutott kifejezésre – pl. a román és a magyar kohászati bázisok kiépítése a Duna mellett (ENYEDI, 1978). Az ipartelepítésben a politika túlsúlya eredményezte azt is, hogy megtörtént az elmaradott agrárterületek iparosítása és a munkásosztály számának erőteljes növelése

A gazdaságpolitika biztosította számukra a városi jogállást, az azzal járó előnyöket, így a kivételezettség jogán (pl. különféle gazdasági tervekkel, fejlesztési programokkal) „jutottak” lehetőségekhez és forrásokhoz. A legtöbbször egyetlen üzemre vagy gazdasági ágazatra épített közepes méretű városok képviselték a szocialista országok felzárkózási törekvéseit és területfejlesztési eszköztárát (GERMUSKA, 2002; 2004). A szocialista urbanizáció és az erőltetett ütemű városiasodás sajátos településformájaként jöttek létre és léteztek (UZZOLI, 2013).

Természetesen a városfejlődés jellege, eredményessége a gazdasági lehetőségek, adottságok és a társadalmi-politikai célkitűzések országonként eltérőnek mutatkoztak. Az első világháború után a Szovjetunió létrejötte, majd a második világháború következtében kialakuló új szocialista világrendszer, annak szociális vívmányai és a munkásosztály politikai érettsége nagyobb figyelmet követelt az uralkodó kormányok részéről a lakáspolitikára, a városok közművesítése és a helyi forgalom szervezésének kérdésében.

A városépítés elsődleges célja valójában a második világháború okozta nagy rombolások felszámolása volt. Európa egyes országai – pl. a Német Szövetségi Köztársaság vagy Franciaország – jelentős károkat szenvedtek. Ugyanakkor az újjáépítés erős hatással volt a városépítés elméletére és gyakorlatára. A háborús károkat mellett további hangsúlyt kapott a lakásépítés szükségessége, illetve az infrastrukturális beruházások elindítása. Megindult az új városok építése, többnyire a nagyvárosok kiegészítő lakó- vagy szatellitvárosai alakjában. A fejlődő iparvidékeken e városok mellett megszülettek az új iparvárosok is életerükkel, a régebbi iparvidékek pedig megtartották elhanyagolt, felújításra váró környezetüket. Ebben a helyzetben egyre súlyosabb problémát jelentett az ipar és népesség tömörülése, a települések agglomerálódása. Ezzel együtt a közlekedés fejlődése is leginkább hátráltató tényező volt, hiszen új úthálózatok, közlekedési csomópontok jöttek létre, melyekkel a települések közötti kapcsolatok átalakultak.

Általános törvényszerűségként megállapítható, hogy az urbanizáció üteme annál viharosabb volt, minél alacsonyabb fejlettségi szintről indult egy ország. A kelet-európai városok közül az újjáépítés és a gyors felemelkedés tekintetében a lengyelországi Varsót és Gdynia-Gdańskot, a kelet-németországi Berlint, Drezdát és Rostockot, a nyugat-európai országok városai között pedig az angliai Birmingham, Coventry vagy a volt Német Szövetségi Köztársaság területén fekvő Köln, Hamburg, Frankfurt városai említhetők. A városok újjáépítésére, illetve az új városok, városrészek létrehozására irányuló elvek meghatározása tehát több oldalról közelíthető meg. Egyrészt a város területén szétszórta ipari üzemek koncentrációjának és együttműködésének erősítése, másrészt az elavult lakóterületek korszerűsítése vagy elbontása és helyébe korszerű, komplex lakóterületi egységek létesítése, harmadrészt az új városrészek ipar és szolgáltatás jegyében történő létrehozása oldaláról (UZZOLI, 2013).

Az újjáépítés mellett jelentős szerepe volt az ún. „szocialista új városok” megjelenésének. A közhiedelemmel ellentétben a „szocialista új városok” Kelet-Közép-Európa 1945 utáni urbanizációjában csak korlátozott, bár nem lebecsülhető szerepet játszottak (HAMILTON, 1979). Igazából nagyon kevés valódi (előzmény nélküli) új város épült a szocializmus idején. Többségben voltak a már meglévő települések (többnyire falvak) gyors ütemű fejlesztésével, összevonásával létrehozott szocialista városok, például Tatabánya, Kazinbarcika, Tychy, Nova Dubcina. Bár a róluk kialakult kép szerint e városok létüket minden esetben valamilyen ipari (döntően nehézipari) funkciónak köszönhették, nem kis számban voltak körükben a nagyvárosok tehermentesítésére, azok peremén létrehozott, tisztán lakófunkcióval rendelkező új városok is (például Petržalka Pozsony mellett, Halle-Neustadt, Rostock-Lütten-Klein vagy Új-Belgrád) (KOVÁCS, 2008).

A szocializmus teremtette helyzet a városépítés problémáira nyújtott tágabb perspektívát. A városépítés valójában csak ekkor vált tudatos, átfogó koncepciójú és tárgyilagos vizsgálati eredményekre támaszkodó tevékenységgé. Míg a felszabadulásig az alkalmi igények szabta feladatok többé-kevésbé intuitív megoldásai részletekből építették fel a nagy egységeket, addig ebben az időszakban az egész országnak regionális vizsgálatokkal kiértékelt és koordináltan megállapított szükségletei határozták meg a beruházások hely, idő és ráfordítási összeg szerinti megvalósításának tervszerű rendjét. Ezért vált szükségessé a gazdasági, szociális, technikai, földrajzi összefüggések legalaposabb felmérése és tudományos egybevetése. Lényegében tehát ezek jelölték ki a település-, illetve a várostervezés kereteit (RADOS, 1975).

A funkcionalitás és az ideológiai racionalitás az új városokban az építészeti és várostervezési elvekben is megjelent. A közösségi feladatokat ellátó városközpont, a termelőüzemek (ipari létesítmények) telephelye, és a panel lakótelepekből álló lakóövezet különálló térbeli egységeket alkottak (UZZOLI, 2013). Tervezésükben felhasználták a nyugat-európai városépítészeti és

városrendezés főbb elemeiből megteremtett szovjet építészeti ideológiát: a lakónegyedek ugyan elkülönültek az ipari komplexumoktól, viszont nagyon sokszor elmaradt a funkcionális övezeteket elválasztó zöldfelületek megteremtése, fejlesztése. Az új városok infrastruktúrája és intézményrendszere, valamint terciér szektora lassan – általában az alapítás után kb. tíz évvel – érte el azt a fejlettségi szintet, ami valóban városi jelleget kölcsönzött a településeknek (UZZOLI, 2013).

A szocialista urbanizáció meglétét ugyanakkor feszegeti az a kérdés, hogy vajon volt-e a szocialista országok városainak valamilyen sajátos, csak rájuk jellemző vonása, s ha igen, akkor ez mivel jellemezhető. Sokan úgy vélekednek, hogy a szocializmus kitermelte a saját városait, amelyek az ipari létesítmények, valamint a lakótelepek együtteseként értelmezhetőek csupán, s mentesek az urbanizáció minden jellemzőjétől. ENYEDI (1988) viszont úgy gondolja, nem történt ezekben a városokban gyökeres változás a szocializmus ideje alatt sem. A városok életterekké alakultak, egyszerre funkcionáltak munkahelyként, lakótérként és a társadalmi státusnak megfelelő szabadidő eltöltésére szolgáló egységként.

Az egyoldalú fejlettség következtében az ötvenes évek első városalapítási hullámát a hatvanas években már térbeli társadalmi-gazdasági problémák megjelenése követte. Ezek egyik forrása éppen az urbanizációs hiányjelenségekből (lakás-, infrastruktúra-, szolgáltatás- és áruhiány) fakadt. Szintén egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy túl sok a nehézipari munkahely, a munkaerőpiac egyoldalúvá vált. A hatvanas évektől érzékelhető, a hetvenes évektől viszont valóság volt az ipari területek funkcióvesztése, az iparvidékek lassú hanyatlása, az ipari munkanélküliség megjelenése (SYKORA, 2009). Ez utóbbi kezelésének egyik lehetősége éppen a városi szolgáltatásokhoz (közoktatás, kereskedelem, adminisztráció stb.) kötődő munkahelyteremtés lehetett volna, de erre sok helyen mégsem, vagy csak nagyon hosszú idő alatt került sor, mivel a beruházási politika nem rendelkezett az ehhez szükséges forrásokkal. A hatvanas évektől az iparban – elsősorban a vegyiparban – végbement egy relatív modernizáció, ami az új városok egyoldalú ipari tevékenységeire is kedvezőleg hatott. Kelet-Közép- és Délkelet-Európa településhierarchiájában a szocializmus időszaka alatt egyszerre voltak jelen a tervezett ipari funkciójú szocialista új városok (pl. keletnémet Stalinstadt – 1961-től Eisenhüttenstadt, lengyel Nowa Huta, bolgár Dimitrovgrád és Kremikovci), valamint az ipari nagy- és középvárosok vonzáskörzetében ipari és/vagy lakófunkciót is ellátó új városok (pl. lengyel Nowe Tychy, szlovák Nova Dubnica), illetve az egykori ipari kisvárosok kibővítésével létrehozott nehézipari központok (pl. cseh Kunčice és Vitkovice). Hangsúlyozni kell, nehéz szétválasztani az egyértelmű zöldmezős beruházásokat a városfejlesztésektől, így több átmeneti eset is értelmezhető a térségben (BARTA, 2010).

A második világháború után Közép- és Kelet-Európához hasonlóan Délkelet-Európában szintén felgyorsult az urbanizáció, amely csúcspontját az ötvenes évek végére érte el. A szocialista iparosítás, az új üzemek létesítése, és a kapcsolódó beruházások felgyorsították a migrációt. A népességnövekedést, a települések jellegének megváltozását a közigazgatási besorolások változása követte. Szerbiában tizenöt (Jesenice, Krani, Titovo Velenje, Borovo, Zenica, Valjevo, Majdanpek, Titovo Uzice, Priboj, Bor, Vranje, Niksic, Titov Vales, Stip, Kocani), Albániában négy (Elbasan, Qytety Stalin, Ballsh, Memaliaj) szocialista várost hoztak létre. Többségük bányaváros és a kohászatra épült iparváros volt. Fontos kiemelni, hogy ezek nem újonnan alapított városok voltak, hanem akár már a középkor óta létező kistelepülések, amelyeket az iparosítással több tízezer főre duzzasztottak, ipari központtá téve őket (FARAGÓ-RÁCZ, 2010 – idézi UZZOLI, 2013).

A Kelet-Európában lezajló rendszerváltozás átmeneti társadalmi-gazdasági és politikai folyamatai váratlanul érték a legtöbbször hagyomány nélküli új városokat. A szocialista típusú társadalmi-gazdasági rendszer összeomlásával egyértelmű vált, hogy kevésbé nyitottak az innovációra és nemigen alkalmasak arra, hogy rugalmasan, hatékonyan, sikeresen reagáljanak a globális kihívásokra, a gyorsan kieleződő nemzetközi versenyre. Már a nyolcvanas évektől egyre inkább érzékelhetővé vált, hogy a tervezett szocialista iparvárosok fokozódó szociális, társadalmi-gazdasági és környezeti problémákkal néztek szembe. A kilencvenes évek elejétől a globalizációs kihívásoknak való megfelelés új típusú egyenlőtlenségek megjelenésével járt együtt, bár már voltak ezekre utaló nyomok a hetvenes–nyolcvanas évektől. A magas munkanélküliség, a felesleges és szétaprózott nehézipari termelőkapacitások, az elavult technológia, a hiányos infrastruktúra, a korábbi rendkívüli mértékű környezetszennyezés mind a mai napig jellemző térbeli társadalmi problémaként jelentkeznek a posztszocialista új városok létében. A társadalmi-gazdasági problémák részben oka, részben következménye számos demográfiai folyamat, jelenség. A gazdasági és politikai rendszerváltozás után több városban is drámai méreteket öltött az idősödés, az elvándorlás, a népességcsökkenés, amelyek közép- és hosszú távon is hatással voltak a városok fejlődési lehetőségeire (UZZOLI, 2013).

SÝKORA (2009) definíciója szerint a posztszocialista átmenet a társadalom hosszú és komplex átalakulási folyamata, amely a kommunista rezsim és a központi tervezés elutasításával kezdődik, és a demokratikus politikai berendezkedés és a piacgazdaság felé tart. Olyan átstrukturálódás, melynek során a városok fokozatosan elvesztik korábbi szocialista sajátosságait és rátérnek – vagy sokkal inkább visszatérnek – a kapitalista városfejlődés útjára (BERKI, 2014).

2.2. A magyarországi iparvárosok rövid története az 1950-es évektől a rendszerváltásig

A szocialista város a 20. századi urbanisztika egyik utolsó utópiája volt: eredetileg komplex programként az épített tér, az ideális (munkás)város kialakítását és ezzel egyidejűleg egy új társadalom létrehozását célozta. A sztálinista időszakban a szocialista város ideája dogmatikus tervezési előírások rendszerévé merevedett. A szocialista rendszer belső koherenciájának gyengülésével ez a tervezési kánon is felbomlott. Az 1970–1980-as évekre a szocialista város mint idea teljesen kiüresedett, s csak várostervezési szabványmegoldások laza halmazaként vegetált tovább (GERMUSKA, 2004).

A szocialista iparvárosok létrejöttében alapvető szerepet játszottak második világháború utáni gazdasági-társadalmi, és politikai folyamatok. Ez egyfelől függési viszonyt, másfelől új gazdasági, társadalmi és politikai életteret alakított ki, amely alapjaiban megváltoztatta Magyarországon egyes szegmenseit.

A városok elfogadott hazai kategorizálását elsőként Markos György fogalmazta meg *Magyarország gazdasági földrajza* című könyvében (MARKOS, 1962). Hangsúlyozta, hogy egy-egy város jellegének meghatározásánál nemcsak az új, hanem a múltból örökölt funkciókat is figyelembe kell venni. A népesség számát, a történelmi fejlődés sajátosságait, a formai elemeket és a növekedés korábbi ütemét is mérlegelve, de a hangsúlyt a meglévő funkciókra helyezve négy fő típusba sorolta városainkat: igazgatási központok, forgalmi gócpontok, ipari városok és mezővárosok (GERMUSKA, 2004).

A Markos-féle elképzelésben önálló alcsoportként jelenik meg az „új szocialista iparvárosok” csoportja – Ajka, Dunaújváros, Komló, Kazincbarcika, Oroszlány, Várpalota –, amely a szerző szerint a „népi demokrácia tervgazdaságának” terméke. Barta Györgyi úgy gondolja a szocializmus idején felépített új városokat nem illeti meg a szocialista jelző, mert bár – mint új városok – lényeges társadalmi-gazdasági- építészeti-formai különbségeket mutattak a többi városhoz képest, semmiféle sajátos szocialista tartalommal nem ruházhatók fel (BARTA, 2010).

Weclawowitz – *A városok térbeli-társadalmi szerkezete Kelet-Közép-Európában* című 1992-ben írt tanulmányában – úgy fogalmaz, hogy nincs általánosan elfogadott definíció a „szocialista város” fogalmára vonatkozóan. Véleménye szerint Kelet-Európa egyetlen országában sem épült ki a szocializmus a maga klasszikus értelmében. A „szocialista városra” megfogalmazott valamennyi definíció két alapvető hozzáállás és prekoncepció köré csoportosítható. Az első a terveket veszi figyelembe, és olyan elveket tartalmaz, amelyek szerint egy szocialista várost meg kell szervezni, létre kell hozni. A második megközelítés a háború utáni városfejlődés speciális tulajdonságait kutató analitikus elemzések széles választékára épül (WECLAWOWICZ, 1992).

A két definíció közös vonása, hogy a szocialista város fogalma erőteljesen összekapcsolódik az iparváros fogalmával. A régi, különösen a nagyméretű városok nem voltak könnyen

átformálhatóak és adaptálhatóak az új ideológiai rendszer szerint, viszont az új iparvárosok a jövő szocialista várostípusaként szolgáltak (WECLAWOWICZ, 1992).

MERLIN a *New Towns and European Spatial Development* című tanulmányában három típusát különbözteti meg az új városoknak. Az ő elképzelése szerint vannak az újonnan alapított fővárosok (Canberra, Brazíliaváros, Iszlámábád), az új ipari városok, amelyeknek döntő többsége a volt Szovjetunióban és a kelet-európai szocialista országokban (Lengyelország, Magyarország stb.) található és néhány ún. vállalati alapítású város Észak-Kanadában és Franciaországban. A városok létrejöttét az urbanizálatlan térségek ipari fejlesztése indukálta, legtöbbször egyetlen nagyüzemből vagy ipari komplexumból nőttek ki. Valamint megkülönbözteti a városfejlesztési politikák keretében tervezett új városokat, amelyeket leggyakrabban a túlnépesedett nagyvárosok tehermentesítésére és a városszerkezet átalakítására jöttek létre. Beluszky Pál a település típusaként értelmezi az ipari várost. Szintén három alcsoportot különböztet meg; így a „szocialista (ipar-) városok” köre – közéjük sorolva Dunaújvárost, Ajkát, Kazincbarcikát, Komlót, Tiszaújvárost, Várpalotát, Oroszlányt és Martfűt, az ún. ipari városok – Ózd, Paks, Nyergesújfalú, Simontornya és Téglás –, valamint a lakófunkciójú ipari városok csoportja: Bonyhád, Mór, Dorog, Százhalombatta, Bányaterenyé, Tolna, Sajószentpéter és Lőrinci (BELUSZKY, 2003). Barta Györgyi (BARTA, 2010) *A szocialista városfogalom kétféle értelmezése* című tanulmányában a szocialista város mint komplex társadalmi-gazdasági képződmény jelenik meg, mely – a szerző szerint – megoldhatatlan dilemmát okoz a különböző szakmák képviselőinek. A *gazdasági oldalt* tekintve alapvető mutató, hogy a szocialista országok állami iparfejlesztésének meghatározó szereplője volt a nagyvállalat, ezáltal megkülönböztetett szereppel is bírt az adott településen, térségen belül. A város egyetlen nagyvállalata, valamint annak vezetése a hatalom „letéteményesévé” vált mind a városban, mind pedig a városvezetésben. A sajátos gazdasági szerkezet és városi adottságok, de leginkább az általános szocialista társadalmi keretek határozták meg a szocialista városok *társadalmának* sajátos struktúráját is. A szocialista városok társadalmában a különbségek nem jelentek meg, szegregációs jelenség nem alakult ki, a helyi társadalomban dominánsan a műszaki végzettségű (középszintű és szakmunkás) emberek jelentek meg, a humán értelmiség pedig szinte nem volt megtalálható az iparvárosok többségében.

S végül az iparvárosi meghatározások körét zárja a gazdasági jellegű iparvárosi fogalom, melynek értelmében ipari településeknek tekinthetők azok az iparvárosok, ahol a lakosság nagy részének az oda települt gyári munkahelyek adják a megélhetést (TÉRPORT FOGALOMTÁR, 2011).

Magyarországon a nyugat-európai országokhoz képest megkésve bontakozott ki az iparosodásnak, a gyáripar kialakulásának a folyamata: ez lényegében csak a 19. század első

felében vette kezdetét. A múlt század harmincas–negyvenes éveitől kezdődően – a hazánkban megvalósított ipartelepítések során – meghatározó volt a politikai tényezők szerepe: az iparosítás az ország politikai és gazdasági függetlenségének kivívásáért folytatott küzdelem egyik eszköze volt (KŐSZEGFALVI, 1978).

A felszabadulás előtti ipari fejlődést vizsgálva, átfogó értékelésként megállapítható: az ipar kialakult bázisai ellenére hazánk iparilag elmaradott ország volt. Az ország szocialista iparosítását 1950-ben a népgazdaság tervszerű fejlesztésének politikai célkitűzései juttatták kifejezésre; a terv az ország múltból örökölt elmaradottságának mielőbbi felszámolását és átfogó gazdasági fejlődését elősegíteni hivatott, gyors ütemű iparosítását írta elő.

A szocializmus első évtizedeiben a hangsúly a nehézipar fejlesztésére helyeződött, különösen a hazai nyersanyagok kitermelésével és feldolgozásával összefüggő ágazatok (bányászat, kohászat) kerültek előtérbe (KOCSIS–SCHWEITZER, 2011).

A „szocialista rendszer” gazdaságpolitikájának középpontjában a feszített ütemű gazdaságfejlesztés, ezen belül az iparosítás (elsősorban az alapanyag-termelés, az energia-, a nehéz- és hadiipar) állt. A „tűzzel-vassal” keresztülvitt iparosítás eredményeként az I. ötéves terv éveiben (1951–1955) 130%-kal nőtt az ipari termelés, gyors foglalkoztatási átrendeződés indult meg. A kommunális beruházások köre a városokra jutott, ez időszak alatt igen sok városi funkciójú intézményt telepítettek a városokba, nagyközségekbe (KOCSIS–SCHWEITZER, 2011).

Magyarországon a szocialista társadalmi rend építésének elsőrendű feladatává vált a tervgazdálkodáson alapuló termelőerők területi elhelyezkedési aránytalanságának tudatos felszámolása. Új ipari létesítmények jöttek létre, új nagy teljesítményű szén- és olajhőerőművek létrehozására került sor, és megkezdődött a földgázkészlet hasznosítása. 1968-ra az ipari termelés több mint ötszörösére, a nemzeti jövedelem pedig több mint háromszorosára nőtt a második világháború előtti időszakhoz képest. Átalakult a népesség foglalkoztatási struktúrája, növekedett az ipari munkások száma, felszámolásra került az ország termelőerőinek elmaradottsága. A szocialista iparosítás 1947-től 1954-ig tartó időszakában megkezdődött az ország elhanyagolt vidékeinek iparosítási folyamata. Az erőteljes iparosítás nagymértékben növelte az energiahordozók iránti mennyiségi igényeket is, amely a gyenge minőségű szén- és lignitbányák olykor nem ésszerű bővítését, illetve újabb feltárását jelentette (ilyen városnak tekinthető Oroszlány, Komló, Ajka és Várpalota), az új olajtartalékokra pedig Százhalombattán épült új erőmű és finomító. Kiemelt szerepet kapott Kazincbarcika és Dunaújváros is, melyek közül az utóbbi település esetében a vas- és acélkohászatra létesített erőmű, az építőanyag-ipar és könnyűipar épült. A szocialista iparvárosok néhány területen jelentős eltérést mutatnak a

hagyományos vagy egyéb iparvárosoktól. Erre mutatott rá Germuska Pál, aki öt jellegzetes eltérést fogalmazott meg a szocialista iparvárosok tekintetében.

Az **első** és talán legfontosabb ismérv – melyet Szelényi Iván elképzelései indukáltak –, hogy a szocialista városok a politika és a gazdaságpolitika által kiemelt települések, s így a redisztribúciós rendszer kedvezményezettjei. Ez a szerep egyfelől a városi jogállás kérdéskörében, másfelől a középtávú gazdasági tervek, illetve a terület- és településfejlesztési programok által garantált forrásokban, lehetőségekben érhető tetten.

A **második** jellegzetesség, hogy a szocialista városok létesítésének elsődleges célja az urbanizálatlan térségek ipari fejlesztése volt (GERMUSKA, 2004). Ez legtöbbször egy ipari ágazat nagyvállalatainak alapítását foglalta magába, melyek a helyi munkavállalók számára épültek és biztosították megélhetésüket.

A **harmadik** fő jellegzetesség, hogy a szocialista városokban az iparban foglalkoztatottak mindvégig túlsúlyban voltak, megközelítőleg 60% körüli arányban (GERMUSKA, 2003). A települések között csak ott történt jelentős változás, ahol az iparosítás minden történeti előzmény nélkül zajlott le. A dolgozatban vizsgált és ismertetett település esetében a foglalkoztatási szerkezet egyértelműen az ipar felé orientálódott, ennek megfelelően a lakosság 73,5%-a (1972) jelent meg ipari munkavállalóként. Az ipari tevékenység azonban nem elegendő a város várossá válásában. E tevékenységrendszer mellett döntő szerepe van a tercier szektornak. Tímár Lajos elképzelései szerint a tagolt városi társadalomhoz egyfelől a diverzifikált funkciókhoz foglalkoztatási sokszínűség szükséges, másfelől a szolgáltató ágazatokban foglalkoztatottak segítik a városi funkciók kialakítását (GERMUSKA, 2004). Szerinte a szocialista városok „kvázi” városok, mivel éppen az a réteg hiányzik a helyi társadalomból, amely a legfőbb alakítója és meghatározója a helyi társadalomnak.

A **negyedik** fő jellegzetesség, hogy a szocialista városokban teljesen hiányoznak vagy igen jelentéktelenek a városi tradíciók (BELUSZKY, 2003). A szocialista városok hagyomány nélküliek, egyrésztől hiányzik a hagyományos polgárság és a társadalmi tagoltság, másrésztől az infrastruktúra és az intézményi háttér. A polgári értékrend kialakítására újváros jellegéből adódóan sem kerülhetett sor. Különböző területekről érkező különböző foglalkozással rendelkező lakosságot foglalt magában – elsősorban mezőgazdasági típusú tartalommal –, mely egészen más hagyományt épített be a saját és lokális értékrendjébe. Az új lakótelepek pedig nem minden esetben voltak alkalmasak arra, hogy a régi kapcsolati formákat megtartsák, működtessék, vagy akár újabb, szoros társadalmi kapcsolatok kiépítését, a társadalmi integráció kialakítását tegyék lehetővé. Ehhez társítható a városközpontok kialakításának hiányossága, a városrészek egymástól való függetlensége.

Az **ötödik** jellegzetesség, amely a szocialista iparvárosokat jellemezte igen hosszú időn keresztül, az a népességszám növekedése. A magyarországi szocialista városok népessége 1949–1990 között átlagosan hatszorosára növekedett, a vidéki városoké pedig 1,4-szeresére (GERMUSKA, 2004).

A szocialista iparvárosok általános jellemzőinek összefoglalása és tudatosítása azonban továbbra sem adta meg a választ arra a kérdésre, vajon mitől lettek városok a szocialista iparvárosok? Ahogy ez a hazai területfejlesztéssel összefüggő fejezetben olvasható, a szocializmus idején a város fejlődése és a települési rang megszerzése az Elnöki Tanács javaslatára történhetett meg. A városi rang viszont megkülönböztetést, kiemelt finanszírozást jelentett. Ez egyértelműen a városi és városodási folyamatokra volt kedvező hatással, a különböző településen belüli területegységek létrejöttére.

Mindez az 1980-as évekre – köszönhetően a területfejlesztési koncepcióknak, valamint az átalakuló gazdasági helyzetnek – némileg átformálódott, megjelentek a jövedelmi alapú területi elhatárolódások, a státusoknak megfelelő életterek.

2.2.1. A volt iparvárosok rövid múltja és jelene³

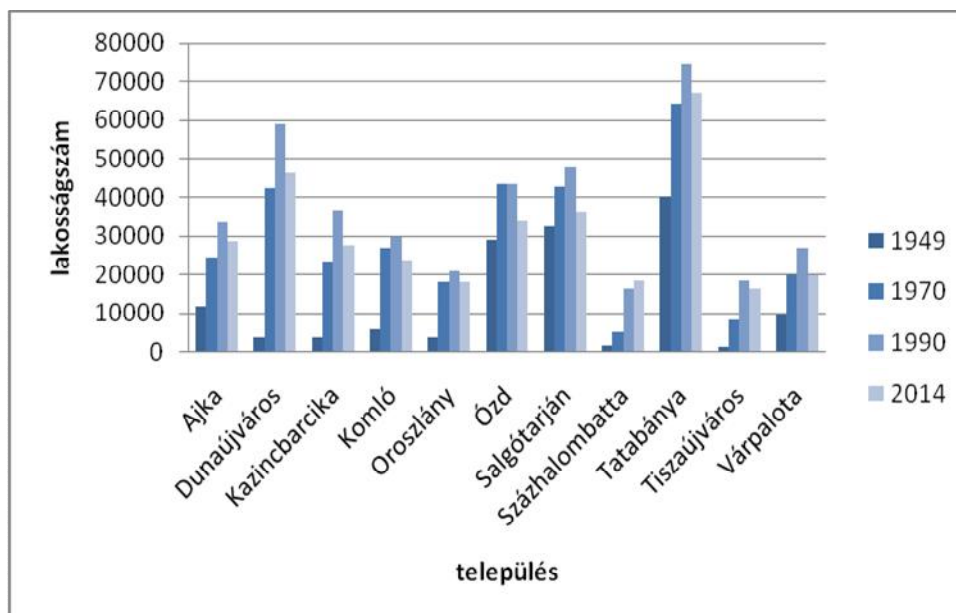
„Az 1960-as évektől kibontakozó, egyre tudatosabb, tervszerűbb városépítés során szinte szükségszerűen jelentkező, nem mindig előre látott tendenciák felismeréséből adódóan is a korábbi szocialista város kategória fokozatosan új tartalommal töltődik fel, lassan megfogalmazódik az új, igazi szocialista várostípust jelentő igény-komplexum teljes köre, összeállnak azok a jogos elvárások, melyek alapján a szocialista város fogalma ma már mind elméletileg, mind gyakorlatilag részben mást, döntően többet jelent a korábbi értelmezésnél” (FALUVÉGI, 1973).

Az ötvenes években kialakult szóhasználat az új iparvárosok közül elsősorban Dunaújvárost, Kazincbarcikát, Komlót, Oroszlányt, Várpalotát nevezték szocialista városoknak, később kiterjesztve ezt az elnevezést Tiszaújvárosra (korábban Leninváros) és Százhalombattára is. A kapitalista társadalomtól örökölt városaink, városhálózatunk a felszabadulást követően, főként az ötvenes években még döntően a múlt társadalmi-gazdasági sajátosságait viselte magán, városaink szerkezete, funkciói még nem, vagy csak nagyon lassan formálódhattak az új társadalom igényeinek megfelelően. Így az újonnan épülő, a tervszerű városfejlesztés jegyeit magukon viselő városok azt a várostípust vetítették elének, mely megfelel majd a szocialista társadalom igényeinek (FALUVÉGI, 1973). Az ún. koalíciós években (1945–1948) is viharos gyorsaságú történések sora változtatta meg az ország társadalmát és gazdaságát. Ez

³ A fejezet elemzési tartalmába nem került be Paks városa. A városok kiválasztása Germuska Pál és Beluszky Pál munkái alapján történt.

mindenekelőtt a jogalkotásban, a tulajdonviszonyok megváltoztatása, a társadalmi struktúra átalakítása, a politikai-közalkalmazotti elit cseréje terén következett be (BELUSZKY, 2003).

A kommunista hatalom Magyarországon is kiépítette a szovjet típusú gazdasági rendszert. 1950. január elsejével elindult az első öt éves terv, amelynek ideje alatt Magyarországot a vas és acél országává kívánták tenni, nem számolva az ország gazdaságföldrajzi adottságaival. Az első öt éves terv valójában egy nehéziparosítási terv volt, ahol a beruházási javak nagy részét a vastermelés, a szénbányászat és a hadiipar fejlesztésére koncentrálták (KAPOSI, 2002). Az ezzel párhuzamosan kialakuló ipartelepítési elképzelések az ipar decentralizációjára törekedtek, előtérbe helyezve számos ipari góc kialakítását, különös tekintettel az iparban szegény városrészekre, a nagyvárosok, megyeszékhelyek, valamint a mezőgazdasági városok fejlesztésére (FALUVÉGI, 1973). Az 1950-es években a városépítés legfeltűnőbb akciója az ún. szocialista városok építése volt. E városok egy-egy ipari nagyberuházás munkaerő-szükségletét voltak hivatva biztosítani (BELUSZKY, 2003). A nagyberuházások zöme a bányakincseket nyújtó középhegységek területén, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyétől (Ózd, Kazincbarcika, Miskolc) Budapesten át Veszprém megyéig (Várpalota, Ajka) húzódó energetikai, nehézipari tengely mentén történt (ENYEDI-HORVÁTH, 2002). A szocialista iparosítás során, különösen az első években az energiaipar fejlesztésére helyeződött a hangsúly. Ez a szénbányászat „felfuttatásával” volt lehetséges, ezáltal a bányászatban foglalkoztatottak számának nagyarányú emelkedése is megindult.

1. sz. ábra: Lakónépeség a szocialista iparvárosokban 1949–2014 között

Forrás: HELYSÉGNÉVTÁR, 2014, saját szerkesztés

A „szocialista városok” építésének első hullámában kezdtek hozzá Dunaújváros, Kazincbarcika, Komló, Oroszlány, Ajka felépítéséhez. Ezekre a településekre (Oroszlány, Komló, Ajka, Várpalota, Berente, Gyöngyösvisonta), illetve az új olajtartalékokra (Százhalombatta) erőművek épültek. Nagyarányú rekonstrukcióval bővült a vas- és acélkohászati bázis (Diósgyőr és Ózd), Oroszlányban barnaszénbányászat és villamosenergia-termelést biztosító hőerőmű, Ajkán szénbányászat, timföldgyártás és energiatermelés, Várpalotán szén- és lignitbányászat, villamosenergia-termelés és alumíniumkohászat, Kazincbarcikán szénbányászat, villamosenergia-termelés és vegyipar, Tiszaújváros esetében villamosenergia-termelést adó hőerőmű és vegyipar, Dunaújvárosban pedig vas-és acélkohászatra létesített erőmű, építőanyag-ipar és könnyűipar települt be (VÁROSÉPÍTÉS MAGYARORSZÁGON..., 1975). E települések a kor politikai elveinek megfelelő cél végrehajtását elősegítendő eszközként jöttek létre. A „kitalálók” az ipari múlton kívül – még ha voltak is – semmiféle történelmi gyökeret nem vettek figyelembe. Az új városok megjelenésük pillanatától a „modernség szinonimái” voltak (GERMUSKA, 2004). A települések fejlesztések szerint is csoportosíthatóak. Ennek értelmében három osztály volt alkotható: az első iparvárosi csoportba Ajka, Tatabánya, Ózd, Várpalota tartozik, esetükben már egy korábban is működő ipari tevékenységet szélesítettek ki, ehhez a csoporthoz kapcsolható a bányászváros Komló is. A második csoportba azok a települések tartoztak, amelyek nem rendelkeztek ipar-történelmi gyökerekkel, egy felsőbb politikai döntésre jöttek létre. Ilyennek volt tekinthető Dunaújváros, Paks, Tiszaújváros és Százhalombatta. Teljesen zöldmezős beruházásként indult két kisebb község szomszédságában (melyeket később integráltak a településbe) Dunaújváros (Dunai Vasmű) és Tiszaújváros (Tiszai Vegyi Kombinát) építése. Hasonlóan a településhez kapcsolódóan, de azzal nem összeépülve zajlott az ipartelepítés Százhalombatta (Dunai Olajfinomító) esetében is, csak a másik két városhoz képest fáziskéséssel az 1960-as évek végén és az 1970-es évek elején (CSIZMADY, 2013). Az ipari létesítményekkel párhuzamosan megindult a lakóépületek, valamint a különböző intézményi, rekreációs és szolgáltatási egységek létrehozása is. A lakótelepet a korabeli politika a különböző társadalmi rétegek közötti egyenlőtlenségek csökkentésének eszközeként tekintette. Az iparvárosok kiépítésének egyik fontos szimbolikus lépése pedig a városi rangra emelés volt (CSIZMADY, 2013). Az 1949 utáni első évtizedben a városi népesség növekedésének döntő hányada a fővároson és a megyeszékhelyeken túlmenően az iparvárosokban jelentkezett. Ebben az időszakban közel kétszeresére nőtt az új iparvárosok népessége, mely (1949-ben 61 település volt városi rangú) a hazai városi rangú települések népességének egyötödét tette ki.

Településnév (ábécérendben)	A várossá nyilvánítás időpontja	A települések létrejöttének alapja/i
Ajka	1959	1950 – Ajka=Ajka+Bódé 1959 – Ajka=Ajka+Tósokberénd 1977 – Ajka=Ajka+Ajkarendek+Bakonygyepes 1984 – Ajka=Ajka+Padragkút
Dunaújváros	1951	1961– Dunaújváros (korábban Sztálinváros)
Kazincbarcika	1954	1947 – Kazincbarcika=Barcika+Sajókazinc 1954 – Kazincbarcika=Berente+Kazincbarcika 1999 – Berente – Kazincbarcikából kivált
Komló	1951	1954 – Komló=Kisbattyán+Komló+Mecsekfalu+Mecsekjánosi 1958 – Komló=Komló+Mánfa 1992 – Mánfa – Komlóból kivált
Oroszlány	1954	
Ózd	1949	1940 – Ózd=Bolyok+Ózd+Sajóvárkony 1978 – Ózd=Center+Hódoscsépány+Ózd+Susa+Szentsimon+ Uraj 1999 Farkaslyuk – Ózdból kivált
Salgótarján	1922	1950 – Salgótarján=Baglyasalja+Salgótarján 1961 – Salgótarján=Salgótarján+Zagyvapálfalva 1973 – Salgótarján=Salgótarján+Zagyvaróna 1977 – Salgótarján=Salgótarján+Somoskő+Somoskőfalu 2006 – Somoskőújfalu – Salgótarjánból kivált
Százhalombatta	1970	
Tatabánya	1947	1902 – Községgé alakítás éve 1947 – Tatabánya=Alsógalla+Bánhida+Felsőgalla+Tatabánya
Tiszaújváros	1966	1995 – Tiszaújváros (korábban Leninváros)
Várpalota	1951	1951 – Várpalota=Inota+Várpalota 1997 – Pétfürdő – Várpalotából kivált

1. sz. táblázat: A települések várossá nyilvánításának és a korábbi településegységek összeolvadásának időpontja

Forrás: HELYSÉGNÉVTÁR, 2014, saját szerkesztés

A rendszerváltozást követően a gazdaságban és a társadalomban lezajlott változások legalább annyira gyorsak és radikálisak voltak, mint a második világháborút követően. A szocializmusból piacgazdasággá történő átalakulást a magyar gazdaságtörténet legnagyobb mértékű ipari visszaesése kísérte, ennek következtében 1995 végén az ipar bruttó termelése még mindig csak háromnegyede volt a tíz évvel korábbinak. A recesszió legnagyobb kárvallottjai a magyar szocialista nagyipar és bányászat egykori fellegvárai voltak: teljes iparágak szűntek meg, tűntek el szinte nyomtalanul (GERMUSKA, 2002C). Az 1989–1990-es fordulat eleve különböző helyzetben érte a tizenegy magyarországi szocialista iparvárost, mára pedig igen jelentős távolság választja el a prosperáló Tiszaújvárost, Tatabányát vagy Százhalombattát a stagnálás és a további hanyatlás határán egyensúlyozó Oroszlánytól, Ózdtól vagy Komlótól (GERMUSKA, 2002A).

A rendszerváltozás a magyar településhálózatot formáló új hatások kettős jellegűek. Egy részük az elmúlt 50 év elmulasztott európai fejlődésének pótlását jelenti, más részük az 1990-es években a fejlett országokban kiformalódó új urbanizációs folyamatok egyidejű megjelenését (ENYEDI–HORVÁTH, 2002).

A volt szocialista iparvárosok esetében sem történt ez másképp. Ezeknek az iparvárosoknak nem voltak történelmi gyökerei, a településeket az iparosítási politika teremtette meg őket. A figyelem és az erőforrások jelentős része néhány évtizedig ezekre a városokra összpontosult, mely a hagyományostól eltérő városszerkezetet és növekvő lakosság számot eredményezett. A rendszerváltás után ezek a települések kerültek legnagyobb hátrányba, szenvedték el a legnagyobb traumát (CSIZMADY, 2013). A szocializmus erőltetett ipartelepítése hatalmasra növelte a vizsgált városok lakosság számát, mely az 1990-es éveket követően folyamatosan csökkent mind a 11 település vonatkozásában. A csökkenés tendenciájában is van különbség: 1995-ig lassú, majd 2011-ig zuhanásszerű csökkenés volt látható, jelenleg pedig inkább stagnálás jellemző. Mindezen tények két okkal magyarázhatóak; egyfelől a vándorlásokkal (munkahelyi lehetőségek szűkülése, életterek átalakulása), másfelől a népesség szám negatív irányú változásával (költözések, születések csökkenő száma). A városok 1980–2011 közötti időszakra vonatkozó adatait tekintve összességében elmondható, hogy a volt 11 iparváros esetében csak Százhalombatta lakosság száma emelkedett, a többi városé 10 és 20% közötti arányban csökkent.

településnév/ év	1980 fő	1990 fő	2001 fő	2011 fő
Ajka	32 652	33 832	31 805	28 106
Dunaújváros	60 736	59 028	55 309	48 484
Kazincbarcika	35 552	35 692	32 356	29 010
Komló	29 354	29 326	27 081	24 394
Oroszlány	20 613	20 982	20 280	18 446
Ózd	46 372	41 561	38 405	34 481
Salgótarján	49 603	47 822	44 964	37 262
Százhalombatta	14 292	16 573	16 602	17 952
Tatabánya	75 971	74 277	72 470	67 756
Tiszaújváros	18 677	18 685	17 207	16 500
Várpalota	22 325	21 646	21 779	20 756

2. sz. táblázat: Lakosságátszámítás-változás 1980–2011 között
Forrás: NÉPSZÁMLÁLÁSI ADATOK, 2001, 2011, saját szerkesztés

A lakosságátszámítás csökkenése mellett jelentősen változott a munkaerő-piacon jelenlévők átszámítása is. A városok között e tekintetben sem mutatkozott ebben eltérés. Annak ellenére, hogy a városok mindegyikébe betelepültek a különböző piaci szereplők, a városok korábbi – iparra épülő – pozícióikat csak bizonyos szinten voltak képesek megtartani (Dunaújváros – ISD Dunaferr, Tatabánya – Ipari Park, Ajka – Bakonyi Erőmű Zrt.). A foglalkoztatottság mellett megjelent a munkanélküliség „intézménye”, mely a volt iparvárosokban még súlyosabb méreteket öltött, mint más magyarországi településen. (Az ipar évtizedek óta felvette azokat a képzetlen munkásokat is, akik a képzettség hiányában a rendszerváltást követően elsőként kerültek ki a foglalkoztatás szerkezetéből.) Az új városokban lakók domináns része fizikai munkás volt, akiknek végzettsége (amennyiben rendelkeztek szakképzettséggel) olyan jelleggel bírt, hogy munkahelyük elvesztése után nem vagy csak átképzéseket követően tudtak elhelyezkedni.

A szocialista iparvárosok jelenlegi helyzete leginkább az összevetés elvének megalkotása után csoportosított formában tehető meg. Így a volt iparvárosok körében három település-csoport különíthető el. Egyfelől megkülönböztethető a fejlett új városok csoportja, melybe Százhalombatta és Tiszaújváros tartozik (amennyiben Paks városát vizsgáljuk, akkor ez a város is ide sorolható). Ez a két település a rendszerváltást követő időszakot sikeresen kezelte. Alkalmazkodtak a gazdasági-társadalmi változásokhoz, új innovatív gazdasági elemeket építettek be gazdaságukba, emelkedik az iskolázottsági és foglalkoztatottsági ráta, illetve helyi lakosságátszámítása stagnál vagy növekszik.

A második statisztikai csoport a stagnálók csoportja. A válságot kezelték (szerkezetváltással – Tatabánya és/vagy állami segítséggel – Dunaújváros), népességüket többnyire – hullámszerűen – megtartották (ez Dunaújváros esetében nem igaz), a helyben élők iskolázottsága magasabb, mint az első csoportba tartozók esetében. Jelenleg kihívás számukra a további működésükhöz szükséges piac/tőke megszerzése és biztosítása hosszú távon. A statisztikai adatok alapján ide sorolható Ajka, Dunaújváros, Oroszlány, Tatabánya és Várpalota (SZIRMAI, 2013).

A harmadik csoportba tartozik Kazincbarcika, Komló, Ózd és Salgótarján (a szerző csatolása). Ezek a települések a szocializmus kiemelt településeiként voltak jelen városaink között. A korábbi vállalatok szinte egészében leépültek vagy megszűntek, illetve kis cégekké alakultak. A külföldi tőke a településeket elkerüli (25 éve!), az aktív, iskolázott munkaerő elköltözik, a helyi és térségi szintű kitörés lehetetlen (SZIRMAI, 2013). A népességszám csökkenése mellett további problémát jelent az elszegényedés és az inaktív kisebbségi csoportok megjelenése. Mind a négy település esetében a korábbi városi funkciók erőteljesen sérülnek (oktatási, kulturális, foglalkoztatottsági területek).

2.2.2. Iparvárosaink helye a hazai településhálózat-fejlesztésben

Minden település valamikor létrejön, „megszületik”, aztán növekedni kezd, stagnál, esetleg elhal vagy megújul, növekszik. Működéséhez a környezetből energiát és anyagokat használ fel, ezek átalakításával saját fogyasztására és piacra szánt termékeket állít elő, közben hulladékokat bocsát ki, kapcsolatba kerül más településekkel, és köztük – különösen az ellátás terén – bizonyos munkamegosztás alakul ki. A benne élő emberek helyi társadalmat alkotnak, miközben a település saját történelemmel, kultúrával és hagyományokkal rendelkezik – vagyis sajátosan komplex életjelenségeket produkál. Eközben a település műszaki létesítmények meghatározott rendszere, de nemcsak az, hanem élő organizmus is. Ezt az organizmust fenn kell tartani, és a kor követelményeinek megfelelően fejleszteni is kell. A fejlődés – különösen napjainkban – nem föltétlenül (csak) mennyiségi gyarapodás, hanem minőségi átalakulás is. A településfejlesztés mindazoknak az ismereteknek, tapasztalatoknak és módszereknek az együttese, amelyek tudatos alkalmazásával elérhető a fenntartható fejlődés dinamikus egyensúlyi állapota. A településfejlesztés ugyanakkor szerves része a területfejlesztésnek: az egyes települések sorsa és esélyei ma már nem választhatók el a nagyobb térségek: településcsoportok, régiók fejlődési esélyeitől (MEGGYESI, 2006).

A településfejlesztés fogalmának hazánkban általánosan elterjed, esetleg jogi formába öntött definíciója nincs. Általában mindazon beavatkozások gyűjtőfogalmának tekinthető, amelyek következtében a települések a térben és időben egyaránt változó társadalmi igényeknek jobban

megfelelnek, mint korábban. A településfejlesztési beavatkozások rendszerint a fizikai viszonyok változtatására, egyes beruházások megvalósítására irányulnak. Ennek megfelelően a településfejlesztés fogalmkörébe soroljuk általában az adott település intézményi vagy műszaki infrastruktúrájának változtatását, amely akár új létesítmények megvalósításával, akár meglévők korszerűsítésével, átalakításával vagy felújításával egyaránt történhet (SZIGETI, 2006).

Az egyes településfejlesztési beavatkozások az adott település szélesen értelmezett szolgáltatási színvonalának emelését, egyúttal az érintett társadalmi csoportok életkörülményeinek javítását jelentik, függetlenül attól, hogy az adott beruházás közhatalmi vagy magánberuházással, illetve működtetéssel valósul meg. Ilyen módon a településfejlesztés fogalmkörébe utaljuk többnyire az egyházi vagy magániskola megépítését éppúgy, mint az új üzletek nyitását.

A település fejlesztése folyamat. Ennek megfelelően a fejlesztés tervezése rendszerint különféle időtávokra érvényes módon valósul meg, konkrét hosszabb vagy rövidebb időszakra határozza meg – a dokumentum műfajától függően – az elérendő célokat és a megvalósításhoz szükséges tennivalókat. A település átfogó fejlesztése ennek megfelelően igen összetett folyamat, ahol az egyes társadalmi igények kielégítésére vonatkozó beavatkozások összefüggésben állnak más beavatkozásokkal, erősíthetik vagy gyengíthetik azok hatását, egyszerűsíthetik vagy bonyolultabbá tehetik megvalósításukat (SZIGETI, 2006).

Az 1950-es és 1960-as években az iparfejlesztés két területre irányult. A feladatok egyik része a nagyipar újabb nagy bázisainak megteremtését, fejlesztését jelentette, a másik része pedig a munkahelyteremtő, társadalompolitikai okokból involvált iparosításhoz kapcsolódott (KŐSZEGFALVI, 2004). A településhálózat alakulására tehát az I. szakaszban az ország gyors iparosítása hatott leginkább. Az iparosítás 19. századi mintákat követett, mindenképp az alapanyag-termelésre, energiatermelésre, a klasszikus nehéziparra korlátozódott. A beruházási javak szűkössége arra kényszerítette a gazdaságfejlesztés irányítóit, hogy a meglévő iparvidékekre, ipari központokra koncentrálják a beruházásokat, a már meglévő infrastruktúrára építve (BELUSZKY, 2003).

Az 1950-es évek elején a beruházási források hazánkban korábban soha nem látott koncentrációjával kezdték meg a nehézipar fejlesztését és a szocialista városok kiépítését. Ezek az 1950 és 1953 között megkezdett, illetve végrehajtott beruházások az 1990-es évekig meghatározták a magyar ipar struktúráját és a hazai településszerkezetet (GERMUSKA, 2004). Ez idő tájt a területfejlesztési politika nem kapott szerepet a központi tervezésben, bár 1949–1951 között részletes tervek készültek a településhálózat kialakítására. A településfejlesztés legfontosabb elképzelése – mint ahogy azt már korábban is láthattuk – a települések osztályba sorolása volt. Ennek célja 1950-ben a településrendezési tervek fajtáinak megállapítására irányult, de a későbbiek folyamán csak a távlati településhálózat-fejlesztési alapkategóriának

tekintették őket. Végül három kategória került kialakításra; az I. osztályú települések (73) országos jelentőségű városokként működtek volna. A II. kategóriába tartozó településeket (81) városias szerepkörű és a környező mezőgazdasági területeken élőkkel szorosabb együttműködést kialakító városokká kívánták alakítani. A III. kategóriába pedig azok a községek sorolódtak, amelyek fejleszthetőek, kevésbé fejleszthetőek vagy egyáltalán nem fejleszthetőek. Az elképzelés végül nem emelkedett állami határozattá, de a települések a valóságban magukon hordozták ezeket a „jelzőket”. A városépítészetben a legkiemelkedőbb területfejlesztési időszak, az új iparvárosok vagy az ún. „szocialista városok” létrehozása volt.

A megyeszékhelyek lakossága a városi átlagnál gyorsabban nőtt, a kisvárosok helyzete pedig felemás módon alakult. Ezeket a településeket nem minden esetben érte el az iparosítás és a különböző beruházások köre, ugyanakkor mint olykor járási székhelyek igen erőteljes szerepet játszottak a gazdaság és társadalompolitika újjászervezésében. A falvak helyzete továbbra is tisztázatlan és a városokhoz képest hátrányos helyzetben lévő településtípus maradt. Ebből is kiemelkedik a kislefalu köre, melyek egy része már az 1950-es években kimaradt a fejlesztésekből aprófalvas jellege miatt, s egyre inkább az elszegényedés, illetve az elszorulás jellemezte már ekkor is. A források allokációja mellett tehát a területi kiegyenlítődés helyett éppenséggel tovább fokozódtak és mélyültek a különbségek a fejlett és fejletlen területek között (GERMUSKA, 2004). 1958-ban, a II. hároméves terv megindításával párhuzamosan megkezdődött az iparosítási koncepciók és módszerek újragondolása. Ennek eredményeképpen 1958 márciusában megszületett az MSZMP KB határozat, amely előírta az elmaradott térségek – különös tekintettel az Alföldre – iparosítását, illetve Budapest ipari fejlesztésének visszafogását. 1956 után a területfejlesztési politika kialakítása az Építésügyi Minisztériumhoz került, mely hivatal ugyanebben az évben hozzá is kezdett egy egész országra kiterjedő vizsgálsorozathoz. 1960-ra – a vizsgálat eredményeként – a következő javaslatok születtek: egyfelől csökkenteni szükséges a városhálózat belső aránytalanságait, másfelől át kell alakítani az Alföld településrendszerét. Kiemelt feladatot jelentett továbbá még az országon belüli iparközpontok (ellenpólusok) létrehozása az öt legnagyobb vidéki városban (Szeged, Debrecen, Miskolc, Győr, Pécs). A települések felemás helyzetének alakulásával párhuzamosan az 1960-as, de még inkább az 1970-es években a hazai települések körében egyre erősebbé vált a helyi érdekek képviselőire irányuló tettek sorozata. A megyék, megyeszékhelyek megerősödnek, központi szerepet kaptak a településpolitikában. A településeken élők egyre erősebben hangoztatták a településpolitika igazságtalanságait, sérelmezték a kistelepülésekkel kapcsolatos jövőbeni ellehetetlenülést. Ennek ellenére az 1960-as és 1970-es évek iparosítási folyamatai látszólag egyenletesebb képet mutattak az országban, viszont továbbra is az extenzív jelleg dominált. A szocialista rendszer településeket, különösen a városokat érintő alapvető jellegzetessége a

gazdasági redisztribúció rendszere, a piac hiánya. Továbbá fontos jellemvonás volt még a hivatalos és nem hivatalos autonómiák megszüntetése iránti igény; értve ezen a városi öngazgatás minden formáját, a polgárság megszüntetését és a polgáriassult települések-településrészek diszkriminációját, a civil társadalom ellehetetlenítését, illetve teljes kontroll alá vonását. Az ország fölülről kezdeményezett, kényszerű modernizálásának egyik következménye volt a falusi munkahelyek számának drasztikus csökkenése, amely a falvak közösségi és magánfejlesztési forrásainak megnyirbálásával együtt tovább erősítette a városokba irányuló migrációt (KOCSIS, 2007). A területi különbségek, valamint az ebből fakadó feszültségek 1970-es évekbeli változatlan helyzete indukálta az 1970-es évek elejére az újabb politikai beavatkozást. 1971 tavaszán Kormányhatározat rögzítette a településhálózat fejlesztésének koncepcióját (Országos Településhálózat Fejlesztési Koncepció). E koncepció több évtized távlatában határozta meg a fejlesztés irányát, a településhálózat jövőbeni hierarchikus rendjét, a települések funkcionális kapcsolatait. A településhálózat korszerűsítését, tervszerű fejlesztését meghatározó feltételek egyikét a fejlesztési centrumok, illetve növekedési pólusok helyes kijelölésével határozható meg (KŐSZEGFALVI, 1973). Az OTK 127 várost, illetve községi települést jelölt meg felső-, illetve középfokú regionális szervező és irányító központi szerepkör betöltésére. Az alsófokú központok funkciójának ellátására a több mint háromezer községi település közül, 500-600 települést ítélt alkalmasnak. A hosszú távú területfejlesztési politika hatékony megvalósítása érdekében legmegfelelőbb eszköznek pedig a fejlesztési centrumokat, illetve a növekedési pólusok megfelelő kiválasztását és kiemelt fejlesztését tekintette.

Az OTK legfontosabb tervezési „eszköze” a települések osztályba sorolása volt, ez lehetővé tette, hogy a gazdaság területileg-településsileg koncentrált fejlesztésének, az intézményhálózat gazdaságos üzemeltetésének előnyeit hangsúlyozva a központi szerepkörű kiemelt fejlesztés ideológiai – „elméleti” – alapot kapjon (BELUSZKY, 2003). Az OTK két legfőbb célkitűzése már ismert volt: egyfelől meg kell szüntetni Budapest túlsúlyát az öt (korábban említett) regionális centrum fejlesztésével, másfelől az ipari tengely (Észak-Dunántúl és Észak-Magyarország) helyett az Alföldet és a Dél-Dunántúlt kell fejleszteni. Az OTK által meghatározottak között ugyan az infrastrukturális fejlesztések arányainak növekedése és a megyék közötti különbségek mérséklésének elve látható, azonban a települések továbbra is a felülről irányítottság elvén működtek, melyben a helyi társadalomnak ezután sem volt javaslattételi és döntési lehetősége. A fejlesztés jellegét és irányát tekintve, a fejlesztési centrumok három csoportba oszthatók: magas szintű infrastrukturális fejlesztésre –vállalati típusú fejlesztések fogadására javasolt centrumokra: Budapest, Vác, Gödöllő, Baja, Kaposvár stb.; központi ipari, közlekedési fejlesztések fogadására javasolt centrumok: Kazincbarcika, Ózd,

Tiszaújváros (Leninváros), Százhalombatta, Várpalota stb., valamint az ipari és infrastrukturális fejlesztés fogadására javasolt centrumok: Esztergom, Mátészalka, Mohács stb.

A magyarországi városok az 1950–1980 közötti időszakban a politikának alárendelődve fejlődtek, mindemellett jellemző volt a városiasodási folyamat, a településpolitika helyi szintű kezdeményezéseinek kidolgozása. 1978-ban felülvizsgálták az OTK koncepcióját a megyei településhálózat-fejlesztési tervek tükrében, de továbbra is ez szolgálta a fejlesztések alapját. 1985-ben az Országgyűlés azonban új feladatokat, irányvonalakat fogalmazott meg a településfejlesztésben, ezáltal az 1971-ben megszületett OTK elveszítette addigi szerepét. Az 1985-ös országgyűlési határozat módosított néhány korábbi célkitűzést, mely mindenféleképpen a területi egyenlőtlenségek további erősítését, illetve a területek közötti konfliktust jelentette. A határozat kimondta, hogy a nagyobb városok extenzív növekedését megakadályozandó kis- és középvárosokat kell fejleszteni, Budapest súlyát mérsékelni kell a termelésben, csökkenteni kell az átmenő forgalmat, az agglomerációt pedig be kell vonni a fejlesztésekbe, mert ezáltal lesz tehermentesíthető a főváros. Kiemelten fejlesztendőnek volt tekinthető az aprófalvas térségek, az üdülőkörzetek és a határ menti térségek csoportja, ugyanakkor kiemelt feladatként jelent meg továbbra is az alap- és nyersanyagbázisok, valamint a Duna menti ipari övezetre vonatkozó fejlesztések köre. Összességében azonban elmondható, az OTK-nak ez az 1985-ös változata volt az első program Magyarországon, amelyben megjelentek a posztindusztriális fejlesztéspolitika elemei (belső erőforrások mozgósítása a településeken és kistérségekben, az infrastruktúra és a szolgáltatások kiemelt fejlesztése) (GERMUSKA, 2004). A településfejlesztéssel kapcsolatos jogi szabályozások, illetve változások következő állomása az 1990-es évek után következett be. 1996-ban megszületett a területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény (1996. évi XXI. törvény), melynek legfőbb céljai között a főváros és vidék, városok és községek, illetve a fejlett és elmaradott települések és térségek közötti különbségek mérséklésére irányuló törekvések, az ország térszerkezetére és településrendszerére vonatkozó harmonikus fejlesztések, valamint a fenntartható fejlődés elősegítésének koncepciója szerepelt. Magyarországon a társadalom és a gazdaság egészére kiterjedő területfejlesztési politika a tervgazdálkodással együtt jelent meg, kb. az 1960-as évek elejétől. „A területfejlesztést ekkoriban az ipar termelőerőinek arányos területi elosztásával azonosították” (PERÉNYI, 1987). Ennek megfelelően a feladatokat valamely gazdasági minisztérium vagy a pénzügyminisztérium hatáskörébe sorolták. Kiemelten kezelték az iparosodásban elmaradott területeket – különösen az Alföldet. A hetvenes évektől a területfejlesztés eszközrendszere és céljai is gazdagodtak, kiterjedtek az életkörülmények javítására, mezőgazdaságra, infrastrukturális beruházásokra, valamint a környezet védelmére is. Az EU 1972-es párizsi konferenciáján fogalmazódott meg az igény egy közös területfejlesztési politika (regionális politika) és az ehhez kapcsolódó finanszírozási alap (Európai Regionális

Fejlesztési Alap) létrehozására. „Az 1991-es Maastrichti Szerződés a szorosabb gazdasági és politikai egység megteremtésének elengedhetetlen feltételeként határozta meg a területi különbségek mérséklését, és tovább növelte a területfejlesztési politika jelentőségét, valamint a strukturális alapok közösségi költségvetésen belüli súlyát” (KÖKÉNYESI, 2006). A rendszerváltással járó piaci átalakulás rendkívüli módon érintette a társadalmi berendezkedést. Megindult a nyugati mintájú infrastrukturális fejlődés (hírközlési, telekommunikációs, közlekedési stb.), közben a nagyipar hanyatlásával tömegek kényszerültek a városok elhagyására, falvakba költözésre. A területfejlesztési politika legfőbb eszköze a rendszerváltást követően is változatlanul a területfejlesztés *tervezése* maradt. A tevékenység rendkívül komplex, interdiszciplináris megközelítést kíván a számos különböző csoport érdekeinek feltárása és összeegyeztetése során. Ebben általában vezető, koordináló szerepet tölt be a politika, szorosan együttműködve a tervezőkkel, szociológusokkal, civil szervezetekkel, érdek-képviselői szervekkel és nem utolsósorban a lakossággal.

3. EREDMÉNYEK

3.1. Százhalombatta jelene és fejlődési kilátásai. A település története a kezdetektől az iparosítás küszöbéig

Százhalombatta városának jelentőségét, jelenlegi iparvárosi szerepét a 20. század második felében történt gazdasági-politikai változásoknak köszönheti. Az 1950-es években kialakított iparpolitika különös figyelmet fordított azon kezdeményezésekre, amelyek Magyarország gazdaságának, ipari szerepvállalásának kedveztek, de nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy mindez egy ellentmondásos, kényszerű háttér múltjával együtt értelmezendő.

A település fejlődése 1960-as években indult, amikor „két ipari létesítmény” – egy politikai döntés nyomán – a község határába települt. A város (1970-ben nyilvánították városi rangú településsé) az 1960-as évek második felétől rohamos ütemben fejlődik, sikeressége, innovatív törekvései a hagyományos iparvárosok sorából mára a korszerű városok közé emelték, meghagyva régmúltban szerzett szerepét, kiváltságait, legfőképpen iparvárosi jellegét.

„A honfoglalás korától Százhalom, Százfalu, majd a 18. század elejétől Batta néven ismert települést a történelem viharai közepette többször elhagyták lakói. Először a 16. század végén, a tizenöt éves háború idején menekült el a hadak útvonalán fekvő falu népe, az 1660-as években pedig azok a jövevények futottak szét, akiket húsz-harminc esztendővel korábban a török hatóságok telepítettek le a százhalmi pusztatelken. A török kiűzése után, a 17–18. század fordulóján ismét új telepések érkeztek, s a falu régi helyétől északkeletre Batta néven alapítottak új községet” (KRIZSÁN, 2001).

Az első okleveles említés Károly Róbert uralkodása idejéből, 1318-ból származik. A budai káptalan által kiállított iratban Tisza tárnokmester éti (Érd) birtokba iktatásához elrendelt határjáráskor e szomszédjának mondták a falut, s tettek említést a bátéi szigetről a Dunán (DÉL-BUDA KÖRNYÉKI KISTÉRSÉG, 2003). Báté a késő középkorban kettévált: Alsó- és Felsőbátéra. Az 1549. évi török adószedői összeírás szerint a budai szandzsák, budai nahijéjéhez tartozó falu haszonélvezője volt. 1695–1722 között Százhalom és a hozzá tartozó Batta puszták, mint lakatlan területek jelentek meg a térképen, melynek benépesítése csak az 1690-es években kezdődött meg. Elsőként szerb telepések érkeztek, akik a török által még megszállt Szerbiából menekültek ide. Levéltári adatok szerint az 1710-es években már 17 család lakott ezen a területen.

A 17. század végén sokan jutottak földhöz a környéken élők közül, köszönhetően azoknak a kedvezményeknek és körülményeknek melyek segítették a letelepedőket (adómentesség, jó minőségű földek). 1710–1720-ban nagy számban érkeztek még a Felvidék magyar és szlovák területeiről, tömeges letelepedés azonban csak a 18. század folyamán indult meg, melynek

eredményeként az 1784–1787 közötti időszakban végzett, II. József kezdeményezte népszámláláskor 493 fő jegyezte lakhelyeként a települést. Az 1867-es kiegyezés után a falu dinamikus fejlődésnek indult, vezetése mindent elkövetett a település érdekében. 1863-ban a települést már 882 fő választotta lakhelyéül, akik között szerbeket, tótokat és magyarokat egyaránt találunk. A lakosság fő megélhetési forrása ekkor a mezőgazdaságban és a halászatban volt tetten érhető. Ipari munkalehetőséget az 1895–1898 között épített Bhon-Drasse cég által alapított és felépített téglagyár jelentett, mely 1896-ban kezdte meg működését. A gyárat az óbudai székhelyű Bhon-Drasse társaság létesítette a dél-budai térség téglagyáraként, az Érd-Batta közötti löszdombok déli részén a Duna partján. A téglagyár területén található egyéb épületek, mint pl. a kultúrház és a gangos lakóház is ezekből a téglákból épültek. Később megépült a téglagyár melletti kikötő, amely lehetővé tette, hogy Magyarország déli városaiba uszályokon keresztül juttassák el a téglákat. A gyárat a gazdasági világválság kezdetén 1929-ben leállították, és csak 1937-ben indították újra (RUMI, 1998). Az 1940-es évek közepére már valódi kisgyárrá nőtte ki magát, a maga 200 fő foglalkoztatottjával. A gyárat 1950. november 1-jén államosították, és a Dél-budai Téglaiipari Nemzeti Vállalat részévé alakították. Az iparosítás időszaka kevésbé hatott pozitívan a gyárra, először 1963-ban beépítették a Budai Téglaiipari Vállalat körébe, majd az 1960-as évekbeli városfejlesztési stratégiának köszönhetően szakember-eltávolítás okán a gyár szakmai munkája fokozatosan romlott. S végül 1990-ben a gyár termelését felfüggesztették és azóta szüneteltetik. 1903-ban a falu neve Battáról, Százhalombattára módosult (bár egyes források szerint 1898 óta hívják így a települést), az akkori képviselő-testület elutasítása ellenére. Ők a Dunabatta, Árpádbatta, Budabatta, Magyarbatta elnevezéseket támogatták, melyeket végül az országos bizottság elutasított. A területtel összefüggő sajátosságokat színesíti az a tény, hogy az 1930-as évek végén dr. Matta Árpád és András József földbirtokosok parcellázásaikkal szerettek volna Százhalombattán egy fürdővárosi részt létrehozni. Tervük szerint a Duna-parti területeken fekvő Árpád-fürdőváros és András-Dunatelep hét kilométeres strandjával a magyar lídót valósította volna meg. Az elképzelések kivitelezéséhez a dunatelepi részen telkeket árusítottak, az árajánlatban pedig kiemelésre került a főváros közelsége, a jó közlekedés, a családi házas otthon lehetősége, a kedvezőbb megélhetési feltételek, valamint a tisztviselők számára adható 10%-os kedvezmény. A parcellázást már 1934-ben megkezdték. Az erre irányuló propagandát úgy is fokozták, hogy Budapestről hétféteken személyhajókat indítottak Százhalombattára és bemutatóra hozták a leendő telektulajdonosokat. A parcellázással párhuzamosan megindult az üdülőtellek értékesítése is, az 1934–1939-es években mintegy 1200 üdülőtellek adott el a takarékpénztár, zömében budapesti tisztviselőknek (UJHELYI, 1981).

Megjegyzendő: település ekkor közigazgatási szempontból a Fejér megyei Váli, majd Adony községhez tartozott, s csak 1949 után került a Pest megyei Budai járásba, majd 1970 után pedig városi rangú, Pest megyei településsé vált.

3.2. Változások évei – az iparvárossá válás időszaka és a városfejlesztés útjai

Az ország növekvő villamosenergia-szükségletének kielégítésére az illetékes kormányzati szervek már az 1950-es évek közepén úgy határoztak, hogy széntüzelésű hőerőművet építenek Százhalombattán. Az 1950-es évek végén a KGST által alkalmazni kezdett ár- és elszámolási rendszer a szénhidrogén bázison termelhető villamos energiát jóval kedvezőbbnek tüntette fel, mely azt eredményezte, hogy a szénhidrogén-program keretében, a Szovjetunióból csővezetéken szállított nyersolajra alapozva olajfinomítók és olajüzemű erőművek felépítésének tervezésére kerüljön sor. A kormány 1958-ban jelölte ki egy hőerőmű és egy kőolaj-finomító építését a település határában.

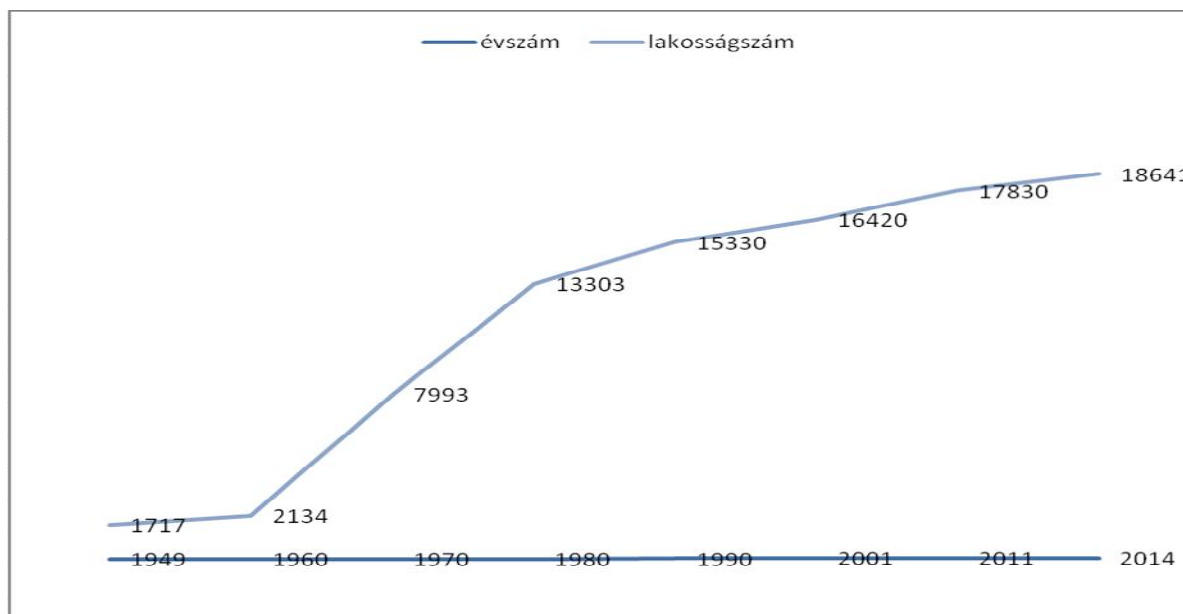
A Dunai Kőolajipari Vállalatot (DKV-t) a Nehézipari Minisztérium 846/1960. számú határozatával, 1960. október 1-jei hatállyal alapították meg. Az 1961-ben jóváhagyott beruházási program egy – több lépcsőben megépítendő – 3 millió tonna/év kapacitású, 14 termelőüzemből és az azok működéséhez szükséges energiaellátó, illetve segédüzemekből álló vertikális finomító 1968 végéig történő létesítését jelölte ki Százhalombattán (SZALAI-VINCZE-MITTÁK, 2000). Az alapító határozat szerint a DKV létrehozásának elsődleges célja a népgazdaság és a lakosság kőolajtermékekkel való ellátása, fő feladata a Barátság I. kőolajvezetéken érkező szovjet import kőolaj motorhajtóanyagokká, fűtőolajjá és kenőolajokká történő feldolgozása volt (www.mol.hu, 2013). 1968-ban kezdődött meg a DKV II. ütem építése. Ebben a fázisban alapvetően olyan üzemekkel bővült a finomító, amelyek az I. ütem létesítményei közül hiányoztak. Az időközben felülvizsgált várható felhasználói igényekre való tekintettel a finomító tervezett kőolaj-feldolgozási kapacitása 9 millió tonnára nőtt. 1972-ben készült el a 3 millió tonna kapacitású AV-3 desztilláló üzem, amelynek folyamatos alapanyag-ellátását a Barátság II. kőolajvezeték megépítése biztosította. A következő évben a Magyarországon felhasznált kőolaj-feldolgozási termékeknek már a kétharmadát a százhalombattai finomító állította elő. Az ipartelepítéssel párhuzamosan az 1960-as évek elején az állam által finanszírozott lakásépítés is megkezdődött Százhalombattán. 1959-1960-ban állami erőből mindössze évente 10 gyári lakás és 8-10 családi ház készült. A két nagy ipari üzem munkaerő-szükségletének biztosítása azonban halaszthatatlanná tette a lakásépítési program beindítását. A település régi városrésze (Ófalu) mellett fokozatosan kiépült a több családnak egyszerre biztos életteret nyújtó lakótelepek csoportja, 1962–1964 között felépültek a készenléti lakótelep épületei (téglából készült 766 lakásos épületek). A lakások mellett – a szocialista beruházásokra jellemző komplex intézményi

háttér – felépült egy 16 tantermes iskola (Damjanich úti iskola), egy 100 és egy 50 gyermek befogadására alkalmas óvoda, valamint egy 20 és egy 60 személyes bölcsőde. Ezt követően átadásra került a körzeti orvosi rendelő és gyógyszertár, a mentőállomás és a szolgáltatóház. A lakosság vásárlási igényének kielégítésére pedig létrejött az első ABC, ruházati üzlet, valamint a különböző vendéglátó-ipari egységek. A lakóépületek és intézmények mellett a települési infrastrukturális viszonyok is gyorsan javultak, a vezetékes vízhálózat és a központi fűtés rendszere a várossá válás időszakában a lakótelepek esetében teljes körűen, a többi városrész esetében pedig 2/3-ban valósult meg. A lakosság számaránya rohamosan növekedett, az 1960-as évek küszöbén még csak 2134 fő élt a településen, amely szám 1980-as évekre hatszorosára (13 303 fő-re) emelkedett. Az iparvállalatok megtelepedése és munkahelyteremtő képessége következtében évről évre emelkedett a két vállalatnál elhelyezkedők aránya, mely egyértelműen a betelepült lakosok köréből került ki. A lakosság összetételében dominánsan a szakmunkát végzők jelentek meg. Mindez az iparvállalatok esetében az 1980-as évekre a DHV esetében elérte a 6000 főt, a DKV esetében pedig 9-10 000 főt tett ki. 1970-ben a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a 6/1970. sz. határozatában Százhalombattát várossá nyilvánította. 1970. április 1-jétől a település a Városi Tanács létrehozásával megindíthatta fejlesztéseit, urbanizálódási folyamatait. Megkezdődött a közintézmények kiépítése, ezek közül elsőként 1966-ban az 1. sz. Általános Iskola, 1973-ban az Eötvös Loránd Általános Iskola, majd 1978-ban az Arany János Általános Iskola és – a későbbiekben ezzel kiegészített – Nyolcosztályos Gimnázium intézménye. 1977-ben átadásra került a Szakorvosi Intézet, amelyet az 1990-es évek végén és a 2000-es évek elején a város vezetése felújított, létrehozta az idősek gondozóházát. A városépítés folyamatosságát igazolják azok a beruházások, amelyek az 1970-es évek végén, az 1980-as években valósultak meg. 1982-ben átadták a városi sportcsarnokot, 1985-ben pedig a városi strandot. Szintén 1985-ben került átadásra a Barátság Művelődési Központ és Városi Könyvtár is, mely utóbbi a DKV területén működő Beruházások Művelődési Háza jogutódja volt. A kultúra iránti igény kielégítésére szolgáltak az ekkor népszerű, kimondottan az ipari létesítményekhez kapcsolódó klubok, közösségi színterek (mint például a Hága László Ifjúsági Klub), ezek többnyire a lakótelepen élők összekovácsolására alakultak. Létrejöttek, tovább működtek azok az intézmények is, amelyek a korábbi hagyományok őrzésében, a település ófalusi részében már a helyi közösség szolgálatában álltak (Óvárosi Ifjúsági Klub, a Délszláv Klub). 1971-ben lelkes amatőrökkel alakult a Matrica Múzeumbaráti Kör, 1974-ben létrejött a Városi Ifjúsági Klub, majd 1976-ban a Spektrum Vita Klub. 1987-ben további kiváló intézmény kezdte meg munkáját, a Matrica Múzeum, valamint a város első középiskolája, a Széchényi Ferenc Szakközépiskola. Tehát egyértelműen látható, hogy a város 1960 és 1990 között tartós fejlődési ívet tudhatott magáénak.

3.3. Százhalombatta társadalmi és demográfiai helyzete

Százhalombatta lakossága a városépítéssel, az intézményi beruházásokkal párhuzamosan rohamos növekedésnek indult. Ennek okait egyfelől az iparvállalatokhoz kapcsolódó lakóegységek létrejötte, illetve a munkahelyek megteremtése, másfelől a város életkörülményeinek élhetőbbé tétele idézhette elő.

Az 1949. évi népszámlálás még 1522 főt regisztrált a településen, majd a DHV és a DKV telepítéséről szóló döntés után, az 1960-as évek elejétől, a vállalatok épülésével és az ipari szektor fejlődésével, nagyarányú munkaerő-kereslet jelentkezett, mely nagyszámú beköltözést elindítva, dinamikusan növelte a népességszámot (SZIRMAI, 2006). A legnagyobb arányú növekedés 1960 és 1970 között volt tapasztalható, ekkor csaknem megkétszereződött a város lakosságszáma, a várossá nyilvánítás évében (1970) már 7742 főt regisztráltak (KSH, 2011). 1970 és 1980 között tovább növekedett a népességszám, majd 1980 és 1990 között, a város teljes kiépülésével és a lakótelepi lakások építésének befejezésével a lakosság számarányában nagymérvű változás nem történt. A rendszerváltást követően pedig inkább átrendeződés, mintsem a csökkenő népességszám jellemzi a várost. Mindez a társadalmi-gazdasági viszonyok átalakulásával és stabilizálódásával, az előregedéssel, a kiköltözések számának növekedésével, valamint az országos demográfiai helyzet egyéb változásaival volt magyarázható. Az 1990-es éveket követő időszakban a város lakossága stagnált. Népesedési viszonyait erőteljesen befolyásolták a térségben lejátszódó területi-társadalmi folyamatok, Budapest és térségének területi szintű átalakulása. A fővárosból történő kiköltözések, illetve Pest megye átalakuló településhálózata Százhalombatta esetében további kedvező helyzetet teremtett. A népesség növekedése két oknak volt tulajdonítható; egyfelől az 1960–1970-es évek során városba betelepült lakosok gyermekei most léptek gyermekvállalási korba, másfelől a környékről történő beköltözés vagy átköltözés egyre gyakoribbá vált. A népességszámot alakító tényezők között az élveszületések és halálozások arányát, valamint a be- és kiköltözők vándorlási egyenlegét érdemes részletesebben elemezni annak érdekében, hogy a fent jelzett sajátos tendenciák értelmezhetővé váljanak. Százhalombattán az élveszületések száma mind az 1990-es, a 2000-es és a 2011-es időszakban meghaladta a halálozásokét, amely a természetes népesedés pozitív tendenciáját eredményezte.

2.sz. ábra: Százhalombatta népességszámának változása 1949-2014 között

Forrás: NÉPSZÁMLÁLÁSI ADATOK, 2001, 2011, saját szerkesztés

Százhalombattán az 1980-as évek végén, az 1990-es évek elején döntően a nagyarányú elvándorlások következményeként tényleges, de nem számottevő népességfogyás volt tapasztalható. Majd a migráció, valamint a születések-halálozások számának váltakozó dinamikája miatt a tényleges szaporodás pozitívvá vált, de ingadozó értékekkel. Ez a születések várható csökkenése és a halálozások várható növekedése miatt – amely az országos tendenciáknak egyre jobban megfelelő városi trend függvénye – további népességfogyást eredményezhet abban az esetben, ha tartós vándorlási többlet nem egyenlíti ki. Utóbbit több olyan tényező is befolyásolja, amelyekre egy kedvező – pl. a beköltözéseket, a telekalakításokat, a lakásépítéseket támogató – várospolitikai jelentékeny hatással tud lenni. Főként egy olyan térségben lehet jelentős ez, mint amilyenben Százhalombatta is elhelyezkedik, ahol komoly lehetőségei vannak a környező nagyváros (Budapest) dekoncentrációs folyamataiból való profitálásnak (SZIRMAI, 2006).

Százhalombattán a népesség korcsoportok szerinti megoszlása némileg eltér az országos, a megyei és az ország városai átlagától. A magyarországi és a Pest megyei értékekhez viszonyítva a városban hasonló a fiatalok, fiatal felnőttek aránya, míg a városi átlaghoz képest valamivel magasabb. Hasonlóan magas a 40–59 évesek aránya is a településen, melyről biztosan állítható, hogy a városfejlesztés utolsó időszakában betelepülők csoportját foglalja magában, ez egyértelműen kedvező gazdasági kilátásokat jelez az aktív korúak munkába állási, foglalkoztatási lehetőségeinek a szempontjából, ellenben – ahogy ezt a foglalkoztatással összefüggő kutatás is mutatta – az idősebb korosztály veszélyeztetettsége leginkább a speciális

tudása miatt következhet, következett be. A megyei, valamint országos értékhez képest ugyanakkor alacsonyabb számban vannak jelen a 60–69 és 70 és afeletti korosztályba tartozók. A korszerkezet jelenleg kedvező struktúrája ellenére a növekvő számú aktív korúak mellett az időskorúak – ezzel együtt az eltartottak – száma folyamatosan emelkedik, emellett a város jóléti politikájának köszönhetően magas az inaktívok, de valamilyen juttatásból élők száma, amely a város szociálpolitikája számára már kihívást jelent. Magyarországon az öregedési index értéke (2012-es adatok szerint) 1,16, Pest megyében 0,99, Százhalombattán pedig – hasonlóan az országos adathoz – 1,16. Vagyis 100 fiatalra átlagosan 116 idős lakos jut a városban, de az 50–59 év közöttiek nagyarányú jelenléte a korstruktúrában még tovább fogja rontani ezt az értéket. Megjegyzendő, hogy 2001-ben 100 fiatalra 70 idős lakos jutott, mely 0,7-es értékű öregedési indexet jelentett. Az országban már minden negyedik lakos 60 év feletti, Százhalombattán 2011-ben a lakosság 18,6%-a volt időskorú, amely már egyáltalán nem kedvezőbb az országos városi átlagnál. A 2011-es népszámlálás idején Százhalombattán a lakosság 47,45%-a férfi, 52,55%-a nő volt, mely csak néhány százalékban tér el a 2001. évi, illetve az azt megelőző évek adataitól. A 15 éves és annál idősebb népesség családi állapota hasonló képet mutat, mint az országos adatok köre.

A 2001-es népszámlálás idején a 6447 fő 15 évesnél idősebb férfi 31%-a volt nőtlen, míg a 7080 fő 15 évesnél idősebb nő 23%-a volt hajadon. Ezzel szemben csak a férfiak 54, míg a nők 49%-a él házastársi kapcsolatban. Élettársi kötelékek a férfiak 7,8, a nők 3%-át kapcsolták össze, továbbá az özvegyek aránya 2,4 és 11,8% volt. A férfiak 9, a nők 13,8%-a élt elváltan.

A 2011-es népszámlálás idején ez a számadat némileg módosult, így a 7065 fő 15 évesnél idősebb férfi 36,8%-a volt nőtlen, míg a 8002 fő 15 évnél idősebb nő 26,6%-a volt hajadon. Tovább csökkent a házasságban élők aránya is: a férfiak esetében 48,3%, a nők esetében 43% él házastársi kapcsolatban. Ez a férfiak esetében 5,7%-os csökkenést, a nők esetében 6%-os csökkentést jelent a 2001-es népszámláláshoz képest. Élettársi kapcsolatban a vizsgált időszakban a férfiak 5,88%-a élt, és szinte majdnem ugyanilyen arányú – 5,83% – a nők élettársi kapcsolatainak száma. A nők tekintetében hasonlóan magas az elváltak számaránya: amíg a nők 9%-a vált el, a férfiaknak csak 5,4%-a.

3.4. A lakosság képzettségi viszonyai

A népesség képzettségi viszonyai alapvetően meghatározzák a város társadalmi struktúráját, a szociális viszonyait, az oktatási intézmények helyzetét és igényeit, valamint közvetett szerepe van a település társadalmi-gazdasági fejlődésében és a helyi közösségek kialakulásában (SZIRMAI, 2006). Százhalombattán összesen – a máshonnan bejárókkal együtt – 14 228-an tanulnak és dolgoznak (míg a város állandó lakónépességének 34,5%-a nem dolgozik és nem is tanul – Helyi adat, 2011). Közülük 3364 fő jár be más településről tanulni vagy dolgozni a városba, míg Százhalombattáról 3498 fő jár el más településre tanulni vagy dolgozni. Ez egyben azt is jelenti, hogy a városban lakó tanulók és dolgozók 32%-a eljáró, ingázó, amely a többi agglomerációs település hasonló adataihoz képest mérsékelt (1/2-es, 2/3-os arányok is vannak). Százhalombattán az 1990-es évektől kezdődően négy általános iskola, melyből egy intézmény a továbbiakban még gimnáziumi oktatást is biztosít, egy középiskola, valamint két önkormányzati óvoda működik. A kihasználtság minden intézmény esetében 95%-osnak tekinthető (ÖNKORMÁNYZATI ADAT, 2013). A helyben élőknek minden lehetősége adott, hogy alapfokú és középszintű oktatásban részesüljenek. Mindemellett jelen vannak azok a kulturális és integrált sport-kultúra-szabadidő vonatkozásában működő intézmények is, amelyek az intézményen kívüli nevelésben, szabadidő-eltöltésben játszanak erőteljes szerepet.

A városban a 2001-es népszámlálás idején a 10 évesnél idősebb népesség 0,2%-a nem végezte el az általános iskola első évfolyamát sem, amely kedvezőbb az országos értéknél (0,7%, 25 fő). A 15 évesnél idősebbek 96%-a végezte el az általános iskola 8 évfolyamát (országosan 89%), míg a 18 évesnél idősebbek 47%-a legalább középiskolát végzett és érettségivel rendelkezik, amely igen jelentősen – mintegy 10 százalékponttal – átlag feletti. A 25 éven felüliek 13,7%-a volt diplomás 2001-ben, amely szintén kedvezőbb érték az országos átlagnál (12,6%). A férfiak iskolázottsági mutatói a középiskolai végzettségek kivételével kedvezőbbek, mint a nőké, amely igazodik az országos trendekhez. A 2011. évi népszámlálás adatai szerint a 7 éves és idősebb népesség 0,9%-a a nem végezte el az általános iskola első évfolyamát sem (161 fő), az 1–7 évfolyamot 9,5%, a 8 osztályt pedig 19,5% végezte el. Ez az országos átlaghoz képest nem tér el jelentősen. A város lakosságának közel 1/5-e (18,9%) rendelkezik középfokú érettségi nélküli szakmai oklevéllel, illetve a lakosság 1/3-a (35,2%) rendelkezik érettségivel, az országos adatoktól eltérően 5,2%-kal magasabb a településen élő érettségizettek száma. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők számaránya 15,8%-ot tesz ki, ez némileg alatta marad az országos átlagnak (17%). A város iskolázottsági mutatói azonban azt is ismertetik, hogy a város miként volt képes kiépíteni helyi értelmiségi rétegét, mennyire van jelen dominánsan a város különböző területein a magasan iskolázott réteg. Százhalombatta helyi társadalma az 1960-as évektől

fokozatosan épült ki. A lakosság foglalkozás szerinti megoszlását vizsgálva megállapítható, hogy a felszabadulás előtt és azt követően a munkások száma az összlakosság 15%-át tette ki, 10% értelmiségi és az 5% egyéb alkalmazott mellett a dolgozó parasztság aránya 70% körül volt. 1975-re a dolgozó parasztság száma mintegy 15%-ra csökkent, míg a munkások száma 70%-ra emelkedett. Az értelmiségi és egyéb foglalkozásúak aránya 15%-ra volt tehető (FERENCZI, 2010). Kezdetben az alacsony számú (0,35%–1968) helyi értelmiségi lakosság legfőképpen műszaki végzettségű, a két iparvállalathoz kapcsolódó betelepülőkből tevődött össze. Erőteljesebb csoportot a speciális szakmai tudást igénylő szakmunkások és technikusok alkottak – hasonlóan a többi újonnan létrejött iparvároshoz. A helyi társadalom tehát részben egy erőteljesen homogenizálódó ipari-műszaki értelmiségiekre és munkásokra épülő városképet mutatott, mely az ezredforduló küszöbén szinte változatlan maradt. A rendszerváltást követően, az elmúlt közel huszonöt évben a város értelmiségi szerkezete, részben a műszaki beállítottságú egyéneknek, részben a humán értelmiségnek köszönhetően némileg átrendeződött, ez inkább a csoportok közötti átjárást jelentett, mintsem a korábbi műszaki értelmiségiek városból való „eltűnését”.

3.5. A város területi és térbeli pozíciója

Százhalombatta Budapesttől délre elhelyezkedő, 18 641 lakost (2014) számláló település, tele energiával és a megújulás vágyával a fővárosi agglomeráció egyik potenciális szereplője. A kapcsolat erősségét bizonyítja a napi – közel – 3500 ingázó, aki Budapesten és környékén tanul, illetve dolgozik, vagy azok a vállalkozások, amelyek Budapesten és Százhalombattán együtt valósulnak meg.

Területi elhelyezkedését tekintve Pest megye dunántúli részén, a Mezőföld kapujában, Budapesttől délre, a Duna jobb partján, a Pécs felé futó M6-os és 6-os számú főútvonal mellett, a fővárostól 27 km-re fekvő település. Északról Érd város, délről és nyugatról Fejér megye, keletről a Duna határolja. A város Pest megye déli agglomerációjának aktív gazdasági szereplője, valamint az Érdi Kistérségi Többcélú Társulás tagja.

A kistérségi együttműködések elsődleges fejlesztéspolitikai feladata, hogy biztosítsa a térségi léptékben integrált projektek megvalósulását, a helyi szint érdekeinek összefogását és képviselését. A térségi programok kialakítása ugyanakkor nem mindig a statisztikai kistérségek területéhez kapcsolódik.

Az Érdi Kistérségi Többcélú Társulás négy településből áll; a megyei jogú város ranggal rendelkező Érd (63 294 fő – HELYSÉGNÉVTÁR, 2014) városából, Százhalombattából (18 641 fő – Helységnévtár, 2014), valamint a 9348 főből (HELYSÉGNÉVTÁR, 2014) álló Diósd nagyközségből és a szintén nagyközségi ranggal rendelkező Tárnok (9348 fő – HELYSÉGNÉVTÁR, 2014) településéből.

2007. június 18-án az Országgyűlés elfogadta a települési önkormányzatok többcélú társulásáról szóló 2004. évi CVII. törvény módosítására irányuló törvényjavaslatot. A jogszabályi feltételeknek eleget téve Érd megyei jogú város Tárnokkal és Diósdal létrehozta 2007. október 26-án az Érdi Kistérségi Többcélú Társulást. Az Érdi Kistérségi Többcélú Társulásnak sajnos nem vált tagjává Százhalombatta városa 2012 májusáig, így a kistérségben nem volt biztosítva a területfejlesztési feladatok ellátása. A fentiekre, valamint a 258/2004. (IX. 16.) Korm. rendelet 1. §-ában foglaltakra tekintettel 2008. május 20-án megalakult Érdi Kistérségi Fejlesztési Tanács, mely azonban a jogszabályi változások, illetve Százhalombatta Társuláshoz való csatlakozása folytán 2012 májusában megszűnt (www.erd.hu, 2013).

A 2013. évtől, a járási rendszer kialakításával a térségi helyzetkép némileg átalakult, a kistérség addigi települései mellett a járási kistérség újabb településekkel bővült. Pusztazámor, Sóskút és Törökbálint járáshoz való csatlakozásával minden esetben a közigazgatási feladatok (Hatósági osztály, Működést támogató osztály és az Okmányiroda) ellátása összpontosul, amelyeket – hasonlóan a kistérségi társulás esetében is – Érd városa lát el. Százhalombatta várossá alakulása

és fejlődése szempontjából lényeges, hogy kormányzati döntés alapján, állami forrásokból, központilag tervezett, a modern városépítészeti ideológiák megvalósítására létrejött, úgynevezett új városnak tekinthető (SZIRMAI,1996). A város általános rendezési tervét 1961-ben készítette el a Városépítési Tudományos és Tervező Intézet. E terv szerint akkor a 20 000 lakos részére öt-, tizenegy- és tizenhat szintes épületek kerültek volna felépítésre. A városszerkezet kialakításánál az intenzív beépítést vette figyelembe a lakásépítés ütemezhetősége, a gyalogos és közúti forgalom elválasztása, a terület korlátozott nagysága, a közműhálózat gazdaságos kialakítása miatt. Az akkori elképzelések szerint az új város több lakóközvetű, minden egység két lakótömböt tartalmazna, így az építés további ütemekre volt bontható. A három többszintes lakóközvet 4000-4500 lakás építésével kb. 14 000–16 000 lakos letelepítésére alkalmas. A város teljes felépítése 1980-as évek elejére volt várható (DRAGONITS, 1973).

A településrendezési lehetőségeket alapvetően minden esetben meghatározzák a természeti, környezeti és a már korábban kialakult településszerkezeti adottságok. Különösen igaz ez, Százhalombatta esetében, amelynek mai településszerkezetét a történelmi városokra jellemző organikus fejlődési kontinuitástól eltérően néhány évtized alatt alakították ki. A környezetvédelmi és településszerkezeti szempontokat mellőző központi nagyberuházásokkal (MOL Zrt. és a Dunamenti Erőmű) párhuzamosan alakult ki a város három részre szakadását jellemző mai alapvető szerkezete. Az 1961-ben elkészített Rendezési Terv újabb meghatározó dokumentuma a város Általános Rendezési Terve 1979-ben került jóváhagyásra a Tanács által. Ez a dokumentum már adottságként kezelte a korábban – az 1961-es Tervben is megfogalmazott – az iparosítás során létrejött városszerkezetet. Az Óvárost nagy kiterjedésű ipari zóna „hasította” le a központi városrésztől Dunafüredtől, a központi lakótelep (Újváros) az Erőmű és a Dunai Finomító ipari területe közé épült. Dunafüred pedig üdülőterületi funkciójával, mély fekvésével, alacsony beépítésével határolódott el a központi városrésztől. Az újvárosi települési rész teljes egészében a „tervezett város” képét mutatja. A létesítésekor (1970-es évek) jellemzően korszerű városrendezési elveket viszonylag magas színvonalon valósították meg. A város egységei területileg ma egymással szervesen összekapcsolódó, de valós, mindennapos együttműködésben kevésbé aktív együttthatást mutató területrészek.

3.5.1. A város szerkezete az 1990-es évektől, különös tekintettel a fejlesztési irányvonalakra

A szocialista város ideáltípusának meghatározásánál a TERINT-nek volt határozott koncepciója, mivel mindenféleképpen úgy akarta fejleszteni a meglévő településeket, hogy azok valóban szocialista városokká váljanak. Ennek további hangot adott Weiner Tibor, aki Dunaújváros városépítészeként az újonnan létesülő városoknak építési irányelveket határozott meg. Százhalombatta esetében némileg más helyzettel találkozhatunk. A MOL Zrt. esetében azt láthatjuk, hogy a város külső peremére, szélére helyezték el, védelmi és szakmapolitikai okokból, a Dunamenti Hőerőmű esetében pedig valóban az ó- és az újváros közötti, de a városból kivezető útvonal mentén letelepített iparvállalat elve érvényesült.

Amennyiben Weiner Tibor elveit tekintjük érvényesnek, úgy a város térszerkezete a következők szerint kell, hogy alakuljon:

A szocialista városoknak nincsenek kül- és belterületei, a város minden része azonos minőségben épül.

A szocialista város és a szocialista ipartelep egy szerves egységnek két pólusa, így a városcentrum és az üzem főbejárata közvetlen vonatkozásban kell hogy álljon egymással.

A lakóövezetben a házakat lakóegységekbe kell szervezni.

A város centrumában a „szocialista élet különböző funkciói szerint” a párt, a közigazgatási, a tömegszervezetek, az egészségügy és a kultúra intézményeit kellett elhelyezni (Weiner, 1951).

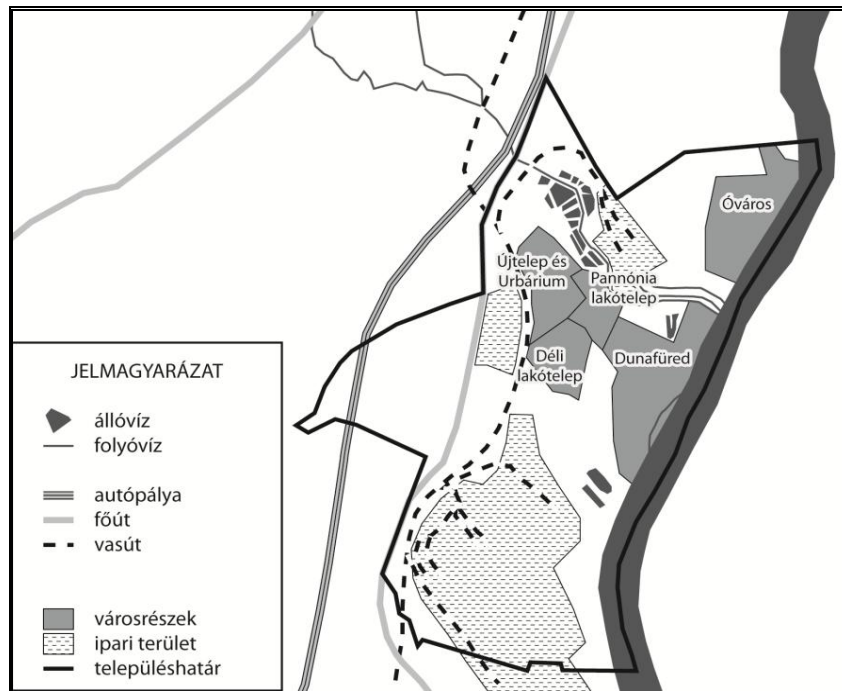
Weiner szerint a kereskedelmi egységek mindebből kimaradtak. A vizsgált város esetében mindez ellentétesen alakult, a város első intézményei között tartható számon a városközpontba épített ABC.

És végül Weiner úgy gondolta, a szocialista városok építészetükben és szerkezeti felépítésükben alkalmassá kell hogy tegyék a várost a különböző párt-, illetve közösségi rendezvények megtartásának biztosítására. Olyan helyeket, tereket kell kialakítani, melyek alkalmasak a rendezvények megtartására, városi képviseletére. Százhalombatta esetében a Weiner Tibor-féle elképzelés részben valósult meg, nyilvánvalóan annak is köszönhetően, hogy a szocialista városok építésében Százhalombatta kivételezett volt. A korábbi településszerkezetre irányuló döntéseket befolyásolta az a tény is, hogy milyen egységekből, részekből álltak várossá nyilvánításuk (Százhalombatta esetén – 1970) időpontjában. Ebben a tekintetben legkedvezőbb helyzetben a „zöldmezős” beruházásként létesült szocialista városok voltak, mint Dunaújváros, Tiszaújváros, Oroszlány és Százhalombatta. Ezeknél az új város egy-egy korábbi község közelében épült fel, így csak az utóbb óvárosnak nevezett korábbi falusi részeket kellett bekapcsolni az új organizmusba (GERMUSKA, 2004).

Százhalombatta esetében az 1970-es évekre kialakult településszerkezet (óváros, újvárosrész, urbárium – ekkor még szabadföld), és Dunafüred, valamint az újvárosrészt és az óvárost

összekötő Dunamenti Erőmű, és a város szélén elhelyezkedő Dunai Kőolajfinomító az 1990-es évek elejéig érintetlen maradt. A lakosságszám emelkedésével, az ipari létesítmények környezet- és településszerkezetre gyakorolt hatásával, majd az 1993-1994-es Általános Rendezési Terv bevezetésével, valamint a megváltozott területi-társadalmi igények megjelenésével a város szerkezete újragondolásra szorult. A Rendezési Terv fő célkitűzése egy emberközpontú, lakóterület-centrikus, környezetbarát szemléletű településfejlesztés kereteinek meghatározása volt, a meglévő jelentősebb területfelhasználási adottságok figyelembevételével (RUMI, 1998).

A városépítészet a 20. század második harmadában a kísérletezés korszakába jutott, világszerte határozott lépéseket tettek a modern urbanisztika elveinek megvalósítására. A szocialista országokban általában, és köztük Magyarországon is különösen nagyszabású lehetőségek nyíltak arra, hogy a korszerű urbanisztika elvei városépítészeti gyakorlattá váljanak. A szocialista országok állami lakásépítkezéseinek zöme az 1950-es és 1960-as években a modern urbanisztikai szemlélettől megérintett új lakótelepeken jött létre (SZELÉNYI, 1969). A szerkezeti átalakítás elemei között jelentek meg azok a törekvések is, amelyek a szocialista iparvárosokban erőteljesebbnek mutatkoztak, azaz a különböző központi terek átalakítása, a lakóterek élhetőbbé tétele, a szocreál építészeti stílus finomítása, az új életterek kialakítása. Ennek nyomán Százhalombatta városa is megkezdte városfejlesztési terveinek megvalósítását. Az épületek rekonstrukciója mellett a különböző városrészek élettere hasonlóan erőteljes hangsúlyt kapott a fejlesztések között. A település városrészei az ezredfordulót követően jelentősen átalakultak, a már meglévő területi egységek mellett újabb újjvárosi rész/ek alakult/ak ki. Amíg a 2001. évi népszámlálás a statisztikai adatokat három területi egységre osztotta, melynek megfelelően a város összlakossága ekkor 16 602 főt tett ki, ebből a központi belterületen 12 619 fő, az egyéb belterületen 3967 fő és az ún. külterületen 16 fő élt, addig Magyarország helységnévtára (2011, 2013) szerint ma a város négy városrészből tevődik össze. A legnagyobb és legaktívabban változó része a központi városrész, jelenleg a lakosság 58,6%-a él ebben a városrészben, a lakások száma pedig az összlakásszám 66,1%-át teszi ki. Itt található a lakótelepi egységek egy része, az új városközpont – új lakóegységekkel, valamint a kulturális, szolgáltatási és oktatási intézmények köre. A település lakótelepei a város centrumában alkotnak egységes összefüggő képet.

3. sz. ábra: Százhalombatta területi egységei

Forrás: HELYSÉGNÉVTÁR (2014) alapján, saját szerkesztés

Az **Újtelep lakótelepeit** alkotja az 1960 és 1970 között épített úgynevezett Készenléti lakótelep, illetve az 1970-es évek végén, 1980-as évek elején épített Pannónia lakótelep, mely párhuzamosan épült a déli lakóteleppel. A készenléti lakótelepet 760 lakással az akkori névén Dunai Hőerőmű és a Dunai Kőolaj Finomító dolgozói számára szolgálati lakás formájában adták át használatra. A lakások – három nyolcemeletes tömbház kivételével – inkább az ötvenes évek lakótelepi építkezésének sorába tartoznak. A téglából épített, négyemeletes lakások nagysága 47 m²-es, 1,5 szobás összkomfortos, kezdetben olajfűtéses, később távfűtéses lakásokká váltak. A Pannónia lakótelep (200 lakás) már házgyári megoldással készült, lapostetős kocka- és sávépületekből áll. A lakások nagyságukban és elrendezésükben magukban hordozzák a hetvenes évek lakáspolitikai elképzeléseit: 54 és 72 m² közötti, 2 vagy 3 szobás, összkomfortos, távfűtéses otthonok. A két lakótelep környezete jelentős nagyságú zöld területtel, játszóterekkel, parkokkal és parkolókkal benépesített. A környék szolgáltatási egységekkel (közért, iskola, óvoda, gyógyszertár) rendkívül jól ellátott.

Újtelep másik lakótelepi szerkezeti egységét a Déli lakótelep alkotja. Ez a lakótelep a készenléti és a Pannónia lakóteleppel ellentétben építészeti és lakossági összetételében még homogénebbnek bizonyul. Az 1970 és 1985 között épült lakótelepen különböző fázisokban kerültek átadásra a lakások. A körülbelül 3000 lakás az 1970-es és 1980-as években alkalmazott házgyári megoldással készült, elsősorban négyemeletes házakban, de néhány tízemeletes épület is felhúzásra került. Az 1–4 szobás lakások nagysága 47 és 78 m² között változik. A lakótelep építésének utolsó fázisában, 1987-ben kezdődött az új típusú, úgynevezett „Z” programban

tervezett lakások építése. Az új típus a hagyományos, kocka megoldással készült házgyári lakásokkal szemben már korszerűbb, a korai lakóparkokhoz hasonló lakótömböket jelentett. Az itt épült lakások száma 140, területük 54–112 m²-ig terjed, szobaszámuk 1,5–4. A „Z” programban felépült lakások átadására 1992-ben került sor, azóta nem épült Százhalombattán új lakótelepi öröklakás.

A Déli lakótelep szívébe ágyazva, a „Z” programban épített lakások folytatásaként, a Széchenyi Terv pályázati segítsége révén 2000-ben új bérlakások építésére nyílt lehetőség. A 112 bérlakás – melyből 40 költségteljes és 72 szociális lakás – 2002 októberében került átadásra. A lakások nagysága 35 és 76 m² között változik, a garzontól a háromszobás lakásig.

A Déli lakótelep – a Készenléti és Pannónia lakótelepekkel megegyezően – ma szolgáltatásokkal, játszóterekkel, parkokkal és parkolókkal jól ellátott. Lakókörnyezete kellemes közösségi szintér.

A **Dunafüred** városrész Százhalombatta kertvárosi lakóterülete, különböző rekreációs és szolgáltatási egységekkel. A lakosság számaránya ebben a városegységben (18 577 fő – 2013) 18%, a lakások számaránya pedig 17,1%-ot tesz ki. A városrész a múlt század első felében, tudatos ingatlanfejlesztési koncepciónak köszönhetően indult fejlődésnek. Ahogy ez már a korábbiakban említésre került, eredetileg „Árpád Fürdőváros” néven bevezetett program Budapest tehetősebb polgárainak biztosított volna üdülési, kikapcsolódási lehetőséget. A Benta patak dunai torkolatától délre, sík területen fekvő városrész üdülő- és lakóteleki parcellázása már a két világháború között megkezdődött. Az 1990-es évekig többnyire a korábbi elveken alapuló eredeti beépítés következtében az alacsony szintszámú, üdülőingatlanok jellemezték. Az elmúlt húsz évben azonban egyre inkább megjelentek a lakóövezetekhez hasonló ingatlanok, tartós célra készült lakóházak. A terület ugyanakkor a város rekreációs, illetve szabadidő eltöltését szolgáló városrésze. A Városi strandfürdő, a Városi Szabadidő Központ, a Duna csatornához kapcsolódó városliget jellegű tó és kiterjedt parkterület, valamint a város római kori romjai. Az innen származó bevétel közepesnek mondható, a turisztikai és idegenforgalom kevésbé számottevő, az iparüzési adóból befolyt összeg hasonlóan nem számottevő.

A Dunafüreden élők korfája hasonlóan alakul, mint a központi városrészben élőké, a 14–65 éves korosztály a területen egyaránt jelen van, bár itt egyre inkább a 40–55 éves korosztály domináns, ellenben magas munkanélküliség (ahogy ez a kutatásban is látható volt), valamint inaktivitás jellemzi az itt élőket. Az **Ófalu/Óváros** városrész a Duna vonalában helyezkedik el, a város legrégebbi egysége, elkülönül a városközponttól, az Urbáriumtól és az Újvárosi résztől. Százhalombatta Óvárosa a szocialista, központosított terület- és településfejlesztés időszakában a magyar falvak sorsára jutott. Az Újváros megépítése idején a régi városrészben jelentős infrastrukturális vagy intézményi fejlesztés nem történt. Az Óváros területén meglévő korábbi

intézmények (iskola, tanácsháza) bekerültek az Újvárosba. A településegység a város alapjának is tekinthető, falusias hangulatú családi házas övezetként van jelen a településstruktúrában. A város összlakosságának 14,8%-a (2750 fő) él itt, a lakások számaránya a városi összes lakásállományon belül 13%-ot tesz ki. A városrész meghatározóan lakóövezeti funkciót tölt be, természetesen megtalálhatóak a kereskedelem, a szolgáltatás, továbbá az egyéb funkciójú középületek is. A történeti intézmények (szerb templom, Zenálkó Etel Óvárosi Közösségi Ház) egy része a korábban itt élő, kisebbségként még ma is létező népcsoportok jelenlétére utal. Ez a területi egység foglalja magában az 1895–1898 között épített Bhon-Drasse cég által alapított téglagyárat, amely az 1900-as évek óta diszfunkcionál, a régészeti parkot, mely a térségben az egyik legnépszerűbb kulturális-szakmai intézmény. A városrész az 1990-es évekig megrekedt, múltjából építkező egység volt, csak az ezredfordulót követően vált a városból kiköltöző, családi miliőre vágyók életterévé. Ebből következően az Óváros/Ófalusi rész még mindig kissé elöregedő (a 65–80 éves korosztály 36,7%-a él a városrészben), inaktív lakossággal rendelkezik. 15,9%-át alkotják a kisgyermekes, fiatalokból álló családok.

A városfejlesztési dokumentumokban foglaltak szerint Százhalombatta negyedik egységét az **Újtelep és az Urbárium** alkotja. Az Újtelep kertes beépítésű övezet a lakóteleptől nyugatra, annak közvetlen szomszédságában. A településrész legújabb városegysége az 1990-es évek második felében kiépült, magas státusúaknak készült kertes házas városrész. A városrész ma 929 lakossal és 287 lakóépülettel rendelkezik (HELYSÉGNÉVTÁR, 2013). A város lakosságának 76%-a él ebben a – három egységből álló – városrészben. A városi átlaghoz képest (15,4%) több a gyermek (2001 – 19%), és kevesebb (10,4%) 60 éven felüli él a városrészben (a városi átlag – 13,1%). Alacsony munkanélküliség, magasan kvalifikált lakosság jellemzi a településegységet. Ennek magyarázata; az itt élők elsősorban az iparvállalatnál, illetve az ahhoz kapcsolódó területeken és az önkormányzatnál dolgoznak, másodsorban magasabb pozíciókban Budapesten (ÖNKORMÁNYZATI ADAT, 2013).

Az ipari területek mintegy ötödik városrészként jelennek meg a település szerkezetében. A városközpont szerves része még a Dunamenti Erőmű Zrt., mely hatalmas területével központi helyet foglal el a város szerkezetében, s egyben meg is határozza a potenciális fejlesztési irányokat és lehetőségeket. A várostól délre található a MOL Zrt. Dunai Finomító városrésznyi nagyságú területe, nyugatra pedig az önkormányzati tulajdonú Batta Ipari Park helyezkedik el.

3.5.2. Lakásszerkezet az ezredforduló küszöbén

Százhalombatta városfejlesztését az 1960-as évektől aktív lakáspolitikai elképzelések és megvalósítások jellemezték. Kiemelten fontos szerepet játszott a már korábbiakban bemutatott iparvállalatokhoz kapcsolódó lakótelepi építkezések, valamint az 1980-as évek végén beindult családi házas övezetek (Urbárium, Óvárosi városrészek) köre. A minőségi élet megteremtését a korszerű fűtésrendszerrel, élhető lakó- és környezeti elemekkel, továbbá a kapcsolódó intézményi struktúrával kívánták elérni. Mindezt erősítette a település szociálpolitikája, társadalmi és egyéb támogatottsága. A város lakóépületeinek ezredforduló utáni helyzetét végigtekintve elmondható, hogy 2001-ben a 7033 lakóegység mintegy 89%-a volt lakás, 10%-a üdülő, továbbá 10 db volt az egyéb lakott lakóegységek és 4 db az intézeti háztartási lakóegységek száma. A lakások 95%-a volt lakott és az üdülők 98%-át használták üdülési célra (csupán 11 üdülő tölt be lakásfunkciót) (SZIRMAI, 2006).

2011-ben a 7538 lakóegység 99,7%-a lakásként, 0,3%-a pedig üdülőként funkcionált. A lakások 93,7%-a volt lakott, 0,03%-a üdülési célra hasznosult. A 2001 és 2011 közötti időszakban a lakások és lakott üdülők számaránya a lakások nagyságának megfelelően alakult át. 2001-ben 8,5% az egyszobás, ez a számadat 2011-ben már csak 5,5%-ot tett ki. 2001-ben 53% a kétszobás, 23% a háromszobás, míg a négy- vagy több szobások aránya 15%. 2011-ben ez utóbbi 43,7%-ot tett ki.

2001-ben az egy- és háromszobás lakások arányai alacsonyabbak, mint az országos átlagok (13, illetve 31%), a kétszobás lakások aránya viszont magasabb (országos átlag 41%; száz lakásra és lakott üdülőre 253 szoba jut). A lakások szobaszám szerinti megoszlása zömében a lakóegységek jellegéből fakad, így Százhalombattán – a lakótelepi lakások mindvégig magas aránya következtében – a kisebb alapterületű kétszobás lakások dominálnak (SZIRMAI, 2006).

Szociális szempontból kiemelendő, hogy a lakások és a lakott üdülők 96,4%-a 2001-ben természetes személyek tulajdonában van és csak 2,5%-a önkormányzati tulajdonú, 2011-ben a lakásra vonatkozó számadat 94,8%-ra, az önkormányzati tulajdonú pedig 3,1%-ra emelkedett. Az alacsony tulajdonhányad behatárolja az önkormányzat lehetőségeit a kedvező bérleti díjú szociális bérlakások kialakításában. Ehhez járul hozzá az is, hogy a lakások és lakott üdülők 86,4%-át tulajdonosi jogcímen használják, míg a bérleti és szolgálati jogviszony aránya 2001-re 7,7%-ra csökkent, 2011-re pedig 5,2%-ra. A nagyszámú lakásépítések döntően az 1970–1980-as évekre koncentráltak a városban, a lakások és a lakott üdülők mindössze 3%-a épült 1945 előtt. A lakott lakások és üdülők 17%-a 1960–1969 között, 43%-a 1970–1979 között, minden negyedik 1980–1989 között, 11%-a 1990–2001 között épült és csak 7,2%-a épült 2006–2011 között. Százhalombattán az 50–59 m² alapterületű lakások a legelterjedtebbek (40% – 2001, 2011) és a lakások további több mint ötöde kisebb 50 m²-nél. 18-18%-uk alapterülete nagyobb

80 m²-nél, illetve 60–79 m² közé esik (az egy lakásra jutó átlagos alapterület 66 m²). Az újonnan épülő lakások ma már nagyobb átlagos alapterülettel épülnek, ami fokozatosan javítja a helyzetet.

A város kitűnő infrastrukturális ellátottságának köszönhetően a lakások közműellátása magasabb szintű, mint bárhol az országban. Az összkomfortos lakások aránya például 86%, ami másfélszeresen haladja meg az országos átlagot. A lakások 99%-ában van vízvezeték, illetve meleg folyóvíz és vízöblítéses WC, további 97%-uk közcsatornával ellátott épületben van. Hálózati gáz a lakások és lakott üdülők 81%-ába van bevezetve és 89%-uk a központi fűtés hálózatára is rácsatlakozott. *A kedvező fizikai infrastrukturális ellátottság részben kedvező társadalmi szociális életfeltételeket jelent, részben azonban erős függőségek alakultak ki a szolgáltatók és az árak vonatkozásában.* Százhalombattán 1990-ben 5550 lakást regisztráltak, ami 21,4 százalékpontos bővüléssel 6737-re növekedett 2005-re. Az elmúlt 25 évben az új lakásépítések száma – összehasonlításban is – mindvégig dinamikus volt és jelenleg is az, így ezer lakosra ma már sokkal több lakás jut, mint 1990-ben (mintegy 125-tel) Akkor például száz lakásra még 299 lakos jutott, míg 2011-re ez 214 főre csökkent (a pest megyei városok átlaga 251). A lakásépítések száma az 1991–2000-es évekre a felére csökkent (1981–1990 között 1524 lakás és lakott üdülő épült a városban), majd a 2001–2005 közötti időszakról lassú növekedés látható, 1991–2000 között 661, 2001–2011 között 663 lakás épült, 2006–2011 között pedig 543, vagyis az új lakások több mint fele 2000 után épült, és a dinamika ma sem tört meg. Nem egyértelmű ma még, hogy mindez a szuburbanizációs folyamatok – állami támogatások révén – átmeneti jelleggel történő felerősödésének köszönhető-e, vagy tartós tendencia lesz. Az sem egyértelmű, hogy milyen arányban származik ez a növekmény a város lakótelepeiről kiköltözők, a Budapestről és a környékről beköltözők köreiből. Utóbbi sorrend egyben a feltételezett aránycsökkenést is tükrözi. A megszűnt lakások száma Százhalombattán nem jelentős, 1990 és 2011 között 25 lakásmegszűnés került regisztrálásra.

A lakások építési formája szerint az 1992–1994 között épült lakások 10,2%-a még lakótelepi épületben, 27,3%-a többszintes, többlakásos épületben létesült, s 59,7%-a épült családi házként, majd 1995–1999 között már kizárólag családi házak épültek. 2000 és 2004 között az épített lakásoknak 20,6%-a ismét lakótelepi épületben épült, 1,5%-a többszintes, többlakásos lakóparki épületben, 3,3%-a csoportházban, míg 69,2%-a családi házként épült. 2005–2011 között ismét a családi házas építkezés jellemezte a várost, ez az épített lakások arányában 13,2%-ot tett ki. Százhalombattán is megjelent az új típusú lakóparki építkezés, de kisebb mértékben, mint máshol az agglomerációban, ahol átlagosan a lakások 12%-a épült ebben a formában.

Az 1992–1994 között épített lakások építtetője 56%-ban magánszemély, 43%-ban gazdasági szervezet (az agglomerációban ez az érték csupán 13%), 0,8%-ban az önkormányzat volt. 1995–

1999 között kizárólag természetes személyek voltak a lakások építtetői/építői, majd 2000 után nagyarányú önkormányzati lakásépítés indult a városban, 2004-ig a lakások 21%-át az önkormányzat építtette. Ebben az időszakban a gazdasági szervezetek által épített lakások aránya 6% volt, míg a természetes személyek által épített lakások aránya 74% (SZIRMAI, 2006). 2005–2011 között 86%-ban magánlakások épültek, természetes személyek által. Többszintes, új lakóépületek a 2000-es évek végén a belváros rehabilitációját követően kerültek átadásra, melyek nem a hagyományos építkezési modellt követték, továbbá jellemzően bérlakásként, illetve önkormányzati épületként funkcionálnak. Az építések száma mellett az épített lakások átlagos nagysága is folyamatosan növekedett: az 1990–1994 között épült lakások átlagos alapterülete még 98 m^2 volt (az agglomerációban 92 m^2), majd az ezt követő időszakban (1995–2011 között) $104\text{--}110 \text{ m}^2$ lett (egy négyzetméterrel kevesebb, mint az agglomerációs átlag). Az épített lakások szobaszámának növekedése párhuzamosan zajlott az alapterület növekedésével. A város épületállománya az ezredfordulót követően folyamatos panel- és lakóépület-felújítási programon ment keresztül, melynek eredményeként Százhalombatta lakóépületeinek (beleértve a családi házas övezeteket is) 81,4%-a felújításra került (ÖNKORMÁNYZATI ADAT, 2013). Összességében azonban továbbra is elmondható, hogy a lakáshelyzetet szerkezetében és fizikai, építészeti megjelenésében az iparvárosi kép jellemzi, azonban infrastrukturális ellátottságában a hazai városok körében a legmagasabb szinten helyezkedik el.

3.6. A város kulturális élete

Százhalombatta modernkori urbanizálódása magában foglalja azokat az intézményi fejlesztéseket, amelyek az 1990-es évek után zajlottak. A település újkori történelme egyértelműen azt mutatja, a település és képviselői számára alapvető társadalomkialakító és megtartó erőt jelent a helyi kulturális intézményi háló. Az 1960-as évektől kezdődően – az oktatási és kulturális intézmények kiemelt feladattal rendelkeznek, hiszen az óvoda- és iskolahálózattal a fiatal nemzedék nevelését vállalja magára a város, a középkorral a szakmai utánpótlást, a kulturális intézményekkel pedig a munkán és iskolán kívüli művelődés lehetőségeit, az egyéni és csoportos kulturálódási lehetőségek körét. A közösségi élmény alakításához a városban is megjelentek a térségi kulturális programok, így a Summerfest fesztivál, a Szent Iván éjszakája vagy a Battai Napok. A város vezetése különös figyelmet fordít a helyi lakosság ellátására és kiszolgálására. Az elmúlt években célirányos fejlesztési pontokat határozott meg intézményi szinten, mely a városban élők megtartására, helyben maradásának erősítésére szolgáltak. Ilyen kezdeményezésnek tekinthető a Forrás Néptáncegyüttes (intézménnyé válásának elősegítése), a városközpont kulturális negyedé alakítása, a sportközpont és egyéb sporttal összefüggő intézmények létrehozása. Kulturális területen dolgozó intézmények és szervezetek részvételével 2010-ben Kulturális Konzorcium alakult Százhalombattán. A Kulturális Konzorcium Százhalombatta fő célja a kulturális értékekhez való általános hozzáférés sokszínű módszereinek alkalmazásával minél szélesebb rétegek, csoportok bevonása, igényeik felkeltése és kielégítése. Mindez együtt jár a városi összetartozás erősítésével, a város kulturális turisztikájának fejlesztésével és a Százhalombattáról kialakult kép minél kedvezőbbé alakításával. A konzorcium alapítói úgy vélik, a helyi társadalom közös érdeke az, hogy Százhalombatta a város határain belül és azon túl is jól artikulált, egyedi, minden mástól különböző, könnyen felismerhető arculattal, ún. „branddel” rendelkezzen. Ez pedig csak úgy érhető el, ha azok az intézmények, amelyek tevékenységük miatt közvetlen közönségkapcsolattal rendelkeznek (városon innen és túl) tevékenységüket összehangolják, együtt tervezik, a feladatokat és a munkát megosztják, vagyis rövid, közép- és hosszú távú stratégiát dolgoznak ki. Ennek a stratégiának az a célja, hogy a város eredményeket érjen el, térségi hatósugara, jelentősége legyen, és szakmai tekintéllyel rendelkezzen a közművelődés, a kultúra, a kulturális és szabadidő-turizmus, a lokálpatriotizmus, a lakóhelyhez való ragaszkodás terén (www.battanet.hu, 2014).

A kulturális identitás városi megteremtésének legkorábbi intézménye a Matrica Múzeum és a Régészeti Park.

A helytörténeti gyűjteményként működő múzeum 1987-ben jött létre a város történetének bemutatására. A múzeumhoz kapcsolódó, a városhatár északi részén, az egykori Hallstatt-kori

halomsírmező szélén található európai hírű Régészeti Park, Magyarország első őskori szabadtéri múzeuma (LAKI, 2008).

A város alapvető kulturális intézménye a Barátság Kulturális Központ. Az intézmény 1985-ben épült a helyi lakosok számára. Elődje, az 1968-ban létrehozott DKV Beruházások Művelődési Háza, mely az új főtéri művelődési ház megépítésével felszámolódott. Az intézmény három nagy alkotóközösséget működtet; kórus, énekkar, előadó- és mozgásművészeti csoport. Elsőként 1973-ban a Liszt Ferenc vegyes kar alakult meg, az 1980-as évek végén a Chorus Matricanus női kar, majd az 1990-es évek közepén pedig a Nyugdíjas népdalkör, valamint a Százszorszép városi gyermekkórus. Az ezredfordulót követően a Canticum Novum kamarakórus énekelte magát a művelődési ház keretei közé. Az intézményvezetés részéről fontos szempontot jelent azoknak a közösségeknek, civileknek a befogadása, s egyúttal támogatása, akik egyesületként, alkotó csoportokként szerény anyagiakkal rendelkeztek, viszont a közösségi együttműködést nélkülözhetetlennek tartották. A Hamvas Béla Városi Könyvtár modern kori története 1985-ben kezdődött, amikor a Barátság Művelődési Központtal együtt átadásra került a városi könyvtár. A könyvtár gondolata azonban sokkal korábbi időpontra tehető, ugyan még nem valódi nagy könyvtár létrehozásáról volt szó, csupán egy egyesület keretében „működő” könyvgyűjteményről.

Az 1960-as években a vállalatok létrehozásával párhuzamosan kiépültek a közintézmények, melyek között található a Dunai Hőerőmű (1962) és a Dunai Kőolaj Vállalat (1963) könyvtára, művelődési háza. Napjainkban a könyvtár nemcsak a városi művelődési és a közösségi élet centrumává vált, de nagymértékben hozzájárul a közösségi élet alakításához, a korszerű művelődési formák elterjedéséhez, az igényes szórakoztatáshoz (www.hbv.k.hu, 2014).

A kulturális kezdeményezések körében kiemelt szerepe van a már korábban említett Summerfest fesztiválnak. A rendezvény a városban és további három településen 1994-től jelen levő térségi kezdeményezés. A Forrás együttes kitartó működésének köszönhetően az évek múlásával érezhetővé vált a település a kultúra e műfaja felé fordulása. A helyi, iparra épülő társadalom egyre aktívabban kezdett érdeklődni a népi kultúra iránt, fellazítva az addigi iparra épülő értékeket, közösségi szellemiséget.

„Egy település hétköznapijaihoz hozzátartoznak a művelődés ünnepnapjai, a színházi estek, hangversenyek vagy képzőművészeti kiállítások. Az együvé tartozás legnagyobb találkozóit azok a nagy rendezvények, amikor szinte az egész város személyesen részt vesz egy-egy közös cél megvalósításában. Ilyenkor nem csupán az eseményt érezzük magunkénak, hanem átéljük Battaságunkat.” (RUMI, 1998)

3.7. Az iparváros lakosainak foglalkoztatottsági helyzete két primér vizsgálat tükrében.

Százhalombatta foglalkoztatási struktúrája az 1950-es évekig alapvetően a mezőgazdaságra épült. E tevékenységrendszer a két nagy ipari üzem létrejöttével (1950-es évek vége) szinte teljes egészében felszámolódott. Néhány év alatt (1949-ben a lakosság szám 1717 fő, 1970-ben már 7742 főt tett ki) az iparban foglalkoztatottak számaránya több mint háromszorosára emelkedett. A város egészét ez az iparvárosi jelleg határozza meg a mai napig is, annak ellenére, hogy időközben a hagyományos, monolitikus szerepkör az igényeknek megfelelően fokozatosan átalakult.

A hagyományos nagyvállalatok mellett megjelentek a magáncégek, egyéni vállalkozások, melyek jelentős befolyást gyakoroltak a város foglalkoztatására, az esetleges szerkezeti átalakulásra. A város „eltartói” továbbra is az iparvállalatok maradtak. 1999-ben a város vezetése létrehozta a Batai Ipari Parkot, a környékbeli magánkezdeményezések megvalósításának lehetőségeként. A telephely teljes nagysága közel 2,5 hektár, így a későbbi fejlesztéseknek is helyet ad. A közel 2200 m²-es épület két szárnyra tagozódik. A csarnoképület 8 db 80 m²-es és 2 db 160 m²-es, minden igényt kielégítő műhelyből áll (www.bip.hu, 2014).

2008 végére az ipari parki ingatlanok teljes körűen értékesítésre kerültek. 2012. év elején átadásra került a BIP Északi irányú bővítési területe, ahol 9,4 hektár összközműves ipari terület várja a kis- és közepes befektetőket, 2014 nyaratól erre a területre is megkezdődött a befektetés. Jelenleg 64 cég található az ipari park területén, egy részük a MOL Nyrt. érdekeltségébe tartozik, más részük a város és környékének befektetői körébe.

1961 és 1967 között Százhalombattán épült fel a Dunamenti Erőmű – amely ma (a MET Power AG vállalatcsoport tagjaként) Magyarország legnagyobb teljesítményű hőerőműve. Alapfeladata a villamosenergia-termelésen kívül a MOL Nyrt. Dunai Finomító elektromos árammal és jelentős mennyiségű ipari gőzzel való ellátása. 1995-ben az erőmű a mai GDF-SUEZ csoport többségi tulajdonába került. 2008-ban megkezdődött a G3-F8 fejlesztési projekt, melynek célja egy nagy hatásfokú, kombinált ciklusú gázturbinás blokk építése volt, ötvözve a régi és az új technológia előnyeit. Az elmúlt évek jelentős beruházásainak köszönhetően az erőmű segédüzemi technológiái már teljes körűen kielégítik korunk műszaki és környezetvédelmi követelményeit. A vízkivételi technológia modernizációjával az erőmű termelési költsége jelentősen csökkent. Lényegesen emelkedett a vízellátás biztonsági foka is, hiszen az erőmű – saját fogyasztása mellett – a MOL Dunai Finomítóját is folyamatosan ellátja nyersvízzel. A Dunamenti Erőmű Zrt. meghatározó üzleti partnerei a Magyar Villamosenergia-ipari Átviteli Rendszerirányító, a MOL Nyrt. és Százhalombatta városa. A MET Holding cégcsoport tagjaként működő MET Power AG 2014. februárban először 24,5%-át vásárolta meg a Dunamenti

Erőműnek, majd július 1-jétől 74,8%-os többségi tulajdonossá is vált. A MET Holding további fejlesztéseket tervez, amely új munkahelyeket teremthet a régióban (www.dert.hu, 2015).

A Százhalombattai Dunai Finomító a MOL Nyrt. termék-előállítás kereskedelmi divíziójának egysége. Az 1965 óta üzemelő finomító kapacitása évi 8,1 millió tonna. Magyarországon jelenleg egyedül itt folyik kőolaj-desztilláció. Az üzemanyagok, fűtőolajok mellett pb-termékeket, bitumeneket, valamint a vegyipari termékek széles skáláját állítják itt elő.

Százhalombatta a két nagy foglalkoztatóval és Budapest közelségével egyaránt sajátos helyzetben van; a főváros közelsége lehetőséget jelent azok számára is, akik nem találnak helyben állást, de még az agglomerációhoz tartozó bevásárlóközpontok és logisztikai központok (jelen esetben elsősorban Budaörs) is bővítik a lehetőségeket.

Ahogy ez a dolgozat bevezetőjében is leírásra került, a Százhalombattai Önkormányzat megbízásából 2012 őszén egy 500 fős telefonos felmérés készült a 18 és 62 év közötti helyi lakosok körében a százhalombattai foglalkoztatottsági helyzetkép feltárására fókuszálva. A kutatás nem, kor és iskolai végzettség szerint reprezentálta a városban lakó aktív korú lakosságot.⁴ 2013 nyarán a város vezetői, illetve a „valamilyen” városi tisztséget betöltők körében (6 fő) is készültek mélyinterjúk a város mindennapi területi és társadalmi kérdéseiről. A vizsgálatokat a 2014 őszén készített lakossági életkörülmények megismerésére fókuszáló 100 fős vizsgálat zárta, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy milyen mértékű eltérés tapasztalható a 2012-es és 2014-es évek vizsgálatainak között. A 2011-ben végzett népszámlálás (TERÜLETI ADATOK – PEST MEGYE) adatai szerint Százhalombatta összlakosságának 46,4%-a volt foglalkoztatott, 0,5% munkanélküli, 23,5% inaktív és 25,6% ellátott.

Mind a város 18 és 62 év közötti lakosai között készített a foglalkoztatottsági helyzetképre irányuló kutatás, mind pedig a 2014 őszén zajlott vizsgálat nem, kor és iskolai végzettség szerint reprezentálta a városban lakó aktív korúakat.⁵ A 2012-ben végzett városi munkaerő-piaci kutatás adatai szerint (a megkérdezett 500 fő) ezt tartalmában pontosította, így az adatok alapján elmondható, hogy a város aktív korú lakosságának (2012-ben 11 600 fő, 2014 januárjában 10 985 fő volt az aktív munkaerő-piaci szereplő) 60%-a alkalmazottként dolgozik; 4% vállalkozó; a lakosság további 36%-a átmenetileg vagy tartósan inaktív. A foglalkoztatottak 61%-a dolgozik helyben, 39%-a ingázik.

---

⁴ A mintában a teljes aktív népességre vonatkozó adatok statisztikai hibahatára +/- 4,5 százalékpont; ennél kisebb alappopuláció esetén, például egy-egy társadalmi, demográfiai csoportban a hibahatár nagyobb is lehet.

⁵ A mintában a teljes aktív népességre vonatkozó adatok statisztikai hibahatára +/- 4,5 százalékpont; ennél kisebb alappopuláció esetén, például egy-egy társadalmi, demográfiai csoportban a hibahatár nagyobb is lehet.

A 2014 őszén végzett vizsgálat (100 fő, a városi lakosság kevesebb mint 10%-a) eredményei szerint a város aktív korú lakosságából 64 fő alkalmazottként, 5 fő vállalkozóként, 31 fő pedig inaktívként, illetve eltartottként jelent meg.

A VÁLASZADÓ NEME SZERINT	férfi		nő	
Finomító (MOL)	34		6	
Erőmű	10		4	
önkormányzat	9		34	
kis-és középvállalkozás	35		40	
multinacionális nagyvállalat	11		17	
ISKOLAI VÉGZETTSÉG SZERINT	legfeljebb 8 általános	szakmunkás	érettségizett	diplomás
Finomító (MOL)	14	25	20	23
Erőmű	-	10	9	4
önkormányzat	25	14	18	38
kis-és középvállalkozás	39	45	37	19
multinacionális nagyvállalat	21	6	16	15

3. sz. táblázat: „A helyben foglalkoztatottak aránya a releváns társadalmi-demográfiai jellemzők szerint (%)

Forrás: IPSOS KUTATÁS 2012, saját szerkesztés

A nagymintában vizsgált helyben foglalkoztatottak 37%-a helyi kis- és középvállalkozásnál, 21–21%-a a MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál, valamint az önkormányzat intézményeinél dolgozik. Az Erőmű a városban dolgozók 7%-ának (2014. év eleji adat) biztosít munkát. Az ipari parkban kis- és középvállalkozásoknál, valamint multinacionális vállalatoknál a Százhalombattán dolgozók 8%-ának van állása. Az ingázók között ellenben azonos arányban található Budapestre és más, környékbeli településre ingázó is, de ez a többség számára kényszermegoldás. Az eredményekből egyértelműen megállapítható, hogy a Budapestre ingázóknak és a nőknek jelent különösen nagy gondot ez a helyzet. A közlekedési lehetőségekkel kimagasló arányban elégedettek a megkérdezettek, bár a Százhalombatta és Budapest közötti közlekedés színvonalát alacsonyabbra értékelik a többiekénél azok, akik minden nap megteszik ezt a távolságot.

Az ingázási hajlandóság a környékbeli településekre és Budapestre egyaránt magas, azonban egyértelműen elmondható az is, hogy azok, akik nem találják megfelelőnek helyben az elhelyezkedési esélyeiket, azok az átlagnál kevésbé hajlandóak ingázni. Ebből arra lehet következtetni, hogy megjelenik egy kb. 7%-os pesszimista réteg, amelynek tagjai kilátástalannak

látják a helyzetüket, nem érzik úgy, hogy bármit is tudnak tenni ennek javítása érdekében. Ezt némileg gyengítik a 2014-es kutatás adatai. A megkérdezettek közül 75 fő jelezte azt, hogy a főváros közelsége mindenféleképpen előnyt jelent a tartós munkavállalás szempontjából. Az ingázás valóban nem tekinthető hosszú távú életformának, a helyi szinten történő munkavállalás valóban megfelelőbb lenne, de az agglomerációs közlekedés minőségi javulása mindenféleképpen segíti az ingázás körülményeit.

A nagymintás kutatás adatai szerint a munkanélküliség a város aktív korú népességének 2012-ben a lakosság 10%-át érintette, 2014-ben ez a számadat a 100 főt érintő vizsgálatban 11,4%-ra emelkedett. Valamivel magasabb mért munkanélküliséget jelent, mint amekkora a regisztrált munkanélküliekre vonatkozó 2012-es vagy 2014-es év végi adatok szerint látható, de a különbség a hibahatáron belül mozog. A megkérdezettek 36%-a legfeljebb fél éve munkanélküli, az egy éven túli (tartósan) munkanélküliek aránya 41%-ot tesz ki, a munkanélküliek között viszont csak nagyon kis számarányban (6%) található pályakezdő munkanélküli. A 100 fő közül 8 fő jelezte tartós munkanélküliségét, 4 fő pedig az ideiglenes státust.

A munkanélkülieket a tanulókkal, a szülési szabadságról visszatérők és a jelenleg inaktív, de a munkaerőpiacra visszatérni szándékozók kiegészítve elmondható, hogy Százhalombattán 2012-ben megközelítőleg 1400 fő, azaz az aktív lakosság 12%-a szeretne helyben, a városban állást találni. Körükben enyhén felülreprezentáltak a legalacsonyabb iskolai végzettségűek (legfeljebb 8 általános iskolai osztályt végeztek), de ettől eltekintve minden társadalmi csoport tagjai képviseltetik magukat.

Az átlagosnál kiszolgáltatottabb, veszélyeztetettebb csoportok a városban munkaerő-piaci szempontból a legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők, az idősebbek (50–62 évesek), a Lakótelepen és Ófaluban, Óvárosban élők. Emellett az átlagosnál valamivel rosszabb helyzetben vannak a nők.

Ezekben a csoportokban az átlagosnál jellemzőbb a munkanélküliség; az attól való félelem, hogy a közeljövőben elveszítik az állásukat; az, hogy várakozásaik szerint csak nehezen vagy egyáltalán nem találnának állást, ha keresniük kellene. Az érettségizettek sajátos helyzetben vannak, a legtöbb szempontból nem rosszabb a helyzetük az átlagosnál, viszont felülreprezentáltak a tartósan munkanélküliek körében.

Leghátrányosabb helyzetűnek 2012-ben az a nagyjából 1200 fős csoport (az aktív népesség 10,3%-a) tekinthető, amelynek tagjai vagy tartósan munkanélküliek, vagy munkanélküliek, és úgy gondolják, hogy helyben nincs esélyük állást találni, de máshol sem valósulhatna meg könnyen; akik függetlenül a jelenlegi aktivitásuktól úgy gondolják, hogy nem lenne esélyük sehol állást találni, vagy attól tartanak, hogy elveszíthetik a munkahelyüket és úgy gondolják, hogy helyben nem tudnának elhelyezkedni, és máshol sem könnyen. Köztük meglepő módon

felülreprezentáltak az érettségizettek, területi szinten pedig a Lakótelepen és Ófaluban élők. A város helyzetét viszonylag pozitívan értékelik a megkérdezettek: az országos átlagnál jobbnak tartja Százhalombattát s a munkalehetőségeket tekintve a megkérdezettek 50%-a úgy gondolja, hogy nincs probléma, 30% hasonlóan nem érez súlyos problémát a mindennapokban, de itt már egy-egy negatív élmény a helyi társadalommal és önkormányzattal összefüggésben megjelenik. A lakosság 8%-a érezte úgy, helyzete rosszabb lett, mint korábban (10-15 évvel ezelőtt) volt, köztük nem meglepő módon az átlagosnál valamivel magasabb arányú a munkanélküliek köre. Ennek ellenére Százhalombattán az ott élők szerint korlátozottak az elhelyezkedési lehetőségek, a nagymintás kutatásban megkérdezettek 13%-a úgy gondolja, hogy egyáltalán nem találna állást a városban, ha keresnie kellene; a többség (55%) szerint viszont nehezen tudná megoldani az elhelyezkedést. A jelenleg tanulóviszonyban lévők kimagasló arányban bizakodnak a helyben történő elhelyezkedésben. A kismintás vizsgálat (100 fő) során a válaszadók sokkal erőteljesebben fogalmazták meg kételyeiket, dilemmáikat. A megkérdezettek közül 55 fő jelezte azt, hogy nem érez problémát, a város munkalehetőségei megfelelőek, de nem biztos, hogy hosszú távon biztosítottak. 28 fő (akik egyben az ingázók csoportját is alkotják) a város helyzetét felemásan ítélik meg. A munkalehetőségek körét korlátozottnak tartják, a helyi foglalkoztatók nem képesek a helyben élőket teljes körűen foglalkoztatni, ami korábban a város előnyét jelentette. A további 17 fő nem adott értékelhető választ, melyből arra lehet következtetni, hogy inkább nem bizakodóak, de nem kívánják nyilvánossá, megismerhetővé tenni válaszukat. A nagymintás kutatás során a válaszadók/foglalkoztatottak 67%-a jelezte, hogy biztonságban érzi magát, egyáltalán nem tartja valószínűnek, hogy a következő egy évben elveszíti az állását. A különböző százalékbattai munkahelyeken dolgozók közül leginkább az önkormányzatnál, illetve önkormányzati tulajdonú vállalatoknál és a Finomítóban dolgozók érzik biztonságban magukat; legkevésbé pedig az Erőmű dolgozói. A helyi kis- és középvállalkozásoknál dolgozók kilátásai az átlagnak megfelelőek. A Finomító jövőjével kapcsolatos várakozások rövidebb távon rosszabbak, mint hosszabb távon (5–10 éves időintervallumot foglalva magában). Rövid távon 41% szerint csökkenni fog a Finomítóban dolgozók száma, hosszabb távon ez az arány már csak 34%-ra datálódik. A Finomítóban dolgozók optimistábbak a vállalat jövőjével összefüggésben, mint azok, akik máshol dolgoznak.

Az Erőműben a szűk többség a foglalkoztatottak számának csökkenését várja rövidebb távon és 45% hosszabb távon is erre számít. Az Erőmű jövőjével összefüggésben pesszimistábbak az átlagnál azok, akik jelenleg ott dolgoznak, és nagyobb valószínűséggel jelennek meg ebben a csoportban olyanok is, akik szerint könnyen elképzelhető, hogy a következő évben elveszítik az állásukat. Az ország gazdasági helyzete és a munkahelyhiány mellett a legtöbben a nyelvtudást és a megfelelő szakma hiányát okolják azért, hogy ők vagy a hozzájuk hasonló emberek

nehézségekkel küzdenek a munkaerőpiacon; emellett jellemző még a pályakezdőknél a szakmai tapasztalat hiányának említése, az idősebbek esetében az életkor.

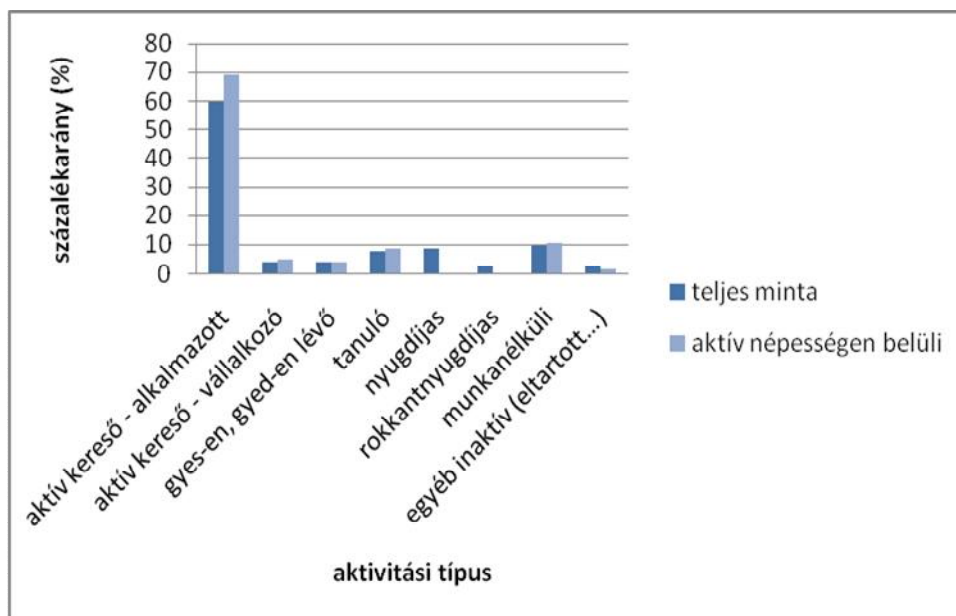
A kismintás vizsgálat során vizsgált populáció a foglalkoztatottság tekintetében pesszimista volt. A megkérdezettek közül 25 fő jelezte, hogy nem bízik helyi munkaerő-piaci szereplőkben. A Finomító jövőjével összefüggően pozitívabb képet éreznek, mint Erőművel szemben, ennek ellenére úgy gondolják, a város és lakossága e két iparvállalatra hosszú távon nem építhet. A többi városi szereplő (kulturális, szolgáltatási és oktatási intézmények) pozícióját stabilnak, de foglalkoztatás szempontjából nem tartják jelentősnek. A 25 fő közül viszont 2 fő egyértelműen azt válaszolta, hogy a helyben foglalkoztatás ezekre a városi szereplőkre nem építhető.

3.8. Foglalkoztatottsági helyzet a felmérésben résztvevő lakossági csoportoknál

A nagymintás kutatás eredményeként elmondható, hogy a 18 és 62 év közötti, aktív korú lakosság 60%-a alkalmazottként, 4%-a vállalkozóként dolgozik és 4%-a van szülési szabadságon. A tanulók aránya 8%, a nyugdíjasoké 9%, a rokkantnyugdíjasoké 3%. A munkanélküliség a kutatás ideje alatt az aktív korú népesség 10%-át érintette.

A kutatásban részt vettek 14%-a nem volt munkaerő-piaci szempontból aktívnak tekinthető: nyugdíjas vagy rokkantnyugdíjas; olyan gyesen, gyeden lévő, aki a közeljövőben nem kíván visszatérni a munkaerőpiacra, és olyan inaktív, aki nem tervez munkát vállalni. Tehát az aktív népesség 69%-a alkalmazottként és 5%-a vállalkozóként dolgozott. A munkanélküliek aránya erre a populációra vetítve 11%-os volt.

Százhalombatta foglalkoztatottsági struktúrájában 1980 és 2011 között jelentős változás nem következett be, az azonban nyilvánvaló, hogy a munkanélküliek és az eltartottak száma az évtizedek során emelkedett. A nagymintás kutatás és a 100 fős vizsgálat is azt mutatja, ez a számadat egyfelől az idős, gyenge munkaerő-piaci pozícióval rendelkezők csoportjából, másfelől a még inaktívnak tekinthető 26 éves és az alatti korosztályból tevődik össze. A kismintás vizsgálat során a válaszadók közül 64 fő alkalmazotti, 65 fő vállalkozói státusban, 31 fő pedig inaktív vagy eltartottként jelent meg. Ez utóbbi csoporthoz tartoztak a tanulók, nyugdíjasok és tartós betegségben szenvedők és 4 fő a munkahelyet kereső.

4. sz. ábra: A 18-62 éves népesség összetétele aktivitás szerint

Forrás: IPSOS KUTATÁS 2012, saját szerkesztés

A nagymintás kutatásban az aktív kereső alkalmazottak 61%-a, a teljes aktív korú városi népesség 37%-a dolgozik a városban, 19% és 18% jár dolgozni a környék más településeire, illetve Budapestre; 2% pedig messzebb, az ország más területén talált munkát. Az ingázók aránya összességében az aktívak 39%-a, a teljes városi 18–62 éves népesség 23%-a. A településen kiemelkedő arányban dolgoznak a szakmunkás végzettségűek, különösen a 30–49 éves korosztályból, míg a diplomások, érettségizettek és a fiatalok az átlagosnál nagyobb valószínűséggel találtak munkahelyet Budapesten vagy a környék más településein. A lakótelepen élők az átlagosnál kisebb, a Dunafüreden lakók az átlagosnál nagyobb valószínűséggel dolgoznak Százhalombattán. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy a lakótelepen élők elsősorban az Erőműben és a Finomítóban pozicionálták munkahelyeiket. A rendszerváltást követően, de még inkább az ezredforduló küszöbén a két iparvállalatnál történt leépítések elsősorban a lakótelepen élő lakosokat érintették, így a munkaviszonyaikat fokozatosan a környék vagy Budapest külső területeire helyezték át. A vállalatok magasabb státusú lakosai az újváros részek lakosaivá váltak, de az ő esetükben is jellemzővé vált a városon kívüli munkahelyeken történő elhelyezkedés. A kismintás vizsgálat során 5 fő jelezte, hogy vállalkozóként tevékenykedik, 16 fő helyben dolgozik alkalmazottként, 12 fő az önkormányzatnál vagy az önkormányzat tulajdonában lévő szervezetnél, 16 fő a MOL-nál, 5 fő a Dunamenti Erőműnél és 10 fő az ipari parkban. A nagymintás kutatás során láthatóvá vált, hogy a Százhalombattán dolgozók legnagyobb részben helyi kis- és középvállalkozásoknál alkalmazottként tevékenykednek (37%); az egyik legnagyobb munkaadó a városi önkormányzat, intézményei és vállalatai a helyben foglalkoztatottak 21%-ának adnak munkát. Hasonló arányban

dolgoznak a MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál is, ellenben az Erőmű a helyben foglalkoztatottak közül csak 7%-nak ad munkát. A százhalombattai dolgozók 8%-ának munkahelye az ipari parkban található. A Finomító jelentősen nagyobb arányban ad munkát férfiaknak, mint nőknek, az utóbbiak viszont kiemelkedő arányban dolgoznak a helyi önkormányzatnál és intézményeinél. A százhalombattai kis- és középvállalkozások jellemzőbben biztosítanak munkát az alacsonyabb végzettségűeknek: a legfeljebb érettségizettek relatív többsége ilyen munkahelyen dolgozik. A városban dolgozó diplomások nagyobb része az önkormányzatnál helyezkedett el, egynegyedük dolgozik a finomítóban. A százhalombattai foglalkoztatottak jellemzően nem kisipari fizikai munkát végeznek (idetartoznak a gyári, üzemi fizikai munkát végzők és a művezetők, fizikai középvezetők), viszont jelentős arányban vannak a kereskedelem, vendéglátás, a különböző (adminisztratív, illetve magas szakirányú végzettséget igénylő) irodai munkák, az oktatás területén alkalmazottak, valamint a műszaki területen dolgozók és a hagyományosan kisiparosként végzett szakmák fizikai dolgozói is. A városban dolgozók között az ingázókhoz viszonyítva kiemelkedő arányban vannak jelen a gyári, üzemi fizikai munkát végzők, az oktatás területén dolgozók és a műszaki végzettségűek; az ingázók között viszont nagyobb arányban találjuk a kereskedelem, a vendéglátás területén dolgozókat, a gépjárművezetőket és az állami alkalmazottakat. A Dunai Finomító megtartó ereje mindig is nagyobb volt, mint az Erőműé. Százhalombatta aktív korú népességének 4%-a dolgozott már a Finomítóban és az Erőműben egyaránt. Jelenleg a városi aktív korú lakosság 2%-a dolgozik az Erőműben, amely az 1980-as évek közepén még a helyi lakosság 13%-ának adott munkát. Akik korábban az Erőműben dolgoztak, azok legnagyobb részben (41%) máshol alkalmazottak. Jelenleg 19%-uk még mindig ott dolgozik, 15%-uk munkanélküli, 15%-uk nyugdíjba ment. A Finomítóban 2012. év első negyedében az aktív korú népességnek már csak 7%-a dolgozott, ezzel szemben az 1980-as években a helyben élő lakosság csaknem egynegyede, azaz 24%-a ott dolgozott. Azoknak, akik valaha a Finomítóban dolgoztak, 31%-uk ma is ott dolgozik. Szintén 31% valahol máshol alkalmazott, 4% pedig ma már vállalkozóként tevékenykedik. Ebből a mintából 11% munkanélküli, 23% nyugdíjas. Ez utóbbi csoport nagyobb részben az öregségi, kisebb részben rokkantnyugdíjasként jelenik meg. A város vállalkozói rétegét jelenleg az aktív korú népesség 4%-a, az aktív státuszúak 5%-a alkotja. *A mintába került nem foglalkoztatottak elemszáma túlságosan alacsony, ezért ezeknek a csoportoknak az összetételére csak nagyon óvatosan lehet következtetni.* A vállalkozók több mint fele (55%-a) Százhalombattán végzi vállalkozói tevékenységét; legtöbbször valamilyen szolgáltatás területén működnek (69%). A megkérdezett vállalkozók 94%-a állt korábban alkalmazásban; többségük Százhalombattán dolgozott mielőtt elkezdte volna önálló tevékenységét. A mintába került vállalkozók átlagosan 12 éve végzik vállalkozói tevékenységüket; mindössze három olyan vállalkozó került a mintába,

aki 3 évnél nem régebben üzemelteti a cégét. Ez, és az a tény, hogy mindössze egy megkérdezett vállalkozó volt már munkanélküli, arra utal, hogy ha vannak is kényszervállalkozók a városban, őket nem sikerült a kutatás során megtalálni. A vállalkozók kimagasló többsége úgy gondolja, hogy ha nehezen is, de találna állást Százhalombattán, Budapesten pedig szinte mindegyikük könnyen találna állást. Ingázási hajlandóságuk, rugalmasságuk is az átlag felett van, kivétel nélkül hajlandóak lennének Budapestre is munkába járni, ha a helyzet ezt kívánná. A kismintás vizsgálatban 5 fő jelezte vállalkozói státusát, mind az 5 válaszadó több mint 10 éve vállalkozó, telephelyük részben Százhalombatta, részben Budapest. Korábban mindannyian valamilyen állami munkahelyen dolgoztak, de nem helyben. A helyi szintű foglalkoztatást ellentmondásosnak tekintik, válaszaik elsősorban a két iparvállalat vonatkozásában tekinthetőek negatívnak, a helyben működő gazdasági egységeket pedig túl elzárkózónak tekintik. Az aktív korú népesség 4%-a, az aktív státuszúak 4%-a volt a kutatás időpontjában gyesen vagy gyeden. A gyesen, gyeden lévők többségükben alkalmazottként dolgoztak, mielőtt szülési szabadságra mentek (88%), a megkérdezettek 41%-a tud vagy szándékozik visszamenni a korábbi munkahelyére, 28%-nak pedig munkát kell keresnie. Alacsony hajlandóság mutatkozik a tekintetben, hogy otthon maradjanak-e vagy következő gyereket vállaljanak. A csoportban – nem meglepő módon – különösen magas arányban vannak jelen azok, akik Százhalombattán szeretnének állást találni. A gyesen, gyeden lévő, munkába visszatérni szándékozők optimisták az elhelyezkedésükkel kapcsolatban, a válaszadók 81%-a úgy gondolja Budapesten könnyen találna állást, de meglátásuk szerint Százhalombattán is van esélyük. A csoport tagjai a környék más településeire is hajlandóak lennének ingázni, de Budapestre már nem szívesen menne a szülési szabadságon lévő nők 1/4-e. A tanulók csoportjába az aktív korú népesség 8%-a, az aktív státuszúak 9%-a tartozik. A vizsgált időszakban a tanulók 1/3-a egyetemen, 1/10-e főiskolán tanul, de viszonylag magas arányban jelennek meg az érettségit adó intézményben és szakmunkásképzőben tanulók is. A mintába tartozók 31%-ának volt már korábban állása, 11%-uk jelenleg is dolgozik a tanulmányai mellett. A felsőoktatás intézményeibe járók 30%-a mérnöknek, 24%-a közgazdász, marketinges vagy pénzügyi területen tanult. A tanulók 94%-a úgy gondolja, hogy ha nehezen is, de találna állást Százhalombattán; és ebben a csoportban a legmagasabb azok aránya, akik úgy gondolják, hogy könnyen találnának (42%). Ennek megfelelően ők a környékbeli és budapesti álláslehetőségekkel kapcsolatban is optimisták. Az ingázási hajlandóságuk igen magas, kivétel nélkül mindegyikük hajlandó lenne mind a környék valamelyik településén, mind Budapesten munkát vállalni. Ez nem meglepő, hiszen náluk a legalacsonyabb azok aránya, akik helyben szeretnének állást találni, sőt feltűnő, hogy 13% legszívesebben külföldre menne. A kismintás vizsgálat során az inaktívak csoportjából (31 fő) 7 fő jelezte tanulóit, hallgatóit státusát. E csoportba tartozók közül mindannyian napi szinten járnak

be Budapestre. Úgy gondolják, ha végeznek, Budapesten maradnak, és egy idő után – megteremtve a feltételeket – elköltöznék Százhalombattáról. A jövőt most még nem tudják elképzelni a városban, 3 fő azonban nem vetette el azt a felvetést, hogy ha családalapításra vállalkoznak, akkor esetleg visszaköltöznek a városba. A munkalehetőségek körét zártnak tekintik, nem próbálkoznak a helyben történő elhelyezkedéssel.

A százhalombattai lakosság körében az aktív korú népesség 9%-a nyugdíjasként van jelen.

A mintába került 62 év alatti nyugdíjasok 75%-a öregségi nyugdíjas és 25%-a rokkantnyugdíjas. Kimagasló többségükben százhalombattai munkahelyekről mentek nyugdíjba, ami arra utal, hogy korábban a helyben foglalkoztatottság aktívabb mutatókkal rendelkezett. A jelenlegi foglalkoztatottakhoz hasonló arányban dolgoztak a mostani 62 év alatti nyugdíjasok a Finomítóban (26%) és az Erőműben (8%). Legnagyobb arányban (42%) az önkormányzattól vagy önkormányzati tulajdonú vállalatától mentek nyugdíjba. A kismintás vizsgálat során 8 fő nyugdíjas és 2 fő rokkantnyugdíjas jelent meg, akik közül korábban 4 fő a finomítóban, a MOL-ban, 3 fő a Dunamenti Erőműben, 2 fő az önkormányzatnál és 1 fő egy budapesti nagyvállalattól ment nyugdíjba, illetve ezekről a helyekről rokkantossították.

3.9. Ingázói helyzetkép

A kutatás során láthatóvá vált, hogy a foglalkoztatottak 61%-a dolgozik helyben és 39%-a ingázik. Az ingázás a legtöbb munkavállaló számára kényszermegoldás: az ingázók 2/3-a szívesebben dolgozna helyben. A környéken más településen dolgozók szinte kivétel nélküli naponta (92%) vagy néhány naponta (6%) ingáznak; átlagosan egy-egy munkanapon 22 km-t tesznek meg és 54 percet töltenek utazással. A Budapesten dolgozók 84%-a naponta, 14%-a néhány naponta jár be a munkahelyére; átlagosan 36 km-t utaznak és egy és negyed órát töltenek utazással. Az utazással töltött idő alapján nem meglepő, hogy – bár a környék más településein dolgozók többsége is szívesebben dolgozna helyben – a Budapesten dolgozók elégedetlenebbek a helyzetükkel. A nők számára valamivel nagyobb problémát jelent az ingázás; az átlagosnál jellemzőbb, hogy szívesebben dolgoznának helyben. A többi vizsgált társadalmi, demográfiai tényező nem befolyásolja azt, hogy az ingázók mennyire elégedettek a helyzetükkel. A közlekedési lehetőségekkel a legtöbb megkérdezett százhalombattai inkább elégedett mind a környékbeli települések, mind Budapest viszonylatában. Százhalombatta és a környező települések között 5-ös skálán átlagosan 3,9-re értékelték összességében a helyben lakók a közlekedési lehetőségeket; és a mindennapi tapasztalattal rendelkező ingázók is hasonlóképpen értékelik a helyzetet. A Százhalombatta és Budapest közötti utazási lehetőségeket még magasabbra, átlagosan 4,1-re értékelték az emberek, de a Budapestre ingázók nem találják annyira pozitívnak, náluk 3,9-es átlagot ért el a közlekedés minősége. Az ingázási hajlandóság

igen magas, az aktív korúak 94%-a hajlandó lenne a környéken más településre járni, dolgozni; ez az arány a munkanélküliek és a további állás nélküliek között 100%. Budapestre is hajlandóak lennének a legtöbben ingázni, de ez az arány már „csak” 84%, érdekes módon a munkanélküliek között pedig még kisebb, 67%. A környező településeken vállalt munka az átlagnál kevésbé lenne vonzó a diplomások és az Újtelepen élők számára. Budapestre nem szívesen mennének a gyesen, gyeden lévők és az Újtelepen lakók. Az a tény, hogy a megkérdezettek rossznak látják az elhelyezkedési esélyeiket helyben, nem növeli az ingázási hajlandóságot, sőt az is egyértelműen látható, hogy akik saját benyomásuk szerint könnyen találnának helyben állást, rugalmasabbak az ingázással kapcsolatban. Ez arra utal, hogy van egy szűk, pesszimista, elkeseredett réteg, amelynek tagjai már nem érzik úgy, tenni tudnának azért, hogy javuljon a helyzetük. Ugyanerre utal az is, hogy a jelenleg munkanélküliek között jóval nagyobb arányban vannak jelen azok, akik nem járnának Budapestre dolgozni, mint a jelenleg foglalkoztatottak között. Az ingázásra nem hajlandó elkeseredettnek tekinthető rétegben nagyobb arányban találhatóak nők, mint férfiak (a gyesen, gyeden lévőköt figyelmen kívül hagyva is, hiszen ők érhető okból nem akarnak messzire elmenni munkába); jellemzőbb ez a 30–49 évesekre, mint a náluk fiatalabbakra vagy idősebbekre; az alacsony végzettségűekre, főleg a legfeljebb 8 általánost végzettek, valamint az Újtelepen lakókra.

3.10. Munkaerő-piaci szereplők (aktivitás és inaktivitás)

A kutatásban résztvevők között az aktív korúak 10%-a, a munkaerő-piaci szempontból aktívak 11%-a munkanélküli. A munkanélküliek 65%-a regisztrált munkanélküli, 35%-uk nem. Jelenleg a munkanélküliek több mint harmada fél évnél régebben veszítette el az állását; egy évnél régebben (tartósan) munkanélküli 41%-uk (a teljes minta 4%-a).

A városban élő aktív korúak 39%-a volt valaha munkanélküli; 22% egyszer és 17% többször is. A leghosszabb munkanélküli időszakuk átlagosan 10 és fél hónap volt. A munkanélküliség által valaha érintettek között valamivel nagyobb arányban található nők, mint férfiak, a férfiak viszont felülreprezentáltak az ismétlődően munkanélküliek között. Kiemelkedő arányban érintette még a munkanélküliség a jelenleg 30–49 éves korosztályt és az Óvárosban lakókat.

A nagymintás kutatás eredményei szerint a városban állást keresők több mint fele (58%) a vizsgált időszakban munkanélküli volt, 23%-a tanuló és 18%-a gyesen, gyeden lévő vagy egyéb inaktív. A városban állást keresők között felülreprezentáltak a legalacsonyabb iskolai végzettségűek (legfeljebb 8 általánost végzettek); a szakmunkások a teljes népességnek megfelelő arányban vannak jelen; az érettségizetteknél és a diplomásoknál pedig az átlagnál alacsonyabb valószínűsége van a munkanélküliségnek. Ennek a helyben állást kereső 12%-nak a 11%-a úgy gondolja, hogy valójában nincs esélye Százhalombattán elhelyezkedni, 70%-uk

várakozásai szerint, ha nehezen is, de fog állást találni és 15% számít arra, hogy ez könnyen fog sikerülni. A bizakodók leginkább (akik feltehetően könnyen fognak helyben állást találni) a tanulók között találhatóak, a helyzetüket teljesen reménytelennek tartók pedig a munkanélküliek és a dolgozni szándékozó inaktívak köréből kerülnek ki.

A 2012. évi kutatás és a 2014. évi kismintás vizsgálat alatt a munkanélküliség jobban érintette a nőket, mint a férfiakat.

További a munkanélküliség esélyét befolyásoló tényező az életkor. A városi munkanélküliség legjobban a 30–49 éveseket érinti. Az ennél idősebbekre az átlagosnál kevésbé jellemző a munkanélküliség, de ezt valószínűleg az is magyarázza, hogy a kutatás időszakában sokan ki tudtak „menekülni” kordedvezményes nyugdíjjal a munkaerőpiacról. A legfeljebb 8 általánost végzettek az átlagnál nagyobb, a diplomások kisebb eséllyel munkanélküliek; a tartós munkanélküliség viszont inkább az érettségizetteknél kimagasló. A munkanélküliek körében területi szinten felülreprezentáltak a Lakótelepen, az Ófaluban és az Óvárosban élők. A foglalkoztatottak közül nem meglepő módon szintén a legalacsonyabb végzettségűek vannak rosszabb helyzetben, ez esetben az idősebbek is a hátrányosabb helyzetűek közé sorolhatók; ennek a két csoportnak a biztonságérzete elmarad a többiekétől, nagyobb esélyt látnak arra, hogy egy éven belül elveszítik az állásukat. A munkaerő-piaci szempontból aktívak közel fele (46%) úgy gondolja, hogy bárhol keresne, legfeljebb csak nehézségek árán találna állást. Ebből a szempontból a nők és az idősebbek különösen rossz helyzetben vannak; ahogy emelkedik az életkor, úgy csökken az optimizmus az állástalálás lehetőségeivel kapcsolatban. Megjegyzendő, az iskolai végzettség nem meghatározó a helyzetértékelésben: a diplomások nem érzik biztosabbnak a helyüket a munkaerőpiacon, mint az alacsonyabb végzettségűek.

Leghátrányosabb helyzetűnek azt a 10%-os csoport definiálható, amelynek tagjai vagy tartósan munkanélküliek, vagy munkanélküliek, és úgy gondolják, hogy helyben nincs esélyük állást találni és máshol sem menne könnyen; akik, függetlenül a jelenlegi aktivitásuktól, úgy gondolják, hogy nem lenne esélyük sehol állást találni, vagy attól tartanak, hogy elveszíthetik a munkahelyüket és úgy gondolják, hogy helyben nem tudnának elhelyezkedni, és máshol sem könnyen. A csoportban közel azonos arányban találunk férfiakat és nőket és a különböző életkori csoportba tartozókat. Az átlagnál nagyobb valószínűséggel érettségizettek és kisebb valószínűséggel diplomások. Jellemzőbben laknak a Lakótelepen vagy Ófaluban, Óvárosban, mint a jobb helyzetben lévők.

3.11. Helyzetértékelés a kutatások eredményeinek vonatkozásában

A 2012-ben végzett városi foglalkoztatottságra irányuló kutatás és a 2014 őszen végzett 100 fős vizsgálat eredményeit összevetve elmondható, hogy a munkalehetőségek tekintetében Százhalombattát mindkét kutatásban/vizsgálatban a megkérdezettek fele az országos átlagnál kedvezőbb helyzetűnek látja, 25–30% érzi ugyanolyannak a feltételeket a városban, mint máshol és a válaszadók kevesebb, mint 1/10-e szerint rosszabb a helyzet a városukban. A helyzet általános értékelése nem független a kért helyzetétől; a jobb munkaerő-piaci helyzetben lévők nagyobb valószínűséggel látják úgy, hogy a város az országos átlagnál jobb helyzetben van: a jelenleg aktívak, illetve a már nem érintett nyugdíjasok kedvezőbben látják a város helyzetét, mint a munkaerőpiacon nehézségekkel küzdők; a diplomások, valamint a férfiak is kedvezőbbnek látják a képet, mint az alacsonyabb végzettségűek és a nők. A kértettek lakóhelye szerint is található különbség a helyzet értékelésében: a Lakótelepen élők az átlagnál valamivel alacsonyabb arányban érzik jobbnak a helyzetet az országos átlagnál; az Újtelepen élők pedig az átlagnál magasabb arányban gondolják úgy, hogy a város helyzete az átlagosnál rosszabb. A foglalkoztatottak többsége (67%) biztonságban érzi magát, egyáltalán nem tartja valószínűnek, hogy a következő egy évben elveszíti az állását. A százhalombattai aktív réteg 1/5-e gondolja úgy, hogy munkája megszűnése könnyen elképzelhető, igaz, csak 2-2% tartja nagyon valószínűnek. A Százhalombattán dolgozók és az ingázók között nincs kimutatható különbség az ezzel kapcsolatos helyzetértékelésben. A különböző százhalombattai munkahelyeken dolgozók közül leginkább az önkormányzatnál, illetve önkormányzati tulajdonú vállalatnál és a Finomítóban dolgozók érzik biztonságban magukat, legkevésbé pedig az Erőműnél dolgozók. A helyi kis- és középvállalkozásoknál dolgozók vélelmezett kilátásai az átlagnak megfelelőek. A Százhalombattán lakó aktív korú foglalkoztatott népesség többsége (61%) helyben dolgozik, illetve amennyiben nem dolgozik, de szeretne elhelyezkedni, helyben szeretne munkát találni (az állást keresők 60%-a). A pillanatnyi helyzetétől függetlenül a megkérdezettek 15%-a úgy gondolja, hogy nem lenne esélye állást találni a városban és 64%-uk, hogy nehezen tudna csak munkát találni. A város környékén, más településeken sem sokkal jobb a helyzet a megkérdezettek értékelése szerint: 10% úgy gondolja, hogy nem tudna munkát találni és 62% úgy, hogy nehezen. Összességében 10% véli úgy, hogy a környék más településén könnyebben kapna állást, mint Százhalombattán; a többség (57%) ugyanolyannak látja az elhelyezkedési esélyeket és 5% szerint a feltételek Százhalombattán jobbak, mint a környék más településein.⁶

A megkérdezettek valamivel jobbnak látják az esélyeiket Budapesten, mint a környékbeli településeken, 5% utalt arra, hogy a fővárosban nem találna állást, 40% nehezen és 42% könnyen

⁶ Az összeg nem adja ki a 100%-ot, mert az adatok nem tartalmazzák azokat, akik a kettő közül bármelyik kérdésre nem tudtak vagy nem akartak válaszolni.

találna. Azok aránya, akik szerint Budapesten jobbak az elhelyezkedési esélyeik, mint Százhalombattán, 32%. Valamivel több, mint a kérdezettek harmada gondolja úgy, hogy Budapesten ugyanolyan (jó vagy rossz) esélyei lennének és 3% azt, hogy Százhalombattán több lehetősége van, mint a fővárosban. Csak Budapesten van esélye elhelyezkedni – érzése szerint – 10%-nak. Ők elsősorban a 30–49 évesek és a jelenleg alkalmazottak közül kerülnek ki.

A Dunai Finomító mint foglalkoztató jövőjével kapcsolatos várakozások inkább kedvezőtlenek, de rosszabbak rövidebb távon, mint a következő 5-10 évre: mindössze a megkérdezettek 14%-a várja azt, hogy a következő években több embert fog tudni foglalkoztatni, de hosszabb távon ez az arány már 23%; a foglalkoztatás visszaesését ezen a munkahelyen 41% várja rövidebb távon, de már csak a kérdezettek harmada hosszabb távon. Akik jelenleg a Finomítóban dolgoznak, optimistábban látják annak helyzetét: 50%-uk azt gondolja, hogy a közeljövőben ugyanennyi, 16%-uk, hogy több embert fog tudni foglalkoztatni; azok között, akik valaha ott dolgoztak, többségben vannak a pesszimisták, 55% gondolja úgy, hogy a közeljövőben kevesebb ember fog tudni ott dolgozni. Hasonló a helyzet a hosszabb távú várakozásoknál is, akik jelenleg ott dolgoznak, nagyobb valószínűséggel optimisták a Finomító jövőjével kapcsolatban.

A Finomítóban dolgozók optimizmusát támasztja alá az is, hogy 78%-uk egyáltalán nem tartja valószínűnek, hogy a következő egy évben elveszíti az állását. Az Erőmű sorsáról kevésbé optimistán gondolkodnak a megkérdezettek, mint a Finomítóérol: a többség rövidebb távon a foglalkoztatottak számának csökkenését várja és hosszabb távon is csaknem 50%-os az így vélekedők aránya.

Az Erőmű jövőjével kapcsolatban azok a leginkább pesszimisták, akik jelenleg ott dolgoznak, őket követik azok, akik dolgoztak ott korábban, de még azok is, akiknek nincs tapasztalatuk, fele részben úgy gondolják, hogy az Erőmű a közeljövőben leépítésekre kényszerül. Hasonló a helyzet a hosszabb távú kilátásoknál is.

Az Erőműben dolgozók az átlagnál jóval nagyobb arányban gondolják azt, hogy könnyen elképzelhető (45%) vagy nagyon valószínű (9%), hogy elveszítik az állásukat a következő évben. Helyzetük bizonytalanságát jelzi az is, hogy jellemzőbben gondolják azt, hogy nem találnának helyben másik állást, amennyiben elveszítenék az állásukat (25%). A legtöbben a gazdasági helyzetet, a munkahelyek hiányát okolják azért, mert ők vagy a hozzájuk hasonló helyzetű emberek nehézségekkel küzdenek a munkaerőpiacon: a kérdezettek egyharmada ilyen választ adott. Jellemző még a nyelvtudás hiánya és a nem megfelelő szakképzettség is az okok között (13-13%-os arányban jelennek meg), és az idősebb korosztály Százhalombattán is azzal a problémával küzd, hogy egy bizonyos kor felett már nehéz állást találni. A munkanélküliek elsősorban a szakmai tapasztalat hiányát és a kort emelték ki.

4. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

4.1. A városimázsra vonatkozó vizsgálat eredményei Törekvések a hagyományos és az új iparváros imázsának együttes megtartására

„Százhalombattán a hetvenes években ismerték fel, hogy egy-egy településnek van rejtett erőforrása, mely az ott élőkől árad, gyökerezik. Ha képes fölismerni, föltárni egy település önmaga lényegét, képes megszervezni jobb életét, az erő átáramlik a környezetbe, s hatással van a létfeltételekre. A legfontosabb, hogy jó érzéssel éljenek lakóhelyükön, legyen akaratauk, szándékuk, melyet aktivitás követ. Legyen olyan jövőképük, melyben fontos szerepe van az ott élőknek.” (RUMI, 1998)

A város „feladatát” s egyben szerepét az 1958-ban létrehozott iparvállalatok, valamint az 1998-ban létesült Ipari Park határozza meg. A vállalatok a település gazdasági helyzetének stabilitása mellett jelentős szereppel bírnak a foglalkoztatás, lakás- és szociálpolitika területén is.

A múlt Százhalombatta esetében a megszakítatlan jelen. A város modern kori fejlődése az iparvállalatokkal párhuzamosan történt, helyi társadalmi és politikai segítség mellett. Ennek az ún. „városimázs”-nak a megteremtésében az intézményi struktúrákon kívül a városba betelepülők szerepe sem elhanyagolható. Az 1960-as évektől egészen az 1980-as évek közepéig a Százhalombattára költözők 85%-a az iparvállalatokhoz kapcsolódóan építették életüket, legyen az a lakótelepi vagy családi házas övezet. A város szerkezetéből adódó területi különbségek azonban fokozatosan a társadalmi elkülönülést is megteremtették, amely egyben további különálló városi terek kialakítását vonja maga után. Mindez tehát azt jelenti, a város imázsa leginkább a lakótelepekre, manapság pedig az új városrészekre irányul. Mindemellett továbbra is a két ipari létesítmény határozza meg a város jellegét, a helyi társadalom úgy gondolja, a város ismertségét ezek az intézmények adják (LAKI, 2008).

E kérdéskörnél nem szabad figyelmen kívül hagyni a város politikai identitását. Az 1990-es évek előtti monolitikus szemléletet a rendszerváltás után egy hasonló, de nem szocialista elveken működő gondolkodás és városvezetési stratégia jellemezte, jellemzi napjainkban is. A város vezetése a vezetők és a vezetettek elvét követi, a polgármester személye, a hivatal és a képviselő-testület működése a város mindennapjait alapvetően meghatározza, mind politikai, mind pedig szakmai szempontból. A településen élők identitása leginkább a múltra építő, ebből táplálkozó jelenre épül, mintsem a nagyvonalú változásokat képviselő, békés és idillikus miliőt felváltó városi rendszer működésére.

A város akkor él, ha egységes közössége, egységes közösségi színtere van. Százhalombatta esetében a különböző agorák teljes körűek, kiépítettek, a lakosság szolgálatában állnak, viszont a helyi társadalom ezekben a terekben nem találja szerepét. A városrészek külön egységként funkcionálnak, lakosaik között nincs integráció, társadalmi kohézió. A három, egymástól élesen

elkülönülő karakterű városrészt funkcionális eszközökkel lehetőség szerint közelíteni kell egymáshoz, azért, hogy a jelenleginél egységesebb városszerkezet alakuljon ki, ezáltal a városrészek közötti együttműködés is erőteljesebbé válhat, legfőképpen a lokálpatrióta érzés felélesztésével, aktívabbá tételével. Ehhez szorosan kapcsolódik a városimázs megteremtésének kérdése, a korábbi ipari városkép átalakítására irányuló identitás formálása. A város lakóinak tradicionális élménye a szocialista iparváros jelenségét foglalja magában, mely még mindig élő modellt jelent a vizsgált városban. A két iparvállalatra épített társadalmi életterek, a város létét jelentik, a helyi társadalom jólétének hosszú távú biztosítását, mely ugyanakkor az inaktivitást, a városi értékek megrekedtségének, az elkényelmesedésnek a veszélyét is magában rejtheti. Egy település jövőképek megfogalmazásakor a jelen helyzetből kiindulva kell megalkotni egy olyan átfogó víziót, amelynek megvalósulása a várost az abban lakók és az odalátogatók számára elérhetővé teszi. A jövőképek különbözőek lehetnek, attól függően, hogy mit szeretnénk elérni, a mostani állapotot milyen irányba szeretnénk megváltoztatni (TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ, 2012). Ahogy ez már korábban is megfogalmazódott: a város lakói nem elégedettek az ipari városképre alapozott identitással. A város sok olyan tulajdonsággal rendelkezik, amelynek a segítségével vonzóbbá, élhetőbbé válhat a település. A jövőkép kulcskérdése az, vajon miként viszonyul a város a jelenlegi folyamatokhoz, milyen mértékben és módon kívánja a már megkezdődött folyamatokat szabályozni. Nem elhanyagolandó szempont – bár a korábbiakban a téma vizsgálata során erre nem fordítottam figyelmet – Budapest közelsége, a város déli agglomerációban való jelenléte, a fővárosban zajló folyamatok (területi-társadalmi egyaránt) erőteljesen befolyásolják a Százhalombattán történő változásokat. Ezért lényeges kérdésnek tekinthető a városnak a környező településekhez, térséghez vagy az agglomeráció alvóvárosaihoz való kapcsolódása. A város kistérségi és környező településekkel való együttműködésében kevésbé hangsúlyos szereppel, az agglomerációval ellenben szorosabb kapcsolattal rendelkezik (elsősorban az oktatási és foglalkoztatási területek bevonása érvényesül). A jövő alakításában két eltérő alternatíva fogalmazódott meg a városvezetés részéről. Tartalmi eltérésük mellett dominánsan az önkormányzat erőfeszítési munkáira helyeződhet a hangsúly, azaz a két fejlődési irányvonal leginkább abban különbözik egymástól, hogy megvalósításuk más önkormányzati erőfeszítéseket kíván, vagy más szereplőkkel való együttműködést (TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ, 2012). A passzív jövőkép egy lakossági szolgáltatásokra és lakófunkcióra épülő fejlesztési elképzelés, amely csak alapvető beavatkozást igényel az önkormányzattól. Ez lehetőség szerint csökkenti a városban rejlő belső feszültségeket, de erősíti a lakásdominanciájú alvóváros funkcióját. Ebben a modellben a lakóterületek kiterjesztése és az agglomerációs közlekedés professzionálissá válása a fő cél. A városi fejlesztések a helyi igények kielégítését tűzik ki célul. Az aktív jövőkép modellje a

kedvező adottságok (közlekedés, város terek, települések közötti kapcsolatkiépítések lehetőségei) kihasználására, illetve a még nem lévők kiépítésére alapoz. A modell a szélesebb körű kapcsolatok kialakítását javasolja – regionális és kistérségi szinten, melyben a város központi szereppel kell hogy rendelkezzen. Ez esetben a város fejlődését a külső gazdasági kapcsolatok erősítése, beavatkozási pontok kialakítása határozza meg. A jelenlegi városfejlődés a fejlesztések ellenére a passzív jövőkép felé mutat. A városimázs kiépítésében egyértelműen egy aktív szemléletnek kell megvalósulnia, a település ez esetben részben képes lesz a szocialista iparvállalatra épített múltját feloldani, ugyanakkor egy jelenkori, nyitott, társadalmában és gazdaságában innovatív várost képes létrehozni.

4.2. Emberközeli fejlesztések a városlakók érdekében

Minden település valamikor létrejön, „megszületik”, aztán növekedni kezd, stagnál, esetleg elhal vagy megújul, növekszik, működéséhez a környezetből energiát és anyagokat használ fel, ezek átalakításával saját fogyasztására és piacra szánt termékeket állít elő, közben hulladékokat bocsát ki, kapcsolatba kerül más településekkel, és köztük – különösen az ellátás terén – bizonyos munkamegosztás alakul ki. A benne élő emberek helyi társadalmat alkotnak, miközben a település saját történelemmel, kultúrával és hagyományokkal rendelkezik – vagyis sajátosan komplex életjelenségeket produkál. Eközben a település műszaki létesítmények meghatározott rendszere, de nemcsak az, hanem élő organizmus is. Ezt az organizmust fenn kell tartani, és a kor követelményeinek megfelelően fejleszteni is. A fejlődés – különösen napjainkban – nem feltétlenül (kizárólag) mennyiségi gyarapodás, hanem minőségi átalakulás is. A településfejlesztés mindazoknak az ismereteknek, tapasztalatoknak és módszereknek az együttese, amelyek tudatos alkalmazásával elérhető a fenntartható fejlődés dinamikus egyensúlyi állapota. A településfejlesztés ugyanakkor szerves része a területfejlesztésnek: az egyes települések sorsa és esélyei ma már nem választhatók el a nagyobb térségek: településcsoportok, régiók fejlődési esélyeitől (MEGGYESI, 2006).

Százhalombatta városfejlesztésére irányuló törekvések a város fenntarthatóságát, a lakók helyben tartását célozzák meg, különös hangsúlyt helyezve a városvezetés részéről a „megtartás elvére való fókuszálásra”. Az ezredforduló időszakában Magyarország leggazdagabb és legjobban működő gazdasággal rendelkező városává vált. (A GFK 2012. évi leggazdagabb megyék és városok kutatása szerint Százhalombatta ma a 7. leggazdagabb város Magyarországon.) Az 1990-es évektől számos beruházás valósult meg. Ezek mindegyike a város köztereit, közintézményeit érintette, a későbbiek során a lakóépületek revitalizációját, a családi házas övezetek korszerűsítését. A rendszerváltozást követően Százhalombattán is, hasonlóan más településekhez, a templomépítési kezdeményezések jelentek meg elsőként. A város minderre

legalkalmasabb színterévé a főtér vált, ahol egy húszéves időszakot felölelő felújítás indult el 1993-ban. Új intézmények jöttek létre – kulturális és oktatási intézmények, önkormányzati és egyéb szolgáltatási funkciókat biztosító egységek (CBA, nyelviskola, posta), a tér mindenki közterévé vált –, elveiben hasonló módon, mint korábban, gyakorlatában élhetőbb, emberközelí módon. Az 1990-es évek végén indult el – a panelprogram keretében – a lakótelepi lakások teljes szigetelése, környezetének revitalizációja, később mindez a családi házakra is kiterjedt. 2011-re a lakótelepi lakások 85%-a teljes körűen, a családi házas övezetekben pedig 48%-os arányban kerültek felújításra az ingatlanok. A város kiemelt beruházásai közé tartozik a sportlétesítmények átépítése, új sportintézmények létrehozása. A Duna közvetlen közelében, a kertvárosi jellegű Dunafüreden található a Városi Szabadidő Központ folyamatosan fejlődő városi strandja és sportközpontja. Az 1980-as években épített intézmény folyamatos felújítás alatt áll, jelenleg három nagyobb egységből áll össze a városi és a városba látogató, sportot kedvelők intézményrendszere. A város további jelentős fejlesztési irányvonalai az iskolai fejlesztések, az épületfelújítások és -átalakítások, a kulturális intézmények 21. századi színvonalú átalakítása, a városrészek teljes körű területi megújítása – épített környezetükkel együtt. Mindez azonban csak a város gazdasági működését illusztrálja, és ahogy ezt egy interjúalany fogalmazta, egyben a polgármester újbóli ciklusának meghosszabbítását jelenti. A városfejlesztés Százhalombatta esetén a város építését foglalja magában, az intézmények, épületek létrejöttét, a különböző támogatási formák kialakítását és a lakosság életminőségének fenntartását.

4.3. Eredményes városfejlődés. Kérdések és válaszok

Doktori értekezésem új és újszerű tudományos eredményeit a több éven át elvégzett kutatómunkámra, empirikus kutatásaimra, a szakirodalom feldolgozása, továbbá a hipotézisvizsgálataim eredményei alapján állítottam össze. Ezek az alábbiak:

1. Doktori értekezésemben feltártam **Százhalombatta jelenlegi területi-társadalmi helyzetét, ilyen típusú összefoglaló munka eddig nem készült a városról.** E szintetizáló összefoglalás újszerű módon közelítette meg a még hagyományosan működő iparvárost, nem elsősorban a kritikai, hanem az értékelő elemzés oldaláról.
2. A hazai területfejlesztés elmúlt negyven évének áttekintésével a beavatkozások mellett kiemeltem azokat az eszközöket, illetve eredményeket (funkcionális és szociális rehabilitáció, Integrált Városfejlesztési Konceptiók kialakítása), melyek hazai szinten eredményes változásokat indukáltak a terület- és településfejlesztésben. **Az értekezés témájához igazítva mintakeretet adtam a további magyarországi szocialista iparvárosok területi-települési elemzéséhez, és 21. századi helyzetüknek összehasonlításához.**

3. A munkaerő-piaci kutatással a többségi és a személyes interjúkkal egyéni és városi szinten feltártam a munkaerőpiac változó szerepét, a várt és elvárt munkaadói és munkavállalói igényeket. Ismertettem azokat a csoportokat, amelyek a munkanélkülivé válás okán, illetve a tartós munkanélküliség következtében a város szegregációs, filtrációs folyamatainak elindítóivá válhatnak, amelyek eddig a városi elemzésekben nem jelentek meg.
4. Összegeztem és új megvilágításba helyeztem a város társadalmi megosztását, iskolázottságát, területi elhelyezkedését és városi szerepvállalását. A lakáshelyzet bemutatásával a város élhetőségének további bizonyítását kívántam erősebbé tenni.
5. A fejezetekben foglalt témák részletes feldolgozásával, egymásba építésével a Százhalombattán lezajlott modern területi-társadalmi változások részletes értékelését adtam, mellyel hozzájárulok a város további fejlesztési dokumentumainak elkészítéséhez, adaptálásához.

H1. Arra a feltevésre hogy a város hosszú távon nem lesz képes csak az ipari tevékenységből fenntartani lakosságát, élettereit és idővel elengedhetlenné válik az új, esetleg a város eddigi tevékenységéhez nem illeszkedő területek kialakítása, térnyerése, de minderre a város még nem alakította ki a stratégiáját az alábbiakat válaszolom: a város újkori története egyértelműen azt mutatja, hogy a város léte, mindennapi működése még mindig a két nagyvállalattól, illetve az általuk fenntartott foglalkoztatási egységektől függ. A történeti részben és a kutatás, valamint a vizsgálat alapján azonban úgy gondolom a városnak rövid időn belül (1-2 év) ki kell alakítania (egyfelől a városvezetés, másfelől külső belépők segítségével) új foglalkoztatói körét, részben építve a MOL Nyrt. és a Dunamenti Erőmű Zrt. szakembereinek tudására, ismeretére. Ez az értekezés megírása során igazolódni látszott, szemben a hipotézis második részével, melyben az a feltevésem hogy a városnak készítenie kell egy erre vonatkozó stratégiát, 2014. nyár végén Százhalombatta Önkormányzata elkészítette az új Integrált Városfejlesztési Stratégiát (2014) mely nyolc pontban határozza meg javaslatait a város új tevékenységi struktúrájának kialakítására.

H2. Második hipotézisem értekezésem kutatási eredményeiből indukálódott, mégpedig azzal a feltevéssel, hogy a helyben élők körében az elmúlt években gyengült a munkaadókba vetett hit, különösen a régi-új nagyvállalatoknál jelenleg dolgozókra, korábban foglalkoztatottakra jellemzően, és egyáltalán nem biztos a helyben való elhelyezkedés esélye, lehetősége.

A kutatási egységben ismertetett eredmények azt mutatják, a város helyben élő aktív munkavállalói között nagy feszültség húzódik. A két nagyvállalatnál dolgozók közül a MOL Nyrt.-nél foglalkoztatottak biztosabbnak, de nem feltétlen biztonságosnak érzik munkahelyüket, a korábbi időszakból (1970-es évek) hozott stabil szociális helyzet egyértelműen az ő esetükben is megintozni látszik. Stabillnak tekinthető városi foglalkoztató az önkormányzat, az itt dolgozók munkaadókba vetett hite magasabb fokú, mint a két nagyvállalat alkalmazottai körében. A kutatások mindkét esetben azt mutatták, hogy a két nagyvállalat, valamint az önkormányzat kereteiből kikerülve helyben a munkavállalás esélye alacsonynak tekinthető. A jelenlegi elhelyezkedési lehetőségek köre a kereskedelemre, szolgáltatásokra épül, az ipari foglalkoztatottság a két nagyvállalaton kívül elenyésző. Egyértelműen beigazolódni látszik tehát a hipotézisem: a város pozíciója országos szinten átlagon felüli, helyi viszonylatban azonban számos nehézséggel küzd.

H3. Második hipotézisemhez kapcsolódóan alapvető feltevés az volt, hogy a város működőképességében elengedhetetlen a hosszú távú sikeresség, az innovatív kezdeményezések, új ötletek köre. *Ennek függvényében azt tételezem fel, hogy a városban megjelenő*

városfejlesztési törekvések aktívvá teszik a települést helyi és térségi szinten, mely kiemelten domináns hatást gyakorol a város különböző szereplőire. Ezáltal élhető, dinamikus, legfőképpen fejlődő városként tartható számon Százhalombatta.

A város történetiségének bemutatása során ismertettem a város legutóbbi beruházásait, fejlesztéseit, mely vonal mindenféleképpen a város fejlődésének felfelé ívelését mutatja. Ezzel parallel figyelembe vettem a Gazdaságkutató Intézet 2012-ben készített felmérését, mely szerint a vizsgált év vásárlóerő-indexe azt mutatja Százhalombatta Magyarország hetedik leggazdagabb települése. A városi aktivitás azonban e vonalak mentén nem feltétlen érhető tetten, az egyéni és közösségi jólét, a mindennapokban való jólétet jelenti, szemben a város valódi munkaerő-piaci helyzetével, a helyben élők elhelyezkedési lehetőségeivel. Ha erről az oldalról vizsgáljuk a városi dinamika csak részben érvényesül, hiszen a város helybeli munkahelyteremtő képessége gyenge. A beruházások, új gazdasági egységek kialakítása nem képes felszívni a két iparvállalattól kikerült aktív munkaerő-piaci szereplőket. (Lásd a kutatás dolgozati kutatási egységében.) Hipotézisem tehát részben cáfolódni látszik, a városban – dinamikus fejlődése ellenére – a helyi lakosok számára csak részben jelent biztos megélhetést a település nyújtotta lehetőségek köre.

4.4. Következtetések, javaslatok

Százhalombattán az ezredfordulót követően számos beruházás indult elsősorban a városépítéssel aktivizálódó megtartó erő tartalommal. A városfejlesztés legfőbb elemei a város esetében is a sikeresség és az innováció. A sikeresség gazdasági szerkezetéről már a korábbiakban volt szó, ennek eredményeként láthatóvá vált a város esetében, hogy az Enyedi György megfogalmazása által európai modell szerinti elképzelés valóban csak elképzelés és lehetőség marad (ENYEDI, 1997). Enyedi György a sikeres város vonatkozásában egy másik mutatót is javasolt, az innovációs képességek városi meglétére vonatkozóan. A sikeres városban erős az innovációs képesség. A sikeres város is szakadatlanul rákényszerül gazdasági szerkezetének megújítására, ugyanakkor készen kell állnia a innováció befogadására is. Ehhez nélkülözhetetlen a kutatás-fejlesztés jelenléte, az új technológiák bevezetése (ENYEDI, 1997).

A harmadik, számomra régóta releváns kérdés a város nagyfokú és aktív beruházásaira vonatkozó döntések és azok megvalósításának oka, valós vagy vélt eredménye. Az elmúlt 25 évben, a város beruházásai a látvány jegyében valósultak meg. A mindenkori városvezetés feladata, hogy az adottságoknak és lehetőségeknek megfelelő, az érdekeltek lehető legszélesebb konszenzusán alapuló politikát valósítson meg a kitűzött célok elérése érdekében, ezáltal hozzájárulva a település folyamatos fejlődéséhez. A városok fejlődésének spontán folyamatát meg kell szabni és szervezett – stratégiai célok által szabott – keretek közé szorítani kívánó

intézkedéssorozatokat összefoglalóan várostervezésnek nevezzük. A városok tudatos tervezésére való igény természetesen jóval régebbre nyúlik vissza, a modern urbanizmus elméletei azonban csak a 20. század utolsó évtizedeiben jelentek meg és napjainkig formáló hatással vannak a városok képére.

Százhalombatta esetében az adottságok és a lehetőségek, illetve ezeknek megfelelően kialakított városi politika – hosszú távon is kedvező együttállása eredményezheti a város – országos átlaghoz viszonyítva – vonzó fejlődési útját és eredményeit. A dinamikusság vitathatatlan, azonban megjelennek a különböző akadályozó tényezők. Az épített környezet alakítása csak egy *eszköze* a városfejlesztési törekvéseknek, még ha az egyik legerőteljesebb eszköze is. A térszerkezetbe való beavatkozás a városfejlesztés céljait tekintve túl kell hogy mutasson a műszaki megoldásokon és a társadalmi viszonyok hosszú távú, kedvező és tervezett irányba történő alakítását kell céloznia.

A városépítés és a városfejlesztés Százhalombatta esetében szorosan a várossal összefüggő fejlesztéseket foglalja magában, a közvetlen környezetére gyakorol hatást figyelmen kívül hagyva.

Ez a negatív irányú hatásgyakorlás azonban nem feltétlen a város politikai zártságának köszönhető, a viszonyrendszerek kiépítésében számos más tényező is domináns szerepet játszik. A legfőbb okként a város földrajzi-területi elhelyezkedésének kérdése emelhető ki. A fővárostól 27–30 km-es távolság egyértelműen a budapesti dominanciát erősíti, továbbá ehhez csatlakozik a városnak a foglalkoztatási piachoz és az oktatási intézményekhez történő kapcsolódása (megemlítendő 2006-ban 1396 fő ingázott naponta Budapestre – ez a lakosság 8%-át jelentette – KSH, 2007, a 2012-es kutatásnál ez a számadat 2500–3000 főt tesz ki), a települések a térségben szinte egymásra épülnek, a mindennapokban igénybe vehető szolgáltatások egymással megosztva történnek. Százhalombatta mindebben vákuumként van jelen, a várost a környező települések nem vagy kevésbé használják, a használók pedig egyértelműen maguk a helyi lakosok. A város helyzetét térségi, területi szinten tovább nehezíti, hogy 40 km-es körzetében a főváros mellett két további iparváros, köztük egy megye jogú város található. Dunaújváros és Székesfehérvár térségi húzóereje területszervezési szinten sem elhanyagolandó, hiszen a két város igen aktív ipari potenciája a tágabb agglomerációnak. Tehát az a feltevés, hogy a város aktív hatást gyakorol a közvetett és közvetlen térségére megcáfolható, hacsak nem a mindennapi ingázás vagy egyéb kapcsolódási pontok oldaláról vizsgáljuk. A vákuumszerepből adódóan a fejlődési vonala belső, a település helyi szintű kezdeményezései felé fordul, melyet a 2014 tavaszán elfogadott, a 2014–2020 közötti időszakot felölelő Integrált Területfejlesztési Stratégia céljainak meghatározásával és megvalósításával feloldani látszik.

A stratégia tizenkilenc beavatkozási ponton keresztül gondolja át a városfejlesztést, városi folyamatokba való beavatkozást. Egyfelől a gazdasági szintű beavatkozási területek aktívabbá tételével, a 2014–2020 közötti időszak egyik gazdaságfejlesztési pontja az iparterületek bővítését segítő ingatlanfejlesztések terveit tartalmazza, ez a város területének növekedésén túl a különböző szolgáltatások korszerűsítését is magában foglalja. A város gazdaságfejlesztésének másik szegmensét a magánérős, a települési nagyvállalatok és a kis- és középvállalatok által megvalósított munkahelyteremtő és munkahelymegtartó fejlesztések alkotják. A város ipari versenyképességének megőrzése érdekében ösztönözni kell az ágazaton belüli technológiai korszerűsítést, másrészt a fenntartható városfejlesztés alapfeltétele a jövőben a környezettudatos iparfejlesztés (IVS, 2014). A város dinamikus fejlődésének alapfeltételei közé tartozik továbbá a város lakókörnyezetének alakítása, a lakóövezetek fejlesztése egy magasabb életminőséget kínáló város megteremtése.

Százhalombattán kiépült, fejlett infrastruktúra jellemzi a humán szolgáltatások valamennyi területét, ezért a hangsúlyt a szolgáltatások színvonalának, minőségének továbbfejlesztésére kell helyezni, a szükségletekhez igazodó szempontok figyelembevételével. A fejlődéshez elengedhetetlen az egészséges városi társadalom, ezért a terület fejlesztésében a preventív tevékenység bevezetésének van kiemelt szerepe. A jövő időszakban megvalósuló tevékenységek között szerepel még a lakóövezetek (lásd korábban a település területi egységeinél) fejlesztése, egy magas életminőséget kínáló város megteremtésének alapfeltétele, egy olyan városé, amely esztétikus, komfortos és erős közösségi kohézióval rendelkezik. A város hosszú távú fenntarthatósága a lakóterületek fejlesztésébe történő beavatkozással valósítható meg. Százhalombatta esetében mindez három terület mentén koncentrálódik: a szegregációval veszélyeztetett területek fejlesztése, a lakótelepek rehabilitációja és a kertvárosok fejlesztése (IVS, 2014). A lakótelepek megújítása komplex városrehabilitációs programokkal érhető el, öt pont alapján: lakófunkciók fejlesztése, a lakótelepek közösségi, társadalmi és szociális regenerációja, környezeti regeneráció, a fizikai környezet javítása és a lakossági szolgáltatások minőségi fejlesztése. A kertvárosi övezetben a fizikai és a környezeti regenerációra helyeződik a hangsúly. Ugyanakkor megjelenik a lakófunkciók bővítésének lehetősége is, azzal nem számolva, hogy a lakótelepekről történő elvándorlás a lakótelepeken milyen új típusú területi-társadalmi viszonyrendszereket hoz létre.

Az Integrált Városfejlesztési Stratégia harmadik, egyben a dolgozat szempontjából utolsó – a hipotézis szempontjából – lényeges elemeként a reprezentatív környezet megteremtését emelem ki, amelyben olyan vonzó, esztétikus, hangulatos városi környezet kialakítására helyeződik a hangsúly, ahol érzékelhető a hely szelleme, elsősorban autentikus települési atmoszférának a megteremtésével generálva. Ehhez a kulturális örökség revitalizációjának ösztönzésére és a

hozzá kapcsolódó identitásformálásra, valamint a természeti környezet megőrzésére és a hozzá kapcsolódó ökotudatosság erősítésére van szükség. A helyi identitástudat erősödése mindebben alapvető eszköz, s úgy tűnik a társadalmi versenyképesség javulása a város esetében pozitív irányba mutat. A város egészére jellemző problémák a kutatások, vizsgálatok és a korábban elkészült Integrált Városfejlesztési Stratégia alapján a következők szerint határozhatóak meg.

A város növekedési pályájának módosítására kényszerül, új jövőkép, stratégiai célok megfogalmazásával, a fenntartható gazdasági fejlődés érdekében (IVS, 2009).

Az iparüzési adórendszer átalakításával a város saját forrásai csökkenhetnek, ez a város lakosságának jóléti politikáját veszélyezteti, mely rövid távon a városból való elköltözést, illetve szegregálódási folyamatot indíthat el. A helyi társadalom komoly dilemmákkal küzd a változtatás, változás szükségességét illetően. A kutatások, személyes beszélgetések során egyértelműen látható volt, hogy a város lakosai nem elégedettek az ipari város nagy üzemekre alapozott identitástudattal.

„A városnak az egyik legnagyobb problémája a százhalmibattai identitás hiánya. A jelenlegi lakosság tekintélyes része más településről érkezett. Nagyon kevesen mondhatják el, hogy több generációra visszamenőleg százhalmibattai ősei vannak. Nem alakult, nem alakulhatott ki a várossal való azonosulás magas foka, nem jött, nem jöhetett létre a százhalmibattai polgár típusa. Egy város akkor képes szerves fejlődésre, ha az ott élő családok gondolkodásában nemzedékeken keresztül fontos tényezőként van jelen a településért való tenni akarás, a lokálpatriotizmus. A tradicionális közösségek építő ereje városokat emel fel, erre a hatásra Százhalmibattán kényszerűségből még sokat kell várni.

A város nem tudja megtartani képzett munkavállalóit, azok közül sokan Budapestre ingáznak. Ugyanakkor az itteni cégekhez munkavállalók érkeznek a környékbeli településekről, mi több, a fővárosból. A város munkaerő-piaci helyzetét fordított tölcserként jellemezhetjük: a szűkebb csövön érkeznek, az öblösebb, tágabb kúpon távoznak a dolgozók.” (MÉLYINTERJÚ, 2014)

A foglalkoztatás: a nagyvállalati szektorban a foglalkoztatás az elmúlt hét évben csökkent. Ezt nemcsak a város megbízásából készített kutatás, hanem a személyes megkeresés alapján készített interjúalanyok is alátámasztották. Ez a tény tehát továbbra gondolásra készíti a város vezetését az iparvállalatoktól független munkahelyek, foglalkoztatási lehetőségek városba történő belépésére. Különösen a felsőfokú végzettséget igénylő új munkahelyek megteremtésére kell összpontosítani, ezáltal lehetőség adódik az értelmiség helyben tartására, Százhalmibattára vonzására.

„Legnagyobb foglalkoztatóknak mondhattuk eddig a Finomítót és az Erőművet. Sajnos ez változik. Az erőmű teljesen leépül, nagyon szomorú látvány, mikor az ember elmegy mellette és látja a pusztulást. Az emberek sokaságának élete, munkája, múltja benne van, mindez nem

számít. Hasonlóképpen nagy csalódást jelent a MOL leépítése Battán. Tudjuk, változnak az idők, de az emberiség kiveszését érzékelem az egészből, a folyamatból, a módból, ahogy dolgok megvalósulásra kerülnek.

Ezt a két nagy foglalkoztatót gondoltam eddig Százhalombattán, ami történelmi múlttal is rendelkezik. Nyilván sok embert foglalkoztat az önkormányzat, aztán jelentős az iskolák pedagógusi létszáma, természetesen erre is szükség van.” (MÉLYINTERJÚ 2, 2014)

A város gazdasági és társadalmi kohéziója gyenge mutatókkal rendelkezik. A városközpontban a szolgáltató szektor fejletlen, gazdasági, társadalmi központként a városban nem tud funkcionálni. Az önkormányzat, valamint az a két-három kereskedelmi egység csak némileg képes csökkenteni a munkanélküliséget, legfőképpen növelni a bevételi forrásokat. A városnak nincs vonzáskörzete, az elmúlt években a befelé fordulás jellemezte Százhalombattát. (Ezt nem lehet a településszerkezettel magyarázni.) A Budapesti agglomeráció szélén fekvő település helye, szerepe, kapcsolata az agglomerációval pedig évtizedek óta nyitott kérdés.

Egy település feladata több annál, mint hogy polgárainak létfeltételeit biztosítsa. Ha csak ennyit tesz, az nem vált ki elégedettséget, legfeljebb nem lesznek kedvetlenek, borúlátók a helyiek. Ha rendben vannak az utak, a járdák, ha működőképes az infrastruktúra, akkor annyit mondunk: ez a minimum, amire a vezetés szerződött. Az emberek elégedettségét az életfeltételek megteremtése hozza el. Ha talál magának a minőségi élethez szükséges körülményeket: művelődési, szórakozási lehetőségeket, magas színvonalú oktatási intézményeket, kulturált vásárlási lehetőségeket és egy (vagy sok) teret, agorát, ahol találkozhatnak a városlakók. Százhalombatta a létfeltételeket mindig biztosította az itt lakóknak, az életfeltételek folyamatosan javulnak.

5. ÖSSZEFOGLALÁS

Értekezésem egy 1960-as években létrejött, 1970-ben városi rangot szerzett iparváros területi-társadalmi helyzetét mutatja be, azzal a céllal, hogy a jelenleg kívülről jól működő, sikeresnek mutatkozó város, milyen belső feszültséggel és szükségszerű változtatásokkal éli mindennapjait. Dolgozatomban egyfelől összefoglalom azokat a kérdéseket és válaszokat, amelyek a várossal kapcsolatos kutatásban alappillérként szerepeltek, a személyesen megélt városi mindennapokról, a munkaerő-piaci, a helyi társadalomról, illetve a város létét meghatározó iparvállalatok szerepvállalásról. Másfelől, kiemelem azokat a tényezőket, amelyek Százhalombatta, az iparvárosok és a hazai területfejlesztés vonatkozásában közös értékelési területet jelentenek, meghatározó erővel bírnak, s végül ismertetésre kerül a város passzív és aktív jövőképe, iparvárosi jellegének korszerűvé formálása a városi lehetőségek függvényében.

Munkámban kitekintek az európai iparvárosok történeti vonulatára, a hazai terület- és településfejlesztés legfontosabb állomásaira, továbbá a hazai szocialista iparvárosok rövid történetére, kiemelve a szocialista iparvárosok jelenét és múltját. Mindezen egységek kihagyhatatlan tartalmi elemei voltak a dolgozatnak, hiszen Százhalombatta modern kori (város-) fejlődését a szocialista iparvárosi jelleg, valamint a különböző állami területfejlesztési koncepciók határozták meg.

A város fejlődése mind társadalmi, mind pedig területi szinten töretlen, számos fejlesztésre, új beruházásra került sor az elmúlt években, szigorúan a rendszerváltást követően, úgy tűnik ezek mindegyike a város építésének sikerességét is bizonyítja. A városi sikerességet Enyedi György egyik munkájában némileg más oldalról közelítette meg. Szerinte a sikeres város képes a gazdasági szerkezet változtatására. Mind a világgazdaság, mind a magyar gazdaság szerkezete jelentősen s állandóan módosul. A sikeres város képes a változásokhoz alkalmazkodni, s gazdasági szerkezetében az emelkedő, értéknövelő, multiplikátorhatású ágazatokat túlsúlyban tartani. BAILLY és MAILLAT (1991) szerint a sikeres városban a szolgáltató szektor kerül túlsúlyba, kiszorulnak az ipari funkciók. A kutatásomban választ adók által megfogalmazottaknak ellentmondanak azok az eredmények, amelyek a város által készített szakmai, értékelő vagy stratégiai dokumentumokból, elemzésekből láthatóak, azaz a város területi és társadalmi szinten komoly kihívások előtt áll, ha helyi társadalmát, illetve munkaerő-piaci pozícióját a jövőben meg akarja tartani.

A város társadalma demográfiai szempontból jelenleg még kedvező helyzetben van, amely azonban, egyes hosszabb ideje zajló folyamatok fokozatos megváltozása miatt (pl. szaporodás, vándorlás, öregedés), közép- és hosszabb távon jelentős mértékben átalakul. A fiatalos korszerkezetet, a jelenleg egyedien kiemelkedő, de lassan változó pozitív természetes

szaporodási folyamatok eredményeként fokozatosan elöregedő struktúra váltja fel. Ennek előrehaladását a pozitív vándorlási folyamatok hatása továbbra is mérsékelheti. A tényleges népességszám-növekedés középtávon kimerülhet (5–7 év), amelyet hosszabb távon (10–12 év) feltételezhetően már csak a vándorlási egyenleg lesz képes stabilizálni. Egyenlegének – amely jelenleg is erőteljesen ingadozó – romlása esetén azonban az sem.

Százhalombatta lakossága iskolázottsági szempontból átlagos helyzetű, mivel országos átlagot meghaladó az érettségivel és felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya, de a vidéki városi értékeket nem lépi túl. A lakáshelyzet szerkezetében és fizikai, építészeti megjelenésében kedvezőtlen, de ellátottságában kiemelkedő. A lakók – bár társadalmi helyzetük szerinti differenciáltságokban – erősen szolgáltató- és szolgáltatói árfüggő helyzetben vannak. Ezeket az adottságokat és kényszereket az eltérő szerkezetű új városrészekben kialakított életterek az 1990-es évek óta tartó dinamizmusa fokozatosan oldja. Százhalombatta jelenleg egy jól prosperáló város – mind Pest megyében, mind a budapesti agglomerációban. A rendszerváltás nem törte meg a települést, sikeresen megvívott a gazdasági helyzet okozta országos krízissel. A városban ekkor még nem jelent meg a munkanélküliség, a nagy iparvállalatok teljes körű foglalkoztatottságot biztosítottak. Az ezredfordulót követően azonban a városban is, megjelentek a különböző típusú problémák (fiatalok elvándorlása, területi szegregációs tendenciák kezdetleges megjelenése, elöregedő területegységek előtérbe kerülése, életmód-életvitelbeli változások, helyi lakosok inaktivitása), de a város vezetése mindezt önkormányzati beavatkozással részben vagy egészében – szociális juttatások, társadalmi segítségnyújtás révén – orvosolta. Ez a lehetőség azonban nem feltétlen jelenthet tartós megoldást, egyfelől a támogatási rendszerek kialakítása, illetve működtetése a város adóbetételeitől, külső forrásaitól függ, másfelől megjelenhet az a veszélytényező, hogy a város támogatása az alacsonyabb státusú, rossz anyagiakkal rendelkezők számára kedvező feltételeket teremt a magasabb státusúak hátrányára. E magasabb státusú csoport tagjai sok esetben a városon kívül, a környező településekre költöznek, munkahelyeiket a településen tartják meg, de a város mindennapi életterületükre közvetlen hatást nem gyakorol. Ebből adódóan Százhalombatta törekvése kettős irányú, melyben megoldásra vár az a kérdés, hogy a ezeket a csoportokat miként (milyen eszközökkel) tartsa meg, illetve a helyben élő, de már a helyi munkaerő-piachoz kapcsolódók köréhez tartozók hosszú távú megtartása. (2006–2012 között 1200 fő került ki a két iparvállalat foglalkoztatotti köréből – SZÁZHALOMBATTA ÖNKORMÁNYZAT, 2012.)

Az értekezésben bemutatott vizsgálat szerint az átlagosnál kiszolgáltatottabb, veszélyeztetettebb csoportok a városban munkaerő-piaci szempontból a legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők, az idősebbek (50–62 évesek), a Lakótelepen és Ófaluban, Óvárosban élők. Emellett az átlagosnál valamivel rosszabb helyzetben vannak a nők.

A kutatás adatai szerint a munkanélküliség a város aktív korú népességének 10%-át érintette (ez a számadat 11,4%-ra emelkedett 2014-re), ez valamivel magasabb mért munkanélküliséget jelent, mint amekkora a regisztrált munkanélküliekre vonatkozó legfrissebb adatok szerint várható, de a különbség a hibahatáron belül mozog. A csoport 36%-a legfeljebb fél éve munkanélküli, az egy éven túli (tartósan) munkanélküliek aránya 41%-ot tesz ki, a munkanélküliek között csak nagyon kis számarányban (6%) található pályakezdő munkanélküli. A munkanélkülieket a tanulókkal, a szülési szabadságról visszatérni kívánókkal és a jelenleg inaktív, de a munkaerőpiacra visszatérni szándékozókval kiegészítve elmondható, hogy Százhalombattán a vizsgált időszakban körülbelül 1400 ember szeretne helyben, a városban állást találni. Körükben enyhén felülreprezentáltak a legalacsonyabb iskolai végzettségűek.

E tényezők együttesen vetik fel azt a kérdést, vajon milyen megoldást lehet arra találni, hogy az itt élők foglalkoztatását helyben valósítsák meg. Jelenleg a városban 2,9%-os a nyilvántartott álláskereső száma (ÁFSZ, 2014), amíg a város vezetése 10,6% körüli munkanélküliekkel számol (a 2012-es nagymintás foglalkoztatottságra vonatkozó kutatásunk is hasonló számadatot határozott meg). A városi és kutatási eredmények arra engednek következtetni, az iparvállalatok már nem potenciális szereplői a város foglalkoztatott rétege munkaerő-piaci igényei kielégítésének. További dilemmát okoz az a kérdés, amely a szaktudás és a foglalkoztatottak esetében megjelenik. A két nagyvállalat speciális szakmai tudást igénylő munkaerőt alkalmazott, ez a munkanélkülivé válás után csak hasonló jellegű munkahelyen alkalmazható. A városnak, illetve vezetőinek célszerű lenne átgondolni milyen ehhez a tudáshoz, ismerethez közeli munkahelyeket tudnak lehetővé tenni, vagy milyen átképzési megoldásokat látnak hatékonyak a város tervezett foglalkoztatói körében. A város erre irányuló törekvései napjainkban kezdenek célirányossá válni, a meglévő ipari park kiváló kezdeményezéssé válhatna a városban élő munkavállalók számára.

A város vezetése számos koncepciót, elemzést és összefoglaló anyagot készített, készítettet a város helyzetéről, a különböző fejlesztendő területekről – Szociális térkép, Városfejlesztési Koncepció, Turisztikai Koncepció. Munkapiaci kutatásunk is ezt a cél szolgálta. A város vezetése megkezdte, de még nem valósította meg azokat a fejlesztéseket, melyek a városban élők körével – különös tekintettel a nagyvállalatoktól elbocsátottakra – kapcsolatos munkahelyek létrehozását célozzák, célozták meg. Ez a város fejlődésére mind rövid, mind pedig hosszú távon negatív hatást gyakorol.⁷

⁷ Részlet Nagy Balázs A Gazdálkodási, Pénzügyi és Integrációs Bizottság elnökének 2014. március 13-i összefoglaló tájékoztatójából: „Százhalombatta jelenlegi, magas színvonalú finanszírozási helyzetét, pezsgő sport- és kulturális életét, kiemelkedő szociális biztonságát az országos átlagot messze meghaladó helyi adóerő képességének köszönheti, ezen belül is a MOL Nyrt. vállalja a legnagyobb részt a közfinanszírozásból. A MOL Nyrt. által befizetett helyi adók 2013. évben, összesen, nagyságrendileg elérték az 5,5 milliárd forintot, a többi, Százhalombatta város területén működő kisebb-nagyobb gazdasági társaság adóerő képessége 1,8 milliárd Ft-os nagyságrendet tesz ki. Ezen két számból jól látszik, hogy a bevételeink egyoldalúak, jelentős részben a helyi nagyvállalatra és a tevékenységéhez szorosan kapcsolódott kisebb gazdasági társaságokra támaszkodik,

A foglalkoztatottak 2/3-a „biztonságban” érzi magát mind a munkahelyén, mind pedig a városban. E 2/3-nyi lakos a város stabil intézményeinél hosszabb ideje (10–25 év közötti időszak) foglalkoztatottként (önkormányzat, MOL Zrt.) van jelen; az Erőmű esetében már nem ilyen egyértelmű a helyzet, itt gyakoribb a bizalmatlanság, kevésbé erős a kapcsolódás, a nagyvállalatba vetett hit, amíg a MOL Zrt.-nél és szervezeteinél, valamint az Önkormányzatnál dolgozók között ez nem jellemző. A rendszerváltás előtti időszak ipari létesítményei a város mindennapjaihoz hozzá tartozó, szerves egységekként működtek, ez a helyi lakosság integrációjában a munkahelyeken kívüli kapcsolatok kiépítésében, a tartós egyéni és intézményi rendszerek kialakításban alapvető szerepet kapott. A lakótelepeken élők a nagyvállalati jóléti politikának köszönhetően az átlagnál magasabb életnívójukat, de az 1990-es, még inkább az ezredforduló utáni időszakban fenntarthatóságukat elveszítették, melynek okán e lakossági csoportban, különösképpen a lakótelepeken élő, alacsonyabb státusúak körében életminőségi átalakulás vette kezdetét. A városban hivatalos szegregálódási folyamat nem indult el, mégis helyben úgy vélik (az interjúalanyokkal történt személyes beszélgetések során érzékelhető volt), egyes területegységekben (lakótelep, Ófalu egyes részei) megindult a kedvezőtlen irányú területi-társadalmi tendencia (alkoholizmus, fizetési problémák, mentális és fizikai állapot látványos romlása, ennek okán a deviáns viselkedések megjelenése). A városrészek – felújítottóságuk, élhetővé tételük okán – is hasonlóan érzékeltetik mindezt. Ennek megnyilvánulási pontjai a különféle szolgáltató egységek és fogyasztói körök, a közösségek zártabbá válása, a területi elkülönülések, a szociális támogatások egyre gyakoribb igénybevétele. A város 2000–2013 között évi 200 millió Ft összeggel járult hozzá a szociális igényekhez. A lakosság 2/3-a évente legalább egyszer részesül valamilyen szociális célú támogatásban (ÖNKORMÁNYZATI ADAT, 2013; 2014). Ez egy város jóléti politikájában mindenféleképpen pozitívnak tekinthető, azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a tartósan igénybe vehető támogatási rendszer által okozott társadalmi konfliktusokat, a lakosság pénzalapú városi kötődését a város hosszú távon nem lesz képes fenntartani. E két tényező (a helyi munkakörülmények meggyengülése, a szociális támogatottság jövőbeni esetleges bizonytalansága) együttes hatása a városban élők élethelyzetét egyértelműen átalakítja. Az átalakuló folyamatban megnőhet az alacsonyabb státusúak száma, erőteljesebbé válhat a

---

erőteljesen függ az adott gazdasági társaság gazdálkodási mutatóitól, az ágazat világpiacon helyzetétől, és nem utolsósorban a jogszabályi környezettől, tehát egy számos olyan tényezőtől, melyre nekünk, százhalombattaiaknak, a Város vezetésének nincs ráhatása, azok alakulásába beleszólni nem, vagy csak alig tudunk. A Város kitettsége nagy, és bár a mindenkori városvezetés tesz lépéseket ennek csökkentésére, ezen a téren jelentős áttörést nem sikerült elérni.” (Forrás: <http://battafidesz.hu/szazhalombattagazdasagi-helyzete-es-jovobeni-lehetosegei/>)

lakótelepek szegregálódása, megindulhat a településrészek közötti vándorlás, egyes területeken (különösképpen a lakótelepeken belül) az elnéptelenedés sem kizárt folyamat.

A város foglalkoztatási helyzetére ipari dominancia és energetikai, vegyipari ágazati függőség jellemző, amely kedvező szerkezetű munkaképes korúakkal és külső munkaerőtöbbséggel párosul. Mindez kiemelkedő lakossági, városi és vállalkozói jövedelmeket eredményez, a jelentős vállalatkapcsolt szolgáltatások kedvező lehetőségein túl is. Ugyanakkor a fiatalok és a női munkaerő helyben történő foglalkoztatását erősíteni kell, mely során a városi szolgáltatási szektor pozícióit is javítani szükséges (pl. kereskedelem, pénzügyek, képzés). A nagyvállalatok mellett létrejött gazdasági egységek (Battai Ipari Park, különféle vállalkozások), oktatási és kulturális intézmények nem képesek a helyben élő aktív munkavállalókat foglalkoztatottá tenni. Jelenleg a foglalkoztatottak 61%-a dolgozik helyben, 39%-a ingázik. Az iparvállalatok további létszámleépítése során megjelenő munkanélküliek számára a helyben történő elhelyezkedés egyáltalán nem megoldott, ahogy ez a kutatás során is láthatóvá vált, a helyben élők vállalkozásainak 35%-a az iparvállalatokhoz köthető, tehát ebben az esetben még további felszabadult munkaerővel kell számolnia a városnak. A szociális támogatási rendszer már ezt sem lesz képes finanszírozni. A város foglalkoztatottsága, valamint a szociális támogatási rendszer fenntarthatósága egyértelműen még mindig a két nagyvállalattól és az önkormányzattól függ, viszont a város politikájának célszerű lenne újragondolni munkahelyeivel összefüggő városmegtartó szerepét.

SUMMARY

My paper aims to survey the spatial and social characteristics of an industrial town, founded in the 1960s and attaining urban status in 1970, with the purpose to dissect the tensions and transformative processes that currently impact this well-functioning and for the outside observer prosperous settlement. In the paper, on the one hand I summarize those questions and responses that formed the basis of the primary research conducted in relation to the town, including personal experiences, employment prospects, the local community, and the role played by the primary local industrial enterprises. On the other hand I highlight those factors which are commonly shared by the town of Százhalombatta, other industrial towns, and Hungarian urban development in general, meaning identical evaluation methods. Finally, I delineate both the active and passive future vision of the town, modernizing its industrial outlook by using the opportunities offered by urbanization schemes.

In the present work I further enquire about the historical development patterns of industrial towns in Europe, the most significant stages of Hungarian spatial and urban development, and provide a brief history of Hungarian communist industrial towns emphasizing the past and present conditions prevalent in such settlements. All the above elements comprise indispensable parts of the paper since the modern development trajectory of Százhalombatta is characterized by the communist industrial legacy as well as the various public spatial development concepts.

The development history of the town, both on social and spatial levels, shows a continuous unbroken record with a number of recent development and investment projects following the regime change, which all seem to contribute to its prosperity. György Enyedi in one of his works approached the issue of successful urban settlements from a somewhat different angle. According to him a successful town is able to transform its economic structure. A currently both the world and the Hungarian economy are in a constant state of flux a successful town is able to adapt to the emerging novel conditions and maintain or even strengthen in its economic makeup those ascending industries with a pulling effect on the whole local economy. In the view of BAILLY and MAILLAT, 1991 in a successful town the dominance of the service sector becomes apparent with the diminishing importance of industry. The respondents of my research voiced opinions in divergence with the results of various strategic, pilot documents and analyses compiled by the municipal government. Thus it can be surmised that the town on both spatial and social levels faces serious challenges in order to preserve its existing vibrant local community and enviable position in the Hungarian labour market.

From a demographic point of view the current position of the town is satisfactory, which, however, due to shifts in some long persisting processes, e.g. fertility rates, migration, aging, can be expected in the medium- and long-term to alter significantly. The current positive age

structure and the relatively high fertility rates are set to gradually shift into a trajectory forecasting an aging community. The negative impact of this conversion could be mitigated to some extent by net migration gains. Actual population growth may come to an end in the medium-term, within 5-7 years, which in a longer time span, 10–12 years, most likely only incoming migrant populations will be able to stabilize. Yet, with the unpredictability of migration patterns, even this source of population gain seems uncertain.

From the standpoint of educational standards the position of Százhalombatta correlates with the national average; the ratio of high school graduates and those holding college degrees is higher, but it does not exceed the corresponding figures of other towns outside the capital. Housing conditions in their structure, physical and architectural design are not of the best quality; however, at least there is no shortage of housing in the town. The residents, depending on their social status, enjoy or cope with radically different quality of living space. The inherited constraints on housing environment have been substantially eased since the 1990s by the construction of new residential areas reflecting the requirements of the current era. Százhalombatta currently can be considered a prosperous town, both as part of Pest County and the agglomeration of the capital. The regime change did not cause the all too common economic meltdown in the town. Unemployment did not appear at that time as the large local industrial enterprises guaranteed full employment in the local community. Nevertheless, following the turn of the century a number of diverse problems surfaced in the town, e.g. the departure of young adults, initial emergence of spatially based segregation trends, appearance of dilapidated neighbourhoods, changes in the mode of living and the physical inactivity of the local population. The municipal government with active intervention, with partial or full success, tried to assuage these unwelcome phenomena mainly through the extended use of welfare programs and community support initiatives. Such an approach undoubtedly carries an element of risk, whereby the provisioning of the support schemes relies on local tax revenues and outside financing while possibly putting into a disadvantageous position or discriminating against the better off segments of the local population in favour of financially less fortunate groups. Often members of this wealthier stratum of the local population relocate to surrounding small settlements, maintaining their jobs in the town, but removing themselves from its daily life. Concomitantly the local population also faces the danger that with the ongoing modernization and the changing HR policies of the large industrial enterprises unemployment is on the rise. Between 2006 and 2012 the payroll of the two main enterprises decreased by 1,200 positions according to the municipal government of Százhalombatta.

The findings of the research elaborated in the paper show that from the aspect of employability the most disadvantaged and vulnerable groups in the city include those having only 8 grades or

less of elementary school education, those between 50 and 62 years of age, and the residents of the local housing estate project and of the Ófalu area. Additionally, the position of women is also somewhat worse than the national average in this field.

According to the research data obtained, the unemployment rate among the active age population of the town was 10%, increasing to 11.4% by 2014, which is somewhat above than the expected figure drawn from the latest available information on the number of registered unemployed, but it is still well within the acceptable margin of error. Of the affected population 36% have been unemployed for less than half a year, while those for more than a year, the long-term unemployed, consist 41%. Youth unemployment, however, only makes up 6% of the total. Within the time span of the survey it can be stated that in combination with the unemployed, those recently leaving educational institutions, or intending to return from maternity leaves to their previous or similar jobs, plus the currently inactive but still wishing to re-enter the labour market, the number of people seeking employment locally in Százhalombatta amounted to approximately 1,400 individuals. In this the figure those with the lowest educational qualifications are somewhat overrepresented.

The combination of these various factors raises the issue about the feasibility of providing employment locally to all residents seeking it. Currently in the town registered unemployment reaches only 2.9% (National Employment Service, 2014), whereas the mayor's office estimates the actual figure is 10.6% – our 2012 large sample survey on employment also resulted in a similar figure. Both the town's own findings and our research data indicate that the local industrial enterprises by now ceased to be potential mitigating actors in the unwelcome growth of unemployment. An additional challenge is the highly specialized type of training many of the local working age residents have. The two large industrial enterprises in the town employed a significant number of people with such skills, who upon becoming redundant could find jobs suitable for their professions only with great difficulty. The town and its management should seek to find employment opportunities that are relevant to the skills possessed by these people or offer retraining options that are conducive to the future employment mix of Százhalombatta. Such initiatives already started to gain focus and the existing industrial park could become a good opportunity for employment for the town's residents.

The town management has prepared numerous concept papers, analyses, and summary reports concerning the condition of the town and the possible development options – social mapping, urban development concept, tourism concept, and our study on the local labour market. The leadership of the town commenced but not yet fully realized those development projects which aim, with the cooperation of local residents and especially those who have been laid off by the large enterprises, at job creation on larger scale. This lack of implementation of functioning

development schemes has a negative impact on the town's development both in the short- and long-term.⁸

Two thirds of those in employment feel secure both in their jobs and the town itself. This segment of the population has been in employment for a long duration, between 10 and 25 years, at one of the stable, dependable employers in the town, e.g. municipal government, MOL. In the case of the power plant employee confidence in and the bond with the company is not so manifest, which is in marked contrast with those working for MOL, its subsidiary companies, as well as those being employed by the municipal government. The industrial enterprises predating the regime change functioned as integral component parts of the town's daily life, which also had a community-building effect in the town, playing a pivotal role in strengthening lasting social networks outside the workplace. The segment of the local population residing in the housing estate project enjoyed an above average standard of living due to the welfare policies of the large industrial enterprises they had been employed at; however, following 1990 and especially after the turn of the century these companies lost their viability, which led to a gradual fall in the living standards of this segment of the population, especially among those of lower socio-economic status. Although officially the phenomenon of segregation as such does not exist in the town, nevertheless locally, during the conversations with the interview subjects, it was discernible that in some residential areas, especially the housing estate and some parts of Ófalu, the undesirable process of social degradation commenced, manifesting in the high occurrence of alcoholism, financial insolvency, visible fall in mental and physical conditions, and the consequent prevalence of deviant behavioural patterns. The individual residential areas also demonstrate this stratification by the level of renovation work completed in the neighbourhood. Other signs of this process include the type and clientele of retailers and service providers, the cohesion of the local communities, territorial separation, and the increased incidence of application for social welfare aid. The town's contribution to social welfare programs between 2000 and 2013 reached the annual sum of 200 million Forints. Two-third of the local population receives annually at least once some form of social welfare payment as data compiled by the municipal government in 2013 and 2014 indicates. Such generous welfare policies can be

---

⁸ Quote from Balázs Nagy's, Chairman of the Finance, Management, and Integration Committee, summary press statement on 13 March 2014: "Százhalombatta's current enviable state of financing, its vibrant sports and cultural life, and outstanding level of social security are all due to the high local tax income base, far above the national average, especially due to the contribution to public finances by MOL. The local taxes paid by the company in 2013 amounted to 5.5 billion Forints, while all the SMEs registered in Százhalombatta were taxed to the sum of 1.8 billion Forints. From these figures it is obvious that our revenues are one-sided, relying on the local large industrial enterprise and other smaller companies directly dependent on it for their economic wellbeing. Thus, the town's revenue base is highly dependent on the economic performance of a single entity, the global demand for its products, and finally, the legal regulations in force. In essence this means that there are a number of factors that we here in Százhalombatta, on the local level, have absolutely no impact on or hardly any influence. The town's dependence on this single source is unhealthily high and although the municipal government constantly strives to mitigate it, so far the results bore limited success only." (Source: <http://battafidesz.hu/szazhalombatta-gazdasagi-helyzete-es-jovobeni-lehetosegei/>)

viewed in a positive light, but it should be also taken into consideration that such permanent outlays may generate social conflicts and there is no guarantee for long-term financing ability on the part of the town. Two factors, the insecurity of local jobs and the possibility of scaling back future welfare budgets, directly impact the living conditions of the local residents. The resulting process may enhance the number of low-income residents, segregation may become more pronounced in the housing projects with the attendant partial exchange of the populations, and even the depopulation of some areas, especially of the housing projects.

The town's employment mix is based on industrial dominance with petrochemicals and the energy sectors being the most pronounced, which is coupled with the healthy age distribution of the local working population further supplemented by commuters. Such conditions generate exceptional levels of revenue in municipal taxes, personal and corporate incomes, and even encompass the beneficial system of corporate networking. At the same time the local employment possibilities for the youth and women must be strengthened with the concurrent strengthening of the services sector, e.g. retailing, finance, and education. The various commercial enterprises, which came to existence beside the large local corporations, e.g. the companies residing in the Batta Industrial Park, and the educational and cultural institutions are unable to generate enough employment opportunities for all the local residents. Currently 61% of the employed local residents work in the town itself, while 39% commute mainly to Budapest. In case of further downsizing in the local industries, finding employment successfully in Százhalombatta for additional jobseekers is not guaranteed. The conducted research further indicated that 35% of local businesses directly depend on the large industrial enterprises, thus downsizing there has a cumulative effect on the economy of the entire town. In such a scenario the social welfare services may not have sufficient resources to cope with the emerging demand. The town's employment model and the sustainability of its social welfare system still clearly rely on the two main industrial enterprises and the municipal government of Százhalombatta; therefore it would be conducive for the town managers to re-evaluate their policies on job preservation in order to preserve the continued prosperity of the whole community.

6. MELLÉKLETEK**1. melléklet**

**Százhalombatta – foglalkoztatottsági helyzetkép
2012.
Kérdőív**

Lekérdezés formája: telefonon keresztül

Lekérdezés időpontja: 2012. április-november

Lekérdezés helye: Százhalombatta (a városszerkezeti egységeket figyelembe véve)

Bevezető szöveg

Jó napot kívánok xy vagyok az xy-tól. Százhalombatta foglalkoztatási helyzetképét szeretnénk felmérni a dolgozó korúak körében. Ön 18 és 62 év közötti életkorban van?

Amennyiben nem → És van esetleg a családban, háztartásban valaki, aki 18 és 62 év között van és tudna válaszolni néhány kérdésemre?

Arra kérem, hogy válaszoljon pár kérdésemre az Ön munkaerő-piaci helyzetével kapcsolatban.

ÁLTALÁNOS KÉRDÉSBLOKK

Demográfia**1. Kérem, mondja meg, hogy hány éves Ön!**

..... éves

2. NEME:

1 – férfi

2 – nő

3. Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?

1 – 0–7 osztály (6 elemi)

2 – 8 általános (4 polgári)

3 – szakmunkásképző

4 – középiskola érettségivel

5 – főiskola, egyetem diplomával

4. Ön jelenleg:

- 1 – aktív kereső, dolgozik és alkalmazott → 1. blokk: aktív kereső alkalmazottak
- 2 – aktív kereső, dolgozik és vállalkozó → ugrás a 2. blokkra: vállalkozók
- 2 – gyesen vagy gyeden van → ugrás a 3-as blokkra: gyesen, gyeden lévők
- 3 – tanuló → ugrás a 4-es blokkra: tanulók
- 4 – nyugdíjas → ugrás a 7-es blokkra: nyugdíjasok
- 5 – rokkantnyugdíjas → ugrás a 7-es blokkra: nyugdíjasok
- 5 – munkanélküli → ugrás az 5-ös blokkra: munkanélküliek
- 6 – eltartott, háztartásbeli → ugrás a 6-os blokkra: inaktívak
- 7 – egyéb inaktív kereső (pl. járadékból élő) → ugrás a 6-os blokkra: inaktívak

1. blokk – aktív kereső alkalmazottak**1.1. Az Ön munkahelye:**

- 1 – Százhalombattán van → ugrás az 1.6-ra
- 2 – valamelyik közeli településen (nem Budapesten) van
- 3 – Budapesten van
- 4 – máshol van az országban
- 5 – külföldön van

-1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK AZ 1.1-ES KÉRDÉSRE NEM 1-ES VÁLASZT ADTAK, INGÁZNAK

1.2. Milyen rendszerességgel jár be a munkahelyére?

- 1 – naponta
- 2 – néhány naponta
- 3 – hetente
- 4 – havonta
- 5 – ritkábban

-2 – nem tudja
-1 – nem válaszol

1.3. Hány kilométert utazik Ön a munkahelyére?

..... km

-1 – nem válaszol

1.4. Átlagosan naponta hány percet utazik a munkahelyére és onnan haza?

.....perc

-1 – nem válaszol

1.5. Szívesebben dolgozna helyben, vagy megfelel Önnek az a helyzet, hogy ingázik?

1 – szívesebben dolgozna helyben

2 – megfelel a jelenlegi helyzet

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

UGRÁS 1.8-RA

AZOKTÓL, AKIK AZ 1.1-ES KÉRDÉSRE 1-ES VÁLASZT ADTAK:
SZÁZHALOMBATTÁN DOLGOZNAK

1.6. Kérem, mondja meg, pontosan hol dolgozik Ön jelenleg:

1 – MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál →ugrás az 1.8-ra

2 – a Dunamenti Erőmű Zrt.-nél →ugrás az 1.8-ra

3 – százhalombattai önkormányzatnál vagy önkormányzati tulajdonú vállalatnál,
intézménynél →ugrás az 1.8-ra

4 – helyi kis és középvállalkozásnál

5 – multinacionális nagyvállalatnál

-2 – nem tudja →ugrás az 1.8-ra

-1 – nem válaszol →ugrás az 1.8-ra

1.7. Az Ön munkahelye a Batta Ipari parkban van vagy máshol a városban?

1 – Batta Ipari parkban

2 – máshol

-1 – nem válaszol

MINDENKITŐL (AKTÍV KERESŐ ALKALMAZOTTAK)

1.8. A jelenlegi munkahelye az Ön első munkahelye vagy dolgozott korábban már máshol?

1 – az első

2 – dolgozott már máshol előtte

-1 – nem válaszol

1.9. Hány éve dolgozik Ön a jelenlegi munkahelyén?

..... éve

-1 – nem válaszolAZOKTÓL, AKIK AZ 1.8-AS KÉRDÉSRE 2-ES VÁLASZT ADTAK: DOLGOZTAK
MÁR MÁSHOL**1.10. Összességében, minden eddigi munkahelyét figyelembe véve hány éve dolgozik Ön?**

..... éve

-1 – nem válaszol**1.11. A legutóbbi munkahelye:**

1 – Százhalombattán volt

2 – valamelyik környező településen, nem Budapesten volt → ugrás az 1.13-ra

3 – Budapesten volt → ugrás az 1.13-ra

4 – máshol volt az országban → ugrás az 1.13-ra

5 – külföldön volt → ugrás az 1.13-ra

-1 – nem válaszol → ugrás az 1.13-ra**1.12. Kérem, mondja meg, pontosan hol volt a legutolsó munkahelye!**

1 – MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál → ugrás az 1.14-re

2 – a Dunamenti Erőmű Zrt.-nél

3 – százhalombattai önkormányzatnál vagy önkormányzati tulajdonú vállalatnál,
intézménynél

4 – helyi kis és középvállalkozásnál

5 – multinacionális nagyvállalatnál

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK AZ 1.6-OS KÉRDÉSRE *NEM* 1-ESSEL ÉS AZ 1.12-ESRE *NEM* 1-
ESSEL VÁLASZOLTAK: SEM A JELENLEGI, SEM A LEGUTÓBBI MUNKAHELYÜK
NEM A FINOMÍTÓ**1.13. Dolgozott Ön valaha korábban a MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál vagy annak elődjénél?**

1 – igen

2 – nem

-1 – nem válaszolAZOKTÓL, AKIK AZ 1.6-OS KÉRDÉSRE *NEM* 2-ESSEL ÉS AZ 1.12-ESRE *NEM* 2-
ESSEL VÁLASZOLTAK: SEM A JELENLEGI, SEM A LEGUTÓBBI MUNKAHELYÜK
NEM AZ ERŐMŰ**1.14. Dolgozott Ön valaha korábban a Dunamenti Erőmű Zrt.-nél vagy annak elődjénél?**

1 – igen

2 – nem

-1 – nem válaszol

MINDENKITŐL (AKTÍV KERESŐ ALKALMAZOTTAK)

1.15. **Kérem, mondja meg, mi az Ön foglalkozása! (NYITOTT)**

.....

-1 – nem válaszol

1.16. **Tervezi, hogy a közeljövőben munkahelyet változtat?**

1 – igen

2 – nem

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

1.17. **Ha a közeljövőben valami miatt el kellene hagynia a munkahelyét, nehezen vagy könnyen találna a jelenlegi munkájánál nem rosszabb munkahelyet Százhalombattán?**

1 – egyáltalán nem találnék

2 – nehezen találnék

3 – könnyen találnék

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

1.18. **És a környéken más településen, nem Budapesten nehezen vagy könnyen találna állást?**

1 – egyáltalán nem találnék

2 – nehezen találnék

3 – könnyen találnék

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

1.19. És Budapesten nehezen vagy könnyen találna állást?

- 1 – egyáltalán nem találnék
- 2 – nehezen találnék
- 3 – könnyen találnék

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK AZ 1.1-ES KÉRDÉSRE 1-ES VÁLASZT ADTAK
(SZÁZHALOMBATTÁN DOLGOZNAK)

1.20. Amennyiben új munkahelyet kellene találnia, de Százhalombattán nem találna, a) hajlandó lenne a környékben más településre járni dolgozni?

- 1 – igen
- 2 – nem

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK AZ 1.1-ES KÉRDÉSRE 1-ES VAGY 2-ES VÁLASZT ADTAK
(SZÁZHALOMBATTÁN VAGY A KÖRNYÉK MÁS TELEPÜLÉSÉN DOLGOZNAK)

b) Amennyiben új munkahelyet kellene találnia, de Százhalombattán és a környék más településén nem találna, hajlandó lenne Budapestre járni dolgozni?

- 1 – igen
- 2 – nem

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

MINDENKITŐL (AKTÍV KERESŐ ALKALMAZOTTAK)

1.21. Mennyire tartja valószínűnek, hogy a következő 1 évben elveszíti az állását?

- 1 – egyáltalán nem valószínű
- 2 – könnyen elképzelhető
- 3 – nagyon valószínű
- 4 – biztos, vagy szinte biztos

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

1.22. Volt Ön korábban bármikor munkanélküli?

- 1 – igen, egyszer
- 2 – igen, többször
- 3 – nem → ugrás a 8-as blokkra

 -1 – nem válaszol → ugrás a 8-as blokkra

1.23. Mennyi ideig tartott a leghosszabb munkanélküli időszak?

..... hónapig

 -1 – nem válaszol

UGRÁS A 8-as blokkra!

2. blokk – vállalkozók
2.1. Ön a vállalkozói tevékenységét...?

- 1 – Százhalombattán végzi
- 2 – környékbeli településen végzi
- 3 – Budapesten végzi
- 4 – máshol végzi az országban
- 5 – külföldön végzi

 -1 – nem válaszol

2.2. Mi az Ön vállalkozásának tevékenysége?

- 1 – gyártás
- 2 – kereskedelem, vendéglátás
- 3 – szolgáltatás

 -1 – nem válaszol

2.3. Hány éve vállalkozó Ön?

..... éve

 -1 – nem válaszol

2.4. Állt korábban a vállalkozását megelőzően alkalmazásban valahol?

- 1 – igen
- 2 – nem → ugrás a 2.10-re

 -1 – nem válaszol → ugrás a 2.10-re

AZOKTÓL, AKIK 2.4-RE 1-ES VÁLASZT ADTAK: A VÁLLALKOZÁS ELŐTT
VOLT MUNKAVISZONYUK

2.5. A legutóbbi munkahelye

- 1 – Százhalombattán volt
- 2 – valamelyik környező településen, nem Budapesten volt → ugrás a 2.7-re
- 3 – Budapesten volt → ugrás a 2.7-re
- 4 – máshol volt az országban → ugrás a 2.7-re
- 5 – külföldön volt → ugrás a 2.7-re

-1 – nem válaszol → ugrás a 2.7-re

2.6. Kérem, mondja meg, pontosan hol volt a legutolsó munkahelye!

- 1 – MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál → ugrás a 2.8-ra
- 2 – a Dunamenti Erőmű Zrt.-nél
- 3 – százhalombattai önkormányzatnál vagy önkormányzati tulajdonú vállalatnál,
intézménynél
- 4 – helyi kis és középvállalkozásnál
- 5 – multinacionális nagyvállalatnál

-2 – nem tudja
-1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK AZ 2.6-OS KÉRDÉSRE NEM 1-ESSEL VÁLASZOLTAK:
LEGUTÓBBI MUNKAHELYÜK NEM A FINOMÍTÓ VOLT

2.7. Dolgozott Ön valaha korábban a MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál vagy annak elődjénél?

- 1 – igen
- 2 – nem

-1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK AZ 2.6-OS KÉRDÉSRE NEM 2-ESSEL VÁLASZOLTAK:
LEGUTÓBBI MUNKAHELYÜK NEM AZ ERŐMŰ VOLT

2.8. Dolgozott Ön valaha korábban a Dunamenti Erőmű Zrt.-nél vagy annak elődjénél?

- 1 – igen
- 2 – nem

-1 – nem válaszol

2.9. Kérem, nevezze meg a legutóbbi foglalkozását! (NYITOTT)

.....

-1 – nem válaszol

MINDENKITŐL (VÁLLALKOZÓK)

2.10. Ha a közeljövőben valami miatt (újra) alkalmazottként kellene dolgoznia, nehezen vagy könnyen találna állást Százhalombattán?

1 – egyáltalán nem találnék

2 – nehezen találnék

3 – könnyen találnék

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

2.11. És a környéken más településen, nem Budapesten nehezen vagy könnyen találna állást?

1 – egyáltalán nem találnék

2 – nehezen találnék

3 – könnyen találnék

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

2.12. És Budapesten nehezen vagy könnyen találna állást?

1 – egyáltalán nem találnék

2 – nehezen találnék

3 – könnyen találnék

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

2.13. Amennyiben munkahelyet kellene találnia, de Százhalombattán nem találna,

a) hajlandó lenne a környékben más településre járni dolgozni?

1 – igen

2 – nem

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

b) és hajlandó lenne Budapestre járni dolgozni?

1 – igen

2 – nem

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

2.14. Volt Ön korábban bármikor munkanélküli?

1 – igen, egyszer

2 – igen, többször

3- nem → ugrás a 8-as blokkra

-1 – nem válaszol → ugrás a 8-as blokkra

2.15. Mennyi ideig tartott a leghosszabb munkanélküli időszak?

..... hónapig

-1 – nem válaszol

UGRÁS A 8-as blokkra!

3. blokk – gyesen, gyeden lévők
--

3.1. Ön korábban, a szülési szabadsága előtt dolgozott?

1 – igen, alkalmazottként

2 – igen, vállalkozóként

3 – nem

-1 – nem válaszol

3.2. Ha lejár a szülési szabadsága, mit tervez csinálni?

- 1 – visszamegy a korábbi munkahelyére (amennyiben az előző kérdésre 2-es vagy 3-as volt a válasz, ne jelenjen meg ez a lehetőség)
- 2 – folytatja a korábbi vállalkozását (amennyiben az előző kérdésre 1-es vagy 3-as volt a válasz, ne jelenjen meg ez a lehetőség)
- 3 – (más) munkát keres → ugrás a 3.12-re
- 4 – a háztartásban marad → ugrás a 8-as blokkra
- 5 – újabb gyereket tervez → ugrás a 8-as blokkra
- 6 – vállalkozásba kezd → ugrás a 8-as blokkra

 -1 – nem válaszol → ugrás a 3.12-re

AZOKTÓL, AKIK KORÁBBAN ALKALMAZOTTKÉNT DOLGOZTAK (3.2-ES KÉRDÉSRE 1-ES VÁLASZ)

3.3. A legutóbbi munkahelye:

- 1 – Százhalombattán volt
- 2 – valamelyik környező településen, nem Budapesten volt → ugrás a 3.5-ösre
- 3 – Budapesten volt → ugrás a 3.5-ösre
- 4 – máshol volt az országban
- 5 – külföldön volt → ugrás a 3.5-ösre

 -1 – nem válaszol → ugrás a 3.5-ösre

3.4. Kérem, mondja meg, pontosan hol volt a legutolsó munkahelye!

- 1 – MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál → ugrás a 3.6-osra
- 2 – a Dunamenti Erőmű Zrt.-nél
- 3 – százhalombattai önkormányzatnál vagy önkormányzati tulajdonú vállalatnál, intézménynél
- 4 – helyi kis és középvállalkozásnál
- 5 – multinacionális nagyvállalatnál

 -2 – nem tudja
 -1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK A 3.4-ES KÉRDÉSRE NEM 1-ESSEL VÁLASZOLTAK:
 LEGUTÓBBI MUNKAHELYÜK NEM A FINOMÍTÓ VOLT

3.5. Dolgozott Ön valaha korábban a MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál vagy annak elődjénél?

- 1 – igen
- 2 – nem

 -1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK A 3.4-ES KÉRDÉSRE NEM 2-ESSEL VÁLASZOLTAK:
LEGUTÓBBI MUNKAHELYÜK NEM AZ ERŐMŰ VOLT

3.6. Dolgozott Ön valaha korábban a Dunamenti Erőmű Zrt.-nél vagy annak elődjénél?

- 1 – igen
- 2 – nem

-1 – nem válaszol

3.7. Kérem, nevezze meg a korábbi foglalkozását! (NYITOTT)

.....

-1 – nem válaszol

3.8. Amennyiben úgy döntene, hogy új állást keres, mit gondol, nehezen vagy könnyen találna állást Százhalombattán?

- 1 – egyáltalán nem találnék
- 2 – nehezen találnék
- 3 – könnyen találnék

-2 – nem tudja
-1 – nem válaszol

3.9. És a környéken más településen, nem Budapesten, nehezen vagy könnyen találna állást?

- 1 – egyáltalán nem találnék
- 2 – nehezen találnék
- 3 – könnyen találnék

-2 – nem tudja
-1 – nem válaszol

3.10. És Budapesten nehezen vagy könnyen találna állást?

- 1 – egyáltalán nem találnék
- 2 – nehezen találnék
- 3 – könnyen találnék

-2 – nem tudja
-1 – nem válaszol

**3.11. Amennyiben új munkahelyet kellene találnia, de Százhalombattán nem találna,
a) hajlandó lenne a környékben más településre járni dolgozni?**

1 – igen

2 – nem

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

b) és hajlandó lenne Budapestre járni dolgozni?

1 – igen

2 – nem

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

UGRÁS A 3.17-RE

AZOKTÓL, AKIK A 3.2-ES KÉRDÉSRE 3-AST VAGY –1-ET VÁLASZOLTAK:
(MÁS) MUNKAHELYET AKARNAK KERESNI VAGY NEM VÁLASZOLTAK

3.12. Hol szeretne elsősorban állást találni?

1 – itt Százhalombattán

2 – valahol a környéken, nem Budapesten

3 – Budapesten

4 – máshol az országban

5 – külföldön

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

3.13. Függetlenül attól, hogyan válaszolt az előbbi kérdésre, mit gondol, nehezen vagy könnyen találna állást Százhalombattán?

1 – egyáltalán nem találnék

2 – nehezen találnék

3 – könnyen találnék

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

3.14. És a környéken más településen, nem Budapesten?

- 1 – egyáltalán nem találnék
- 2 – nehezen találnék
- 3 – könnyen találnék

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

3.15. És Budapesten nehezen vagy könnyen találna állást?

- 1 – egyáltalán nem találnék
- 2 – nehezen találnék
- 3 – könnyen találnék

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK A 3.12-ES KÉRDÉSRE 1-ES VÁLASZT ADTAK:
SZÁZHALOMBATTÁN SZERETNÉNEK DOLGOZNI

3.16. Amennyiben Százhalombattán nem találna munkahelyet,**a) hajlandó lenne a környékben más településre járni dolgozni?**

- 1 – igen
- 2 – nem

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK A 3.12-ES KÉRDÉSRE 1-ES VAGY 2-ES VÁLASZT ADTAK:
SZÁZHALOMBATTÁN, VAGY A KÖRNYÉKEN MÁS TELEPÜLÉSEN SZERETNÉNEK
DOLGOZNI

b) Amennyiben Százhalombattán és a környék más településén nem találna munkahelyet, hajlandó lenne Budapestre járni dolgozni?

- 1 – igen
- 2 – nem

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

MINDENKITŐL (GYES, GYED)

3.17. Volt Ön korábban bármikor munkanélküli?

- 1 – igen, egyszer
- 2 – igen, többször
- 3 – nem → ugrás a 8-as blokkra

-1 – nem válaszol → ugrás a 8-as blokkra

3.18. Mennyi ideig tartott a leghosszabb munkanélküli időszaka?

..... hónapig

-1 – nem válaszol

UGRÁS A 8-as blokkra!

4. blokk – tanulók

4.1. Milyen oktatási intézményben tanul Ön?

- 1 – főiskolán
- 2 – egyetemen
- 3 – felsőfokú végzettséget adó szakképzésben
- 4 – középiskolában, érettségit adó intézményben
- 5 – szakmunkásképzőben

-1 – nem válaszol

4.2. Miután elvégzi az iskolát, mi lesz a szakmája, foglalkozása? (NYITOTT)

.....

-1 – nem válaszol

4.3. Volt már korábban alkalmazásban vagy van valahol munkaviszonya a tanulmányai mellett?

- 1 – korábban volt állása
- 2 – jelenleg is van állása
- 3 – nincs és nem is volt állása → ugrás a 4.6-ra

-1 – nem válaszol → ugrás a 4.6-ra

4.4. És hol dolgozik vagy dolgozott korábban?

- 1 – Százhalombattán
- 2 – valamelyik környező településen, nem Budapesten → ugrás a 4.6-ra
- 3 – Budapesten → ugrás a 4.6-ra
- 4 – máshol az országban → ugrás a 4.6-ra
- 5 – külföldön → ugrás a 4.6-ra

 -1 – nem válaszol → ugrás a 4.6-ra

4.5. Kérem, mondja meg, hogy hol van vagy volt a munkahelye!

- 1 – MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál
- 2 – a Dunamenti Erőmű Zrt.-nél
- 3 – százhalombattai önkormányzatnál vagy önkormányzati tulajdonú vállalatnál, intézménynél
- 4 – helyi kis és középvállalkozásnál
- 5 – multinacionális nagyvállalatnál

 -2 – nem tudja
 -1 – nem válaszol

MINDENKITŐL (TANULÓK)

4.6. Miután végzett, hol szeretne elsősorban állást találni?

- 1 – itt Százhalombattán
- 2 – valahol a környéken, nem Budapesten
- 3 – Budapesten
- 4 – máshol az országban
- 5 – külföldön
- 6 – nem szeretne állást találni, pl. vállalkozást szeretne indítani

-----
 -2 – nem tudja
 -1 – nem válaszol

4.7. Függetlenül attól, hogyan válaszolt az előbbi kérdésre, mit gondol, nehezen vagy könnyen találna állást Százhalombattán?

- 1 – egyáltalán nem találnék
- 2 – nehezen találnék
- 3 – könnyen találnék

 -2 – nem tudja
 -1 – nem válaszol

4.8. És a környéken más településen, nem Budapesten?

- 1 – egyáltalán nem találnék
- 2 – nehezen találnék
- 3 – könnyen találnék

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

4.9. És Budapesten nehezen vagy könnyen találna állást?

- 1 – egyáltalán nem találnék
- 2 – nehezen találnék
- 3 – könnyen találnék

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK A 4.6-OS KÉRDÉSRE 1-ES VÁLASZT ADTAK:
SZÁZHALOMBATTÁN SZERETNÉNEK DOLGOZNI

**4.10. Amennyiben Százhalombattán nem találna munkahelyet,
a) hajlandó lenne a környékben más településre járni dolgozni?**

- 1 – igen
- 2 – nem

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK A 4.6-OS KÉRDÉSRE 1-ES VAGY 2-ES VÁLASZT ADTAK:
SZÁZHALOMBATTÁN, VAGY A KÖRNYÉKEN MÁS TELEPÜLÉSESEN SZERETNÉNEK
DOLGOZNI

b) hajlandó lenne Budapestre járni dolgozni?

- 1 – igen
- 2 – nem

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

4.11. Volt Ön korábban bármikor munkanélküli?

- 1 – igen, egyszer
- 2 – igen, többször
- 3 – nem → ugrás a 8-as blokkra

-
- 1 – nem válaszol → ugrás a 8-as blokkra

4.12. Mennyi ideig tartott a leghosszabb munkanélküli időszaka?

..... hónapig

-1 – nem válaszol

UGRÁS A 8-as blokkra!

5. blokk – munkanélküliek**5.1. Ön mióta munkanélküli?**

..... hónap

-1 – nem válaszol**5.2. Ön regisztrált vagy nem regisztrált munkanélküli?**

1 – regisztrált

2 – nem regisztrált

-1 – nem válaszol**5.3. Hol szeretne elsősorban állást találni?**

1 – itt Százhalombattán

2 – valahol a környéken, nem Budapesten

3 – Budapesten

4 – máshol az országban

5 – külföldön

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

5.4. Függetlenül attól, hogyan válaszolt az előbbi kérdésre, mit gondol, nehezen vagy könnyen találna állást Százhalombattán?

1 – egyáltalán nem találnék

2 – nehezen találnék

3 – könnyen találnék

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

5.5. És a környéken más településen, nem Budapesten?

- 1 – egyáltalán nem találnék
- 2 – nehezen találnék
- 3 – könnyen találnék

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

5.6. És Budapesten nehezen vagy könnyen találna állást?

- 1 – egyáltalán nem találnék
- 2 – nehezen találnék
- 3 – könnyen találnék

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK A 5.3-AS KÉRDÉSRE 1-ES VÁLASZT ADTAK:
SZÁZHALOMBATTÁN SZERETNÉNEK DOLGOZNI

**5.7. Amennyiben Százhalombattán nem találna munkahelyet,
a) hajlandó lenne a környékben más településre járni dolgozni?**

- 1 – igen
- 2 – nem

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK A 5.3-AS KÉRDÉSRE 1-ES VAGY 2-ES VÁLASZT ADTAK:
SZÁZHALOMBATTÁN, VAGY A KÖRNYÉKEN MÁS TELEPÜLÉSEN SZERETNÉNEK
DOLGOZNI

b) hajlandó lenne Budapestre járni dolgozni?

- 1 – igen
- 2 – nem

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

5.8. Ön dolgozott már korábban vagy most szeretne elkezdni dolgozni?

- 1 – dolgozott
- 2 – most szeretne elkezdni → ugrás a 8-as blokkra

-
- 1 – nem válaszol → ugrás a 8-as blokkra

AZOKTÓL, AKIK DOLGOZTAK MÁR KORÁBBAN

5.9. Kérem, nevezze meg a korábbi foglalkozását! (NYITOTT)

.....

-1 – nem válaszol

5.10. A legutóbbi munkahelye:

- 1 – Százhalombattán volt
- 2 – valamelyik környékbeli településen volt → ugrás az 5.12-re
- 3 – Budapesten volt → ugrás az 5.12-re
- 4 – máshol volt az országban → ugrás az 5.12-re
- 5 – külföldön volt → ugrás az 5.12-re

-1 – nem válaszol → ugrás az 5.12-re

5.11. Kérem, mondja meg, pontosan hol volt a legutolsó munkahelye!

- 1 – MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál → ugrás az 5.13-ra
- 2 – a Dunamenti Erőmű Zrt.-nél
- 3 – százhalombattai önkormányzatnál vagy önkormányzati tulajdonú vállalatnál, intézménynél
- 4 – helyi kis és középvállalkozásnál
- 5 – multinacionális nagyvállalatnál

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK A 5.11-ES KÉRDÉSRE *NEM* 1-ESSEL VÁLASZOLTAK:
LEGUTÓBBI MUNKAHELYÜK NEM A FINOMÍTÓ VOLT

5.12. Dolgozott Ön valaha korábban a MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál vagy annak elődjénél?

- 1 – igen
- 2 – nem

-1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK A 5.11-ES KÉRDÉSRE *NEM* 2-ESSEL VÁLASZOLTAK:
LEGUTÓBBI MUNKAHELYÜK NEM AZ ERŐMŰ VOLT

5.13. Dolgozott Ön valaha korábban a Dunamenti Erőmű Zrt.-nél vagy annak elődjénél?

- 1 – igen
- 2 – nem

-1 – nem válaszol

MINDENKITŐL, AKI DOLGOZOTT MÁR KORÁBBAN

5.14. Volt Ön korábban bármikor, a jelenlegi helyzeten kívül munkanélküli?

- 1 – igen, egyszer
- 2 – igen, többször
- 3 – nem → ugrás a 8-as blokkra

-1 – nem válaszol → ugrás a 8-as blokkra

5.15. Mennyi ideig tartott a leghosszabb munkanélküli időszaka? Kérem, ne a jelenlegit, hanem a korábbi leghosszabb időszakot mondja meg, akkor is, ha a jelenlegi az eddigi leghosszabb!

..... hónapig

-1 – nem válaszol

UGRÁS A 8-as blokkra!

6. blokk – inaktívak

6.1. Dolgozott Ön korábban?

- 1 – igen
- 2 – nem → ugrás a 6.6-ra

-1 – nem válaszol → ugrás a 6.6-ra

6.2. A legutóbbi munkahelye:

- 1 – Százhalombattán volt
- 2 – valamelyik környező településen, nem Budapesten volt → ugrás a 6.4-re
- 3 – Budapesten volt → ugrás a 6.4-re
- 4 – máshol volt az országban → ugrás a 6.4-re
- 5 – külföldön volt → ugrás a 6.4-re

-1 – nem válaszol

6.3. Kérem, mondja meg, pontosan hol volt a legutolsó munkahelye!

- 1 – MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál → ugrás a 6.5-re
- 2 – a Dunamenti Erőmű Zrt.-nél
- 3 – százhalombattai önkormányzatnál vagy önkormányzati tulajdonú vállalatnál, intézménynél
- 4 – helyi kis és középvállalkozásnál
- 5 – multinacionális nagyvállalatnál

-1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK A 6.3-AS KÉRDÉSRE NEM 1-ESSEL VÁLASZOLTAK:
LEGUTÓBBI MUNKAHELYÜK NEM A FINOMÍTÓ VOLT

6.4. Dolgozott Ön valaha korábban a MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál vagy annak elődjénél?

- 1 – igen
- 2 – nem

-1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK A 6.3-AS KÉRDÉSRE NEM 2-ESSEL VÁLASZOLTAK:
LEGUTÓBBI MUNKAHELYÜK NEM AZ ERŐMŰ VOLT

6.5. Dolgozott Ön valaha korábban a Dunamenti Erőmű Zrt.-nél vagy annak elődjénél?

- 1 – igen
- 2 – nem

-1 – nem válaszol

6.6. Szeretne Ön a közeljövőben elhelyezkedni valahol?

- 1 – igen
- 2 – nem → ugrás a 8-as blokkra

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol → ugrás a 8-as blokkra

6.7. (Amennyiben úgy döntene, hogy elhelyezkedik) hol szeretne elsősorban állást találni?

- 1 – itt Százhalombattán
- 2 – valahol a környéken, nem Budapesten
- 3 – Budapesten
- 4 – máshol az országban
- 5 – külföldön

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

6.8. Függetlenül attól, hogyan válaszolt az előbbi kérdésre, mit gondol, nehezen vagy könnyen találna állást Százhalombattán?

- 1 – egyáltalán nem találnék
- 2 – nehezen találnék
- 3 – könnyen találnék

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

6.9. És a környéken más településen, nem Budapesten?

- 1 – egyáltalán nem találnék
- 2 – nehezen találnék
- 3 – könnyen találnék

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

6.10. És Budapesten nehezen vagy könnyen találna állást?

- 1 – egyáltalán nem találnék
- 2 – nehezen találnék
- 3 – könnyen találnék

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK A 6.5-ÖS KÉRDÉSRE 1-ES VÁLASZT ADTAK:
SZÁZHALOMBATTÁN SZERETNÉNEK DOLGOZNI

**6.11. Amennyiben Százhalombattán nem találna munkahelyet,
a) hajlandó lenne a környékben más településre járni dolgozni?**

- 1 – igen
- 2 – nem

-
- 2 – nem tudja
  - 1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK A 6.5-ÖS KÉRDÉSRE 1-ES VAGY 2-ES VÁLASZT ADATAK:
SZÁZHALOMBATTÁN, VAGY A KÖRNYÉKEN MÁR TELEPÜLÉSEN SZERETNÉNEK
DOLGOZNI

**b) Amennyiben Százhalombattán és a környék más településén nem találna munkahelyet,
hajlandó lenne Budapestre járni dolgozni?**

1 – igen

2 – nem

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

UGRÁS A 8-as blokkra!

7. blokk – nyugdíjasok

7.1. Hol dolgozott Ön korábban, mielőtt nyugdíjba ment?

- 1 – Százhalombattán
- 2 – valamelyik környékbeli településen → ugrás 7.3-ra
- 3 – Budapesten → ugrás 7.3-ra
- 4 – máshol az országban → ugrás 7.3-ra
- 5 – külföldön → ugrás 7.3-ra
- 6 – nem dolgozott → ugrás a 8. blokkra

-1 – nem válaszol → ugrás 7.3-ra

7.2. Kérem, mondja meg, pontosan hol volt a legutolsó munkahelye!

- 1 – MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál → ugrás a 7.4-re
- 2 – a Dunamenti Erőmű Zrt.-nél
- 3 – százhalombattai önkormányzatnál vagy önkormányzati tulajdonú vállalatnál, intézménynél
- 4 – helyi kis és középvállalkozásnál
- 5 – multinacionális nagyvállalatnál

-2 – nem tudja
-1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK A 7.2-ES KÉRDÉSRE *NEM* 1-ESSEL VÁLASZOLTAK:
LEGUTÓBBI MUNKAHELYÜK NEM A FINOMÍTÓ VOLT

7.3. Dolgozott Ön valaha korábban a MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál vagy annak elődjénél?

- 1 – igen
- 2 – nem

-1 – nem válaszol

AZOKTÓL, AKIK A 7.2-ES KÉRDÉSRE *NEM* 2-ESSEL VÁLASZOLTAK:
LEGUTÓBBI MUNKAHELYÜK NEM AZ ERŐMŰ VOLT

7.4. Dolgozott Ön valaha korábban a Dunamenti Erőmű Zrt.-nél vagy annak elődjénél?

- 1 – igen
- 2 – nem

-1 – nem válaszol

7.5. Kérem, nevezze meg a korábbi foglalkozását! (NYITOTT)

.....

-1 – nem válaszol

FOLYTATÁS A 8-AS BLOKKAL!

8. blokk – mindenki

8.1. Ön szerint a munkalehetőségeket tekintve Százhalombatta az országos átlagnál...

1 – jobb

2 – ugyanolyan

3 – vagy rosszabb helyzetben van?

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

8.2. Az Ön várakozásai szerint a MOL Százhalombattai Dunai Finomító a következő években a jelenleginél

1 – több

2 – ugyanannyi

3 – vagy kevesebb embert fog foglalkoztatni?

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

8.3. És Ön szerint hosszabb távon, a következő 5-10 évben, hogyan fog alakulni a MOL Százhalombattai Dunai Finomító sorsa?

1 – a jelenleginél több embert fog tudni foglalkoztatni

2 – ugyanannyi embert fog tudni foglalkoztatni, mint jelenleg

3 – kevesebb embert fog tudni foglalkoztatni, mint jelenleg

4 – meg fog szűnni

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

8.4. Az Ön várakozásai szerint a Dunamenti Erőmű Zrt. a következő években a jelenleginél

- 1 – több
- 2 – ugyanannyi
- 3 – vagy kevesebb embert fog foglalkoztatni?

 -2 – nem tudja
 -1 – nem válaszol

8.5. És Ön szerint hosszabb távon, a következő 5-10 évben, hogyan fog alakulni a Dunamenti Erőmű Zrt. sorsa?

- 1 – a jelenleginél több embert fog tudni foglalkoztatni
- 2 – ugyanannyi embert fog tudni foglalkoztatni, mint jelenleg
- 3 – kevesebb embert fog tudni foglalkoztatni, mint jelenleg
- 4 – meg fog szűnni

 -2 – nem tudja
 -1 – nem válaszol

8.6. Kérem, értékelje 1-től 5-ig terjedő skálán, hogy mennyire elégedett a közlekedési lehetőségekkel...

a) Százhalombatta és a környékbeli települések között. 1-est adjon, ha nagyon elégedetlen és 5-öst, ha nagyon elégedett. Természetesen a közbúlsó osztályzatokat is használhatja.

1   2   3   4   5

 -2 – nem tudja
 -1 – nem válaszol

b) és mennyire elégedett a közlekedési lehetőségekkel Százhalombatta és Budapest között? Kérem, ismét 5-ös skálán értékelje!

1   2   3   4   5

 -2 – nem tudja
 -1 – nem válaszol

8.7. Függetlenül attól, hogy Ön keres állást jelenleg vagy nem, egy Önnel azonos helyzetben lévő, azonos végzettségű embernek mi jelentené a legnagyobb nehézséget, ha állást akarna találni?

- 1 – nem megfelelő szakképzettség
- 2 – nyelvtudás hiánya
- 3 – túl sokat kellene utazni, hogy munkát tudjon vállalni
- 4 – ebben az életkorban már nehéz elhelyezkedni
- 5 – egyéb: .....
- 6 – egy, az Ön helyzetében lévő embernek nem jelentene nehézséget munkát találni

-----
 -2 – nem tudja
 -1 – nem válaszol

2. melléklet

**Százhalombatta – foglalkoztatottsági helyzetkép
2014.
Kérdőív**

Lekérdezés formája: telefonon keresztül

Lekérdezés helye és időpontja: 2014. október 1. – november 15.

Lekérdezés helye: Százhalombatta (a városszerkezeti egységeket figyelembe véve)

ÁLTALÁNOS KÉRDÉSBLOKK

Demográfia

1. **Mikor született?** .....
2. **Neme:** 01 – férfi   02 – nő
3. **Lakhelye- Százhalombatta melyik városrésze?**
  1. Urbárium
  2. Ófalu
  3. Lakótelep (régi/készenléti)
  4. Lakótelep (új rész, vasútállomáshoz közeli terület)
  5. Városközpont
  6. Dunafüred
4. **Mióta él Százhalombattán?**.....
5. **Legmagasabb iskolai végzettsége?**
  1. 8 általánosnál kevesebb
  2. 8 általános
  3. szakmunkás, érettségi nélkül
  4. szakközép érettségivel, szakképzés utáni érettségi
  5. gimnáziumi érettségi
  6. technikum, felsőfokú szakképzés
  7. főiskola
  8. egyetem
  9. PhD, egyéb tudományos fokozat

FOGLALKOZTATOTTSÁGRA IRÁNYULÓ KÉRDÉSBLOKK
--

(átvett)

6. **Az Ön munkahelye:**
  - 1 – Százhalombattán van →
  - 2 – valamelyik közeli településen (nem Budapesten) van
  - 3 – Budapesten van
  - 4 – máshol van az országban
  - 5 – külföldön van

7. Kérem, mondja meg, pontosan hol dolgozik Ön jelenleg:

- 1 – MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál
- 2 – a Dunamenti Erőmű Zrt.-nél
- 3 – százhalombattai önkormányzatnál vagy önkormányzati tulajdonú vállalatnál, intézménynél
- 4 – helyi kis és középvállalkozásnál
- 5 – multinacionális nagyvállalatnál

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

8. Milyen rendszerességgel jár be a munkahelyére?

- 1 – naponta
- 2 – néhány naponta
- 3 – hetente
- 4 – havonta
- 5 – ritkábban

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

9. Hány kilométert utazik Ön a munkahelyére?

..... km

-1 – nem válaszol**10. Átlagosan naponta hány percet utazik a munkahelyére és onnan haza?**

.....perc

-1 – nem válaszol**11. Szívesebben dolgozna helyben, vagy megfelel Önnek az a helyzet, hogy ingázik?**

- 1 – szívesebben dolgozna helyben
- 2 – megfelel a jelenlegi helyzet

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

12. Kérem, mondja meg, pontosan hol volt a legutolsó munkahelye!

- 1 – MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál
- 2 – a Dunamenti Erőmű Zrt.-nél
- 3 – százhalombattai önkormányzatnál vagy önkormányzati tulajdonú vállalatnál, intézménynél
- 4 – helyi kis és középvállalkozásnál
- 5 – multinacionális nagyvállalatnál

-2 – nem tudja

-1 – nem válaszol

13. Dolgozott Ön valaha korábban a MOL Százhalombattai Dunai Finomítónál vagy annak elődjénél?

- 1 – igen
- 2 – nem

-1 – nem válaszol

14. Dolgozott Ön valaha korábban a Dunamenti Erőmű Zrt.-nél vagy annak elődjénél?

1 – igen

2 – nem

-1 – nem válaszol**VÉLEMÉNYBLOKK****15. Élhetőnek tartja-e Százhalombatta városát?**

1. igen, miért.....
2. nem, miért.....
3. részben .....
4. egyéb.....

16. Szeret-e itt élni? Miért IGEN vagy miért NEM? (néhány mondatban fejtse ki)

.....

.....

.....

17. Milyennek látja a város foglalkoztatási lehetőségeit?

1. a helyben található foglalkoztatókra a lakosság nem építhet
2. a Dunamenti Hőerőmű bizonytalan foglalkoztató
3. a MOL Nyrt. biztos munkahely, de a léte az ország gazdaságpolitikájától függ
4. a város egyáltalán nem tud mindenki számára munkahelyet biztosítani
5. az országos tendenciákhoz hasonlóan a különböző korosztályok esetében kedvezőtlen a jövő
6. sok esetben a városon kívül, ingázással kell megoldani a munkahelyet
7. az alacsony iskolázottságú emberek itt sem feltétlen találnak maguknak munkahelyet
8. a magasabb státusú lakosság részben helyben, részben Budapesten vagy a város környékén dolgozik
9. egyéb:

.....

.....

.....

18. Miként érzékeli a város és a foglalkoztatók közötti viszonyt?

1. a mindennapokban nincs kapcsolat a városvezetés a városi foglalkoztatók között
2. a mindennapokban nincs aktív kapcsolat a két nagyvállalat között
3. aktív mindennapi élet jellemzi a helyben lévő foglalkoztatók és a város egészének viszonyát
4. részben aktív, részben nem aktív – a foglalkoztatás területén nem erős ez a pont

19. Milyen városfejlesztést képzels el a város jövőjét illetően? (NYITOTT KÉRDÉS)

.....
.....
.....

20. Milyen problémákat lát a város jövőt illetően? (NYITOTT KÉRDÉS)

.....
.....
.....

3. melléklet

1. SZÁMÚ INTERJÚALANY

(NŐ, 15 ÉVE HELYI LAKOS, LAKÓTERÜLET: KORÁBBAN AZ 1970-ES ÉVEKBEN ÉPÍTETT LAKÓTELEP, JELENLEG AZ URBÁRIUM)

1. MIT JELENT ÖNNEK SZÁZHALOMBATTA?

Az otthonom, tiszta, nyugodt, biztonságos kisváros sok zöldterülettel, összetartó lakóközösséggel, magas színvonalú szolgáltatásokkal, közel a főváros, gyerekeim miatt fontos az oktatás, sport, nyelvtanulás lehetősége itt helyben.

2. MIÉRT KÖTŐDIK/KÖTŐDÖTT A VÁROSHOZ?

A szomszédos községből (Tárnok) költöztünk át a 2 gyermekem születése után, korábban nem kötődtem a városhoz.

3. A VÁROS MINT ÉLETTÉR MIKÉNT ÉRTELMEZHETŐ AZ ÖN SZÁMÁRA?

A gyerekek születése után költöztünk át Százhalombattára, hogy a miénknél több lehetőséghez jussanak iskola, sport, kulturális élet terén. A városban bölcsőde, óvoda, négy általános iskola, ahol különböző programok szerint tanítanak (pl Zsolnay, művészeti képzés) amelyből tetszés szerint választhat a szülő. Található itt zeneiskola, nyolcosztályos gimnázium, szakközépiskola, sokféle sportolási lehetőség.

4. MILYEN FEJLESZTÉSEK TÖRTÉNTEK AZ ELMÚLT 5 ÉVBEN?

Átépült, megújult a város főtere, rendezvény- és konferenciaközpont épült, újjáalakult a Művelődési Központ mely hangversenyeknek, kiállításoknak, színházi előadásoknak ad otthont, felújították a városházát, lakások, mélygarázs épült, megújultak az üzletek, a város postája.

Az Óvárosban Érdig befejezték a kerékpárutat így lehetőség van biciklin keresztül is eljutni Érdig. Megtörtént a helyi óvoda bővítése, a kultúrház felújítása, fásítás az utcákban, az új játszóterek kialakítása, a főutca teljes felújítása és térkövezése. Az Urbáriumban mentőállomás épült, játszóterek, parkok épültek újjá. Dunafüreden megvalósult a Városi Szabadidő Központ és csónakázótó felújítása, továbbá a Damjanich utca teljes rekonstrukciója is.

5. HOGY TUDNÁ ÖSSZEFOGLALNI A VÁROS SIKERESSÉGÉT ÉS INNOVATIVITÁSÁT?

A város vezetése figyel a város lakóinak igényeire. Széleskörű szociális védőhálót épített ki, magas színvonalú egészségügyi és nyugdíjellátást, színes kulturális programokat – városban kiállítások, színházi előadások, nemzetközi táncfesztivál szervezését (Summerfest) és táncházat – szervez és hoz a városlakók számára.

6. HOGYAN ÉRTÉKELI A TÁRSADALOMMAL ÉS EGYÉB TERÜLETEKKEL KAPCSOLATOS VÁROSI DÖNTÉSEKET!

A város vezetése fontosnak tartja a munkahelyteremtést. Mindezt az ipari park bővítésével, a munkanélküliség alacsony szinten tartásával, a fiatalok városban tartásával a lakhatási támogatással, a szociális intézményháló erősítésével – így a bölcsőde, az óvoda biztosításával, a családbarát munkahely megteremtésével, a részmunkaidős foglalkoztatással, a szabadidő magas színvonalú eltöltésének biztosításával, a sportolási lehetőségek biztosításával akár versenyszerűen.

7. MILYEN PROBLÉMÁKAT LÁT HOSSZÚ TÁVON A TELEPÜLÉS ÉLETÉBEN – SZEMÉLYES ÉS HELYI/TÁRSADALMI SZINTEN?

Azok a fiatalok, akik itt nőttek fel, nem minden esetben kívánnak elmenni. A városnak komoly hangsúlyt kellene helyeznie a lakáspolitikai kérdéseire, azaz fel kellene készülni a megtartó erejének erősítésére. Ilyen eszköz lehet a munkahelyteremtés, a nyugdíjas lét biztosabbá tétele, a helyi értékek kiépítése.

8. MELYEK A LEGNAGYOBB VÁROSI FOGLALKOZTATÓK? MILYEN HATÁST GYAKOROL MÚLTJUK A JELENRE?

Egyrészt a nagyvállalatok: MOL, Erőmű és a hozzá kapcsolódó vállalkozások, a helyi szolgáltatásban megjelenő vállalkozók. A két nagyvállalat még mindig igen erőteljesen kapcsolódik a város egészéhez és természetesen a városban élők is hasonlóan aktív kapcsolódást mutatnak.

A város jellegét az iparvárosi múltja alapozza meg. Ez azt is jelenti, hogy sokan úgy gondolják, hogy a város még mindig ún. szocialista iparvárosként funkcionál, azaz mintegy ellátó város, ahol az emberek nemcsak hogy jól érzik magukat, de biztos életterük és életkörülményeik vannak. Ez természetesen nagyon objektív.

9. MEGJEGYZÉSEK:

A „hajdani” kényszer miatt kialakuló iparvárosból egy modern, színes, biztonságos minden téren magas színvonalon működő város alakult ki az évtizedek során. Az itt felnövő gyermekeim sem akarnak elköltözni innen, és még évekkor ezelőtt a családom további tagjait, valamint baráti körömet is sikerült rávennem, hogy a város „szerelmesévé” váljon.

2. SZÁMÚ INTERJÚALANY
(NŐ, HELYI LAKOS, SZÜLETÉSE ÓTA A VÁROSBAN ÉL. LAKÓTERÜLETE: AZ
1980-AS ÉVEKBEN ÉPÍTETT LAKÓTELEP)

1. MIT JELENT ÖNNEK SZÁZHALOMBATTA?

A családomat jelenti. Az apai és az anyai dédszüleim is Százhalombattán éltek.

2. MIKÉNT KÖTŐDIK/KÖTŐDÖTT A VÁROSHOZ?

Mint az előző kérdésben is írtam a családom és még a munkahelyem is Százhalombattához köt.

3. A VÁROS MINT ÉLETTÉR MIKÉNT ÉRTELMEZHETŐ AZ ÖN SZÁMÁRA?

Eddig élhető kisvárosként jellemeztem, de mostanában olyan hírek is felröppentek, ami arra enged következtetni, hogy ez a későbbi évek során már nem lesz elmondható a városra. A Dunamenti Erőmű létszámát olyannyira lecsökkentették, a korábbi 1000 fő felett foglalkoztatott gyár, jelenleg 100 fő foglalkoztatott alá esik. Tudomásom szerint csak a város fűtésére fogják a jövőben használni. Véleményem szerint a MOL is hamarosan hasonló sorsra jut, hacsak nem lesz erős az a törekvés, amely a város vezetőiben kell hogy megfogalmazódjon. A városban élő emberek folyamatosan veszítik el a munkahelyeiket, szegényednek el. Nem lesz a városban vásárlóképes mag, mely már most jelentkezik, látható. A köztudatban még a „gazdag város” titulus él, és ezért a helyi boltok ekként alakítják az áraikat, de az emberek már nem tudják megfizetni, ezért elutaznak a fővárosba, vagy lemondanak bizonyos élvezeti cikkekről.

4. MILYEN FEJLESZTÉSEK TÖRTÉNTÉK AZ ELMÚLT 5 ÉVBEN?

Új uszoda épült, átépítették a város főterét, konferenciaközpont, posta, üzletek és önkormányzati tulajdonú lakások épültek köré. Felújították a Barátság Kulturális Központot, valamint az óvárosi részben a kultúrházat is. Szintén az óvárosi részben új főteret alakítottak ki, valamint felújítottak egy óvodát is.

5. HOGY TUDNÁ ÖSSZEFOGLALNI A VÁROS SIKERESSÉGÉT ÉS INNOVATIVITÁSÁT?

Szerintem a két nagyvállalat adójából befolyt összeg tette eddig lehetővé a sikerességet. Könnyű úgy fejleszteni a várost, hogy van mögötte fedezet, de mi lesz, ha már nem folyik be több pénz?

6. HOGYAN ÉRTÉKELI A TÁRSADALOMMAL ÉS EGYÉB TERÜLETEKKEL KAPCSOLATOS VÁROSI DÖNTÉSEKET?

Mivel mindig volt elegendő pénze a városnak, így a döntéshozók is megszokták, hogy van mindenre fedezet, amit szeretnének megvalósítani. Túl sok pénzt folyt ki a sportra, a szociális támogatásokra, a felesleges építkezésekre. A kényelmet megszokták a százhalombattai polgárok, ennek megfelelően az igényeiket is aktívabban tudják megfogalmazni és érvényesíteni. .

7. MILYEN PROBLÉMÁKAT LÁT HOSSZÚ TÁVON? SZEMÉLYES ÉS HELYI TÁRSADALMI SZINTEN?

Személyes szinten aggódom a nyugdíjam miatt. Attól tartok, hogy nehezen fogok megélni. Hiába fizettem a nyugdíjjárulékot 38 éven át, nem látom, hogy biztosítva lenne a megélhetésem öregségemre. Helyi társadalmi szinten sem túl rózsás a helyzet. Mint azt már a korábbi kérdésekben is feszegettem, mi lesz, ha a város pénze elfogy? A városban élő emberek elveszítik az állásaikat, nem fognak tudni megélni, főleg a lakótelepen élőket fogja a szegénység a leginkább érinteni, mivel még annyi kis földjük sem lesz, ahol az élelmüket megtermelhetnék. A panelépületek zöme 40 év körüli, elhanyagolt állapotú. Ugyan az önkormányzat a szigetelésre nyújtott támogatást a társasházaknak, a belső közös terek felújítása bizony mindenhol elmaradt. Akik a lakótelepen a panelban élnek kevés kivétellel, de a szegényebb réteghez tartoznak. A

lakásuk fenntartását még úgy-ahogy kifizetik, de a közös költséggel bizony el-elmaradoznak. A társasház felújítási költségeit, a lakóház biztonsági kiadásait már nem nagyon fizetik.

8. MELYEK A LEGNAGYOBB VÁROSI FOGLALKOZTATÓK? MILYEN HATÁST GYAKOROL A MÚLTJUK A JELENRE?

A Dunamenti Erőmű és a MOL a legnagyobb foglalkoztató, de már ennél a két cégnél is nagy a leépítés.

9. MEGJEGYZÉSEK:

Mára már egy csalódott, pesszimista ember lettem, aki csak a negatívumokat veszi észre. Mind a magánéletemben, mint pedig helyi társadalmi szinten. De mondhatnám országos szinten is. Véleményt formálni nem szeretnék, mert bizonyos dolgokban csak a média oldaláról tudok tájékozódni, nem látok.

3. SZÁMÚ INTERJÚALANY
(FÉRFI, 23 ÉVIG ÉLT A VÁROSBAN. VOLT LAKÓTERÜLETE: AZ ELSŐ
LAKÓTELEP, AZ ÚN KÉSZENLÉTI TELEP, AMELY AZ 1960-AS ÉVEK ELSŐ
IDŐSZAKÁBAN ÉPÜLT)

1. MIT JELENT ÖNNEK SZÁZHALOMBATTA?

Gyerek- és tinédzserkoromat töltöttem itt. Sok barátom van, aki még mindig itt lakik, így tájékozodom a város mindennapjai felől.

2. MIKÉNT KÖTŐDIK/KÖTŐDÖTT A VÁROSHOZ?

Rendszeresen visszajárok barátokhoz, ismerősökhöz, nagyobb városi eseményeken pedig szinte minden évben részt veszek (Summerfest fesztivál, a Költészet Napja).

3. A VÁROS MINT ÉLETTÉR MIKÉNT ÉRTELMEZHETŐ AZ ÖN SZÁMÁRA?

Annak ellenére, hogy a két üzem (MOL, Hőerőmű) még mindig meghatározó, egyre nagyobb figyelmet fordítanak a Százhalombatta „szocialista iparváros” mivoltának tompítására. A területfejlesztés és területrendezés kialakításánál pl. megőrizték és növelték a városban a zöld területet, kerékpárutakat alakítottak ki, új munkahelyek teremtésével enyhítettek az „agglomerációs” státuszon, városkép-újraalakítás, a főtér megújításáért kapott nívódíj, városi sportélet élénkítése, közösségi programok szervezése, fenntarthatóság szem előtt tartása, a munka-, pihenő- és szolgáltatási funkció erősítésével.

4. MILYEN FEJLESZTÉSEK TÖRTÉNTÉK AZ ELMÚLT 5 ÉVBEN?

Szennyvíztisztító, főtérprojekt, esélyegyenlőség az általános iskolákban, Norvég Alap, ipari park fejlesztése, főtéri lakások építése, művelődési ház felújítása.

5. HOGY TUDNÁ ÖSSZEFOGLALNI A VÁROS SIKERESSÉGÉT ÉS INNOVATIVITÁSÁT?

Alapvetően a két iparvállalat által fizetett iparüzési adóból komoly fejlesztések valósulhattak meg. Ugyanakkor érdemes megemlíteni, hogy a városvezetés próbálta ellensúlyozni az eltolódott gazdasági szerkezetet pl. szolgáltatói szektor erősítése. Idetartozik még, hogy az oktatási intézmények is bővültek (középszintű oktatás megjelenése), ahogyan fentebb említettem, a város élettérének kiterjesztése és a gyakoribb, magasabb színvonalú közösségi programok a „3 x 8”-ből a pihenőidő tartalmasabb eltöltését segítették. Továbbá a hagyományteremtésre való igény megjelenésével, a múlttal kapcsolatos kutatások és feltárások (Matrica Múzeum) is a település közösségi összetartozását erősítik.

6. HOGYAN ÉRTÉKELI TÁRSADALOMMAL ÉS EGYÉB TERÜLETEKKEL KAPCSOLATOS VÁROSI DÖNTÉSEKET!

Nekem folyamatosan az volt az érzésem, hogy a város nem a lakóké. Gyerek- és tinédzserkorom szomorú emléke, hogy a város estefelé teljesen kiürült. A közösségi programok talán mostanában jobban összefogják a lakosságot, de ismerek ellenpéldát is.

7. MILYEN PROBLÉMÁKAT LÁT HOSSZÚ TÁVON? SZEMÉLYES ÉS HELYI TÁRSADALMI SZINTEN?

A két iparvállalat környezetterhelése – habár az erőmű tudtommal még most alig üzemel. Az erőteljes munkaerő-leépítés miatt növekszik a munkanélküliek aránya. Ha csökken az iparvállalatok termelése, akkor csökken az általuk befizetett iparüzési adó, ami város költségvetését erőteljesen befolyásolja, ez pedig csökkenti a lehetőségeiket. Nem hiszem, hogy nagymértékben változni fog a lakosság összetartó ereje.

8. MELYEK A LEGNAGYOBB VÁROSI FOGLALKOZTATÓK? MILYEN HATÁST GYAKOROL A MÚLTJUK A JELENRE?

A Hőerőmű, a Kőolajfinomító, és a hozzájuk kapcsolódó cégek, oktatási intézmények, valamint a helyi szolgáltatói szektor,

9. MEGJEGYZÉSEK:

Sosem szerettem Battán lakni, de meghatározó a gyerekkorom miatt. Ezért is költöztem, amint tehettem, Budapestre.

4. SZÁMÚ INTERJÚALANY
(NŐ, SZÜLETÉSE ÓTA – 58 ÉVE – SZÁZHALOMBATTAI LAKOS,
LAKÓTERÜLETE: DUNAFÜRED)

1. MIT JELENT ÖNNEK SZÁZHALOMBATTA?

Nekem Százhalombatta a szülővárosom, a kicsiny hazám. Ez az otthonom, itt van az egész életem, ezért mindent jelent.

2. MIKÉNT KÖTŐDIK/KÖTŐDÖTT A VÁROSHOZ?

Minden szállal ide kötődöm, ami csak az embert kötheti valamihez. A fenti válaszból is kitűnik, hogy mit jelent nekem ez a város. Életem minden történése ehhez a helyhez kapcsol. Itt vannak a gyökereim, a múltam, itt találtam meg életem társát, ideszülettek gyermekeim, a mostani barátaim is e városból valók, továbbá gyermekkorombeli kapcsolataim is. Boldog vagyok, hogy munkámat is, mely számomra többet jelent, mint pénzkereseti lehetőséget, szintén a városomban végezhetem. Ha elmegyek időnként, mindig ide jövök haza. Szeretem a gyönyörű környezetet, ami körülvesz, a Dunát, a Duna-partot, a Gesztenyést, a temetőt, a dimbes-dombos vidéket, azt, ahol vagyok.

3. A VÁROS, MINT ÉLETTÉR MIKÉNT ÉRTELMEZHETŐ AZ ÖN SZÁMÁRA?

Miként értelmezem? Egy tér, ahol élhetek, ahol tudok és ahol hagynak élni, és ahol szeretem, hogy mások is élnek. Nagyon jól lehet élni Százhalombattán, de a kötődés bizonyára sokat jelent, és a kisebb hibák/problémák átvészelésében segített. Az ember saját maga teheti a legtöbbet azért, hogy egy hely élettér lehessen számára. Én bizonyára tettem ezért, talán ha nem is mindig tudatosan, de életem tere volt ez a város mindig.

4. MILYEN FEJLESZTÉSEK TÖRTÉNTÉK AZ ELMÚLT 5 ÉVBEN?

Nem emlékszem pontos dátumokra, de a leglátványosabb és újszerűséget jelentő volt Battának, a főtér projekt. Meg kellett szokni, viszont most már hozzátartozik a városhoz. Az idelátogatók nagy részének tetszik, számomra kevés a növényzet.

5. HOGY TUDNÁ ÖSSZEFOGLALNI A VÁROS SIKERESSÉGÉT ÉS INNOVATIVITÁSÁT?

Az, ami elkápráztat, ami látványos, az sikeres.

6. HOGYAN ÉRTÉKELI A TÁRSADALOMMAL ÉS EGYÉB TERÜLETEKKEL KAPCSOLATOS VÁROSI DÖNTÉSEKET!

Úgy érzem, a döntések java mindenképpen a város fejlődését szolgálta/szolgálja, még ha önös érdekek is bújtak meg jelentős hányaduk mögött, de a város élhetősége nem változott.

7. MILYEN PROBLÉMÁKAT LÁT HOSSZÚ TÁVON? SZEMÉLYES ÉS HELYI TÁRSADALMI SZINTEN?

Nem takarékoskodott a város a tartalék vagyonnal. Most azt kezdi felélni, és ez nem vezet jóra.

8. MELYEK A LEGNAGYOBB VÁROSI FOGLALKOZTATÓK? MILYEN HATÁST GYAKOROL A MÚLTJUK A JELENRE?

Legnagyobb foglalkoztatóknak mondhattuk eddig a Finomítót és az Erőművet. Sajnos ez változik. Az erőmű teljesen leépül, nagyon szomorú látvány, mikor az ember elmegy mellette és látja a pusztulást. Az emberek sokaságának élete, munkája, múltja benne van, mindez nem

számít. Hasonlóképpen nagy csalódást jelent a MOL leépítése Battán. Tudjuk, változnak az idők, de az emberiesség kiveszését érzékelem az egészből, a folyamatból, a módból, ahogy dolgok megvalósulásra kerülnek.

Ezt a két nagy foglalkoztatót gondoltam eddig Százhalombattán, ami történelmi múlttal is rendelkezik. Nyilván sok embert foglalkoztat az önkormányzat, aztán jelentős az iskolák pedagógusi létszáma, természetesen erre is szükség van.

9. MEGJEGYZÉS:

Nem hiszem, hogy lehetne bármi olyasmi, ami megváltoztatná azt, hogy itt akarjam leélni az életem.

5. INTERJÚALANY

(FÉRFI, 32 ÉVE HELYI LAKOS, LAKÓTERÜLETE: A RÉGI URBÁRIUM)

1. MIT JELENT ÖNNEK SZÁZHALOMBATTA?

Kezdetben csupán azt a várost jelentette, ahol a napi munka után eltöltöttem az éjszakát, afféle alvóvárosként vett részt az életemben. A fiam születésétől kezdve (1987) vált egyre inkább étellel teli településsé. Érzelmileg kevésbé kötődöm hozzá, mint szülővárosomhoz vagy gyermekkorom helyszíneire, de identitásomban fontos helyet foglal el – ha nem így lenne, máshol élnék.

2. MIKÉNT KÖTÖDIK/KÖTÖDÖTT A VÁROSHOZ?

Tradicionalis, családi kötődéseim nincsenek, de az itt töltött közel három évtized, feleségem itteni munkahelye, gyermekem óvodája, iskolája, orvosai, gondozói, óvónői, tanárai szoros köteléket fontak. Egyszerű városlakónál többnek érzem magam, de nem határozom meg magam lokálpatrióta polgárként.

3. A VÁROS MINT ÉLETTÉR MIKÉNT ÉRTELMEZHETŐ AZ ÖN SZÁMÁRA?

Egy település feladata több annál, mint hogy polgárainak létfeltételeit biztosítsa. Ha csak ennyit tesz, az nem vált ki elégedettséget, legfeljebb nem lesznek kedvetlenek, borúlátók a helyiek. Ha rendben vannak az utak, a járdák, ha működőképes az infrastruktúra, akkor annyit mondunk: ez a minimum, amire a vezetés szerződött. Az emberek elégedettségét az életfeltételek megteremtése hozza el. Ha talál magának a minőségi élethez szükséges körülményeket: művelődési, szórakozási lehetőségeket, magas színvonalú oktatási intézményeket, kulturált vásárlási lehetőségeket és egy (vagy sok) teret, agorát, ahol találkozhatnak a városlakók. Százhalombatta a létfeltételeket mindig biztosította az itt lakóknak, az életfeltételek folyamatosan javulnak. Javulnak és javulhatnak.

4. MILYEN FEJLESZTÉSEK TÖRTÉNTÉK AZ ELMÚLT 5 ÉVBEN?

A főter fejlesztése nagy jelentőségű beruházás volt, sokat javított a város arculatán. Kiváló rendezvényhelyszín, ahol egyelőre kívülről szervezeten jönnek össze a városlakók. A spontán találkozások még váratnak magukra.

5. HOGY TUDNÁ ÖSSZEFOGLALNI A VÁROS SIKERESSÉGÉT ÉS INNOVATIVITÁSÁT?

A város sikereinek alapját az ún. szocialista iparvárosok jelentős részére jellemző viszonylag magas szintű infrastrukturális ellátottság teremtette meg. A rendszerváltás után e tekintetben tovább javult a helyzet, bár a kereskedelmi ellátás évtizedes lemaradásban volt s ez a 2000-es évek elejéig alig változott. A város sikerének is tekinthető, hogy ma már ezt a funkciót betölti és Százhalombatta lakói helyi és nem budapesti vásárlók.

A városra inkább az óvatosság, a biztonság megteremtése, mint a kockázatot is magában hordozó innovativitás jellemző.

6. HOGYAN ÉRTÉKELI A TÁRSADALOMMAL ÉS EGYÉB TERÜLETEKKEL KAPCSOLATOS VÁROSI DÖNTÉSEKET!

A várost az ipari nagyvállalatok nyújtotta anyagi biztonság elkényelmesítette és sokáig nem figyeltek azokra a jelenségekre, amelyek az ország más területein nagy nehézségeket okoztak. A munkanélküliség, a foglalkoztatás szerkezete, a szociális ellátórendszer anomáliái mára itt is problémákat jelentenek, amelyekre a város irányítói kezdtek megoldásokat keresni.

7. MILYEN PROBLÉMÁKAT LÁT HOSSZÚ TÁVON? SZEMÉLYES ÉS HELYI TÁRSADALMI SZINTEN?

A városnak az egyik legnagyobb problémája a százhalombattai identitás hiánya. A jelenlegi lakosság tekintélyes része más településről érkezett. Nagyon kevesen mondhatják el, hogy több

generációra visszamenőleg százhalombattai ősei vannak. Nem alakult, nem alakulhatott ki a várossal való azonosulás magas foka, nem jött, nem jöhetett létre a százhalombattai polgár típusa. Egy város akkor képes szerves fejlődésre, ha az ott élő családok gondolkodásában nemzedékeken keresztül fontos tényezőként van jelen a településért való tenni akarás, a lokálpatriotizmus. A tradicionális közösségek építő ereje városokat emel fel, erre a hatásra Százhalombattán kényszerűségből még sokat kell várni.

A város nem tudja megtartani képzett munkavállalóit, azok közül sokan Budapestre ingáznak. Ugyanakkor az itteni cégekhez munkavállalók érkeznek a környékbeli településekről, mi több, a fővárosról. A város munka-erőpiaci helyzetét fordított tölcserként jellemezhetjük: a szűkebb csövön érkeznek, az öblösebb, tágabb kúpon távoznak a dolgozók.

8. MELYEK A LEGNAGYOBB VÁROSI FOGLALKOZTATÓK? MILYEN HATÁST GYAKOROL A MÚLTJUK A JELENRE?

A legnagyobb foglalkoztatók a MOL, az „Erőmű” és Százhalombatta Önkormányzata.

6. INTERJÚALANY

(NŐ, 11 ÉVE DOLGOZIK SZÁZHALOMBATTÁN, LAKÓTERÜLETE: KORÁBBAN AZ 1970-ES ÉVEK KÖZEPÉN ÉPÜLT LAKÓTELEPI RÉSZ, JELENLEG TÁRNOK)

1. MIT JELENT ÖNNEK SZÁZHALOMBATTA?

Nem vagyok százhalmattai, de 11 éve Százhalmattán dolgozom. Kívülállóként sokkal jobban tudom értékelni a várost, van összehasonlítási alapom, tudom máshol milyen. Azért nem élünk Százhalmattán, mert amikor házat akartunk venni, Battán sokkal magasabbak voltak az ingatlanárak, mint például Tárnokon, ahol most élünk. Nyilvánvaló, hogy a magasabb életszínvonal miatt magasabbak az ingatlanárak.

Százhalmatta egy csendes, élhető kisváros, ahol jó élni, jó dolgozni, jó lenni. Ha kell a város csendes és nyugodt. Az ember kiül a Főtérrre és miközben megiszik egy kávé, gyönyörködik a környezetben, de ugyanez a város, ha kell lüktet és fantasztikus kulturális programokat kínál. Szerintem nincs még egy olyan „kisváros” az országban, ahol szinte mindig van valamilyen kiállítás, koncert, színházi előadás, fesztivál vagy valamilyen szórakoztató program. A gazdag kulturális paletta nem csak a helyieket vonzza, hanem a környező településen élőket, de a fővárosiakat és a még messzebb élőket is. Itt nem lehet unatkozni, valamit mindig lehet csinálni, ha mást nem futni egyet a Duna-parton.

2. MIKÉNT KÖTŐDIK/KÖTŐDÖTT A VÁROSHOZ?

Tizenegy éve szinte minden napomat Százhalmattán töltöm. A városi tévénél kezdtem el dolgozni, onnan kerültem az önkormányzathoz. Érdekes, hogy az első találkozásom Százhalmattával egy nagyon kellemes kulturális élményhez köthető. Egy barátnőm a Summerfestre hozott el. Teljesen le voltam nyűgözve. Legközelebb pedig sportorvoshoz jöttem, majd amikor újra „találkoztunk” állásinterjúra siettem.

3. A VÁROS MINT ÉLETTÉR MIKÉNT ÉRTELMEZHETŐ AZ ÖN SZÁMÁRA?

Az emberek szeretnek itt élni, s ez köszönhető a magas színvonalú szociális juttatásoknak. Fejlett az intézményhálózat is. Huszonkét intézményünk mindegyike – melyek között öt iskola, öt óvoda, kulturális központ, könyvtár, múzeum, uszoda, sportcsarnok, családsegítő központ, nevelési tanácsadó is van – önálló épülettel rendelkezik. Magas színvonalú az orvosi ellátás, sok pénzt fordítunk a sportra és nem utolsó sorban az ipari jelleget soha nem feledve, évi 200 millió forintot fordítunk a zöldfelületeink fenntartására.

4. MILYEN FEJLESZTÉSEK TÖRTÉNEK AZ ELMÚLT 5 ÉVBEN?

Idősek Gondozóháza bővítése (2007 eleje), Matrica Múzeum felújítása (2007 szeptember), Dunafüredi Közösségi Ház (2007 november), Kiss László Sportuszoda (2008 szeptember), Szalai János Uszoda (2008 november), Polgárok Háza – Médiacentrum (2009), Rendezvényközpont és Lakóépület / Főtér I. Projekt (2010. március), Mentőállomás (2010. augusztus), Táncház (2010. szeptember)
Főtér II. Projekt (2010. ősz), Óvárosi Óvoda (2011. nyár), Szennyvíztisztító telep korszerűsítése (2013)

5. HOGY TUDNÁ ÖSSZEFOGLALNI A VÁROS SIKERESSÉGÉT ÉS INNOVATIVITÁSÁT?

A sokféleség innovatív megoldásokra ösztönöz. A mi városunkra mindig is az volt jellemző, hogy kezdeményező, kísérletező volt. Ugyanakkor nem felejtették el már elődeink sem, hogy a hagyományok és az újdonságok megfelelő ötvözete a legcélravezetőbb minden esetben. Az egység alapja a sokféleség. Százhalmattán valahogy minden gyorsabban történt, ami bizony

nem kis feladatot állított a városvezetők elé. Ha megnézzük a mai települést, akkor láthatjuk az Ófalut, Százhalombatta ősi szívéét a festői Duna-parttal és a Halomsírokkal. Kicsit tovább, de még mindig a folyóparton terül el az egykori üdülővezetből csodás, családi házas városrészé fejlődött Dunafüred. A lakótelep az egykori iparváros velejárójaként alakult ki, méghozzá az országban egyedülállóan tarkítva zöld felületekkel, játszóterekkel. Urbárium-Újtelep néhány évtizede jött létre, hogy befogadja a nagyobb térre vágyó családokat. Mindezt sajátos módon fogja át a két nagyüzem és egy hatalmas ipari parki terület. Ha valaki végigjárja ezt az útvonalat, látja az egymástól eltérő tereket, építészeti stílust és életstílust, mégis lát egy, a mélyben megbúvó misztikus egységet.

6. HOGYAN ÉRTÉKELI A TÁRSADALOMMAL ÉS EGYÉB TERÜLETEKKEL KAPCSOLATOS VÁROSI DÖNTÉSEKET!

Az előző kérdéssel együtt adtam meg erre is a választ.

7. MILYEN PROBLÉMÁKAT LÁT HOSSZÚ TÁVON? SZEMÉLYES ÉS HELYI TÁRSADALMI SZINTEN?

Sajnos a munkanélküliség Százhalombattán is kezd begyűrűzni. A MOL százhalombattai finomítójából közel 100 embert küldtek el tavaly, és további munkavállalókat számíthatnak elbocsátásra. A Dunamenti Erőműnél pedig száz főre csökkentik a munkavállalók számát.

8. MELYEK A LEGNAGYOBB VÁROSI FOGLALKOZTATÓK? MILYEN HATÁST GYAKOROL A MÚLTJUK A JELENRE?

Településünk fejlődését két nagyüzem megépítése vitte előre az 1960-as évektől. A Dunamenti Hőerőmű és a Dunai Kőolajipari Vállalat (ma MOL Nyrt.) létrehozásával párhuzamosan épült fel a lakótelep a két ipari terület között.

9. MEGJEGYZÉS:

Százhalombatta olyan fenntartható, élhető város kell, hogy legyen, mely közlekedési csomóponti helyzete miatt vonzáskörzettel rendelkezik, munkahelyeket hoz létre, a lakosságot kreatív társadalommá integrálja. A fejlesztés eszközeivel biztosítani kell a további városiasodást, ahol lakni, dolgozni és a szabadidőt eltölteni egyaránt lehet. Városunk nagy gazdasági erőt képvisel, jelentős pénzeszközökkel rendelkezik. Százhalombatta tud példát mutatni, és kell is példát mutasson abban, hogyan lehet a fenntartható város modelljét kialakítani. A fenntartható építés, a fenntartható építéstechnológia, a fenntartható gazdaság és a fenntartható társadalom fogalmi meghatározottak, azonban ezeket saját környezetünkben a realitások talaján kell kis lépésenként az egyes projekteknél valósággá tenni. Fenntarthatóvá a város akkor tud válni, ha gazdálkodása, energiafelhasználása takarékos, optimális és megújuló lesz.

4. melléklet

VÁLOGATÁS A VÁROSÉPÍTÉS MÚLTJÁBÓL
1966–1976 között

1. sz. kép: Október 6. utca, szemben az Ifjúság útja házai (1966)
Forrás: VÁTI Építésügyi Dokumentációs és Információs Központ Tervtára
(<http://www.fortepan.hu>)

2. sz. kép: Ifjúság útja az Október 6. utca felől a mai Oktán szálló felé nézve (1966)

Forrás: VÁTI Építésügyi Dokumentációs és Információs Központ Tervtára
(<http://www.fortepan.hu>)

3. sz. kép: Hága László út, a „Nyolcemeletesek” (1966)
Forrás: VÁTI Építésügyi Dokumentációs és Információs Központ Tervtára
(<http://www.fortepan.hu>)

Ifjúság útja a Hága László utca felől nézve (1976)

4. sz. kép: Ifjúság útja a Hága László utca felől nézve (1976)
Forrás: VÁTI Építésügyi Dokumentációs és Információs Központ Tervtára
(<http://www.fortepan.hu>)

5. sz. kép: Balra Hága László, jobbra Béke utcai házak (1976)
Forrás: VÁTI Építésügyi Dokumentációs és Információs Központ Tervtára
(<http://www.fortepan.hu>)

6. sz. kép: Augusztus 20. utca (1976)
Forrás: VÁTI Építésügyi Dokumentációs és Információs Központ Tervtára
(<http://www.fortepan.hu>)

7. sz. kép: Jókai köz, szemben az Arany János utca, jobbra a Liszt Ferenc sétány házai (1976)

*Forrás: VÁTI Építésügyi Dokumentációs és Információs Központ Tervtára
(<http://www.fortepan.hu>)*

8. sz. kép: Jókai köz, szemben az Arany János utca, balra az Erkel Ferenc körút házai (1976)

*Forrás: VÁTI Építésügyi Dokumentációs és Információs Központ Tervtára
(<http://www.fortepan.hu>)*

**VÁLOGATÁS A VÁROS JELENLEGI ÉLETERÉBŐL
2010–2014**

9. sz. kép: A MOL Nyrt. százhalombattai bejárata
Forrás: Laki Ildikó Százhalombattai fényképek 2012

Felújított lakótelep

10. sz. kép: Felújított lakótelep
Forrás: Laki Ildikó Százhalombattai fényképek 2012

11. sz. kép: Városközpont I.

Forrás: Laki Ildikó Százhalombattai fényképek 2012

12. sz. kép: Felújított lakótelepi épületek

Forrás: Laki Ildikó Százhalombattai fényképek 2012

13. sz. kép: Városközpont II.

Forrás: Laki Ildikó Százhalombattai fényképek 2013

14. sz. kép: Hamvas Béla Városi Könyvtár

Forrás: Laki Ildikó Százhalombattai fényképek 2013

15. sz. kép: Dunafüred (a Lido korábbi területe)
Forrás: Laki Ildikó Százhalombattai fényképek 2013

16. sz. kép: Az 1800-as évek végén épült Téglagyár épülete az Ófaluban
Forrás: Laki Ildikó Százhalombattai fényképek 2013

IRODALOMJEGYZÉK

1. ANDORKA R. (1979): A magyar községek társadalmának átalakulása. Gyorsuló idő sorozat. Budapest: Magvető Kiadó. 165 p.
2. Az AV1 üzemtől az EU 2005 projektig. A Dunai Finomító 40 éve. (2005). Forrás: www.molserbia.rs/repository/137200.pdf.
3. BACSA T. (szerk.) (2001): Pest megye – Dél Buda Környéki Kistérség. Magyarország kistérségi sorozat. Budapest: CEBA Kiadó, 296 p.
4. BAKAY E. (2013): Retroterek, retroparkok. Kert- és szabadépítészet Magyarországon. Budapest: TERC Kft., 143 p.
5. BARANYAI N. (2013): Az acélgyártás fellegvára (?): Dunaújváros és térsége. 92–132. p. In Szirmai V. (szerk.): *Csinált városok a XXI. század elején: Egy „új” városfejlődési út ígérete*. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet, 287 p.
6. BARTA GY. (2002): A magyar ipar területi folyamatai 1945–2000. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 272 p.
7. BARTA GY. (2010): A szocialista városfogalom kétféle értelmezése. 13–24. p. In Á Varga L (szerk.): *Urbs: magyar várostörténeti évkönyv V*. A 2009. nov. 18–19-én megrendezett „Szocialista városok? Városok Magyarországon és a Kárpát-medencében” c. konferencia előadásai. Budapest: Budapest Főváros Levéltára, 222 p.
8. BECSEI J. (2004): Népszéghödrajz. Békéscsaba: Ipsilon Kiadó Kft., 360 p.
9. BELUSZKY P.(1999): A budapesti agglomeráció kialakulása. 27–68. p. In BARTA GY. – BELUSZKY P.: *Társadalmi-gazdasági átalakulás a budapesti agglomerációban*. Budapest: Regionális Kutatási Alapítvány, 255 p.
10. BELUSZKY P. (2003): Magyarország településfödrajza. Általános rész. Budapest–Pécs: Dialóg Campus, 568 p.
11. BELUSZKY P. (2008): Településpolitika és településhálózat-fejlesztési koncepciók (1945–1990). 287–303. p. In MAJTÉNYI GY.– SZABÓ CS. (szerk.): *Rendszerváltás és Kádár-korszak*. Budapest: Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Kossuth Kiadó, 582 p.
12. BEREND T. I. (1979): A szocialista gazdaság fejlődése Magyarországon 1945–1975. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 298 p.
13. BERKI M. (2014): Visszatérés a kapitalizmus útjára: a poszt-szocialista városfejlődés főbb jellemzőinek áttekintése. 103–109. p. In Dúll A. – Izsák É. (szerk.): *Tér-rétegek. Tanulmányok a XXI. század térfordulatairól*. Budapest: L’Harmattan, 184 p.

14. BERNÁT T. – BORA GY. – FODOR L.(1973): Világvárosok – Nagyvárosok. Budapest: Gondolat, 532 p.
15. BŐHM A. (2002): Helyi társadalom, önkormányzatok, településfejlesztés. Budapest: Agroinform Kiadóház, 127 p.
16. CORBUSIER LE (1981): Új építészet felé. Budapest: Corvina Kiadó, 284 p.
17. CUKOR GY. (1970): A fejlődő országok iparosításának néhány kérdése. Budapest: Akadémiai Kiadó, 409 p.
18. CSIZMADY A. (2013): Új városok – régi városok: összehasonlító elemzés. 215–251. p. In Szirmai V. (szerk.): *Csinált városok a XXI. század elején: Egy „új” városfejlődési út ígérete*. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet, 287 p.
19. EGEDY T. (2005): Városrehabilitáció és társadalom. Tanulmánykötet. Budapest: MTA Földrajzi Kutatóintézet, 305 P.
20. EGEDY T. (2009): Városrehabilitáció és életminőség. Budapest: MTA FKI, 152 p.
21. EGEDY T. (2005): A sikeres városrehabilitáció. Forrás:
<http://www.varosrehabilitacio.net/media/files/Varosrehabilitacio/varosrehabestarsadalomcikkek/2Egedy2cikk.pdf>.
22. ENYEDI GY. (1978): Kelet-Közép-Európa gazdaságföldrajza. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 176 p.
23. ENYEDI GY. (1986): Település és társadalom. Műhelytanulmány. {Budapest: MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete} (Helyi társadalom IV.) 105 p.
24. ENYEDI GY. (1988): A városnövekedés szakaszai. Budapest: Akadémiai Kiadó, 115 p.
25. ENYEDI GY. (1998): A sikeres város. Tér és Társadalom. 11 (4) 1–7. p. Forrás:
<http://tet.rkk.hu/index.php/TeT/article/view/446/891>.
26. ENYEDI GY. (2000): Magyarország településkörnyezete. (Magyarország az ezredfordulón). Budapest: MTA, 466 p.
27. ENYEDI GY. (2003): Városi világ – városfejlődés a globalizáció korában. Habilitációs előadás 4. A 2002. november 7-én a Pécsi Tudományegyetemen tartott díszdoktori székfoglaló előadás szerkesztett változata. Pécs: PTE Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, 26 p.
28. ENYEDI GY. – HORVÁTH GY. (2002): Táj, település, régió. Budapest: MTA TK – Kossuth Kiadó, 512 p.
29. ENYEDI GY. (2004): Regionális folyamatok a poszt szocialista Magyarországon.
<http://www.matud.iif.hu/04sze/02.html>.

30. ENYEDI GY. (2011): A városnövekedés szakaszai – újragondolva. Tér és Társadalom. 25. (1)
31. ENYEDI GY. (2012): Városi világ. Budapest: Akadémiai Kiadó, 186 p.
32. ERDEI F. (1974): Magyar város. (Erdei Ferenc összegyűjtött művei). Budapest: Akadémiai Kiadó. 255 p.
33. ERDEI F. (1977): Településpolitika, közigazgatás, urbanizáció: Összegyűjtött írások és beszédek. Budapest: Akadémiai Kiadó, 558 p.
34. FÁBIÁN P. – FÖLDI E. – HŐNYI E. (2003): A földrajzi nevek helyesírása. Budapest: Akadémiai Kiadó, 131 p.
35. FALUVÉGI ALBERT (1973): A szocialista iparvárosok kialakulása és fejlődése Magyarországon. Területi Statisztika 23. évfolyam 5. 547–559. p.
36. FARAGÓ K. (1986): Városrekonstrukció. A magyar városok korszerűsítése. Budapest: Tankönyvkiadó, 327 p.
37. FARKAS P. (2006): Egymásba kapaszkodva. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 74 p.
38. FERENCZI I. (2010): Százhalombatta község 25 éve: 1945–1970. Matrica Füzetek III., Százhalombatta: Matrica Múzeum, 122 p.
39. FINTA J. (Szerk.) (2005): Épített jövőnk. Budapest, MTA Társadalomkutató Központ (Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián XV. Épített jövő.) 333 p.
40. FRISNYÁK S. (1999): Magyarország történeti földrajza. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 213 p.
41. GERMUSKA P. (2002a): A szocialista városok létrehozása. Terület- és településfejlesztés Magyarországon 1948 és 1953 között. Forrás:
http://www.terport.hu/webfm_send/523.
42. GERMUSKA P. (2002b): Ipari város, új város, szocialista város. Forrás:
<http://epa.oszk.hu/00400/00414/00008/pdf/11germuska.pdf>.
43. GERMUSKA P (2002c): Válságkezelési utak a magyarországi szocialista városokban. Szerkezetváltás Tatabányán és Ózdon 1990 és 2000 között. 391– 417. p. In Évkönyv. 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutató Intézete. 10.
44. GERMUSKA P. (2004): Indusztria bővületében. Fejlesztéspolitika és a szocialista városok. Budapest: 1956-os Intézet Közalapítvány, 235 p.
45. GIDDENS, A. (2008): Szociológia. Budapest: Osiris, 833 p.
46. GRANASZTÓI P. (1976): Városaink sorsa. Az urbanisztika jelene és jövője. Budapest: Magvető Kiadó, 211 p.

47. GYÁNI G. (1995): A modern város történeti dilemmái. Debrecen: Csokonai Kiadó. (Csokonai História Könyvek) 216 p.
48. HAJDÚ Z. (2005): Magyarország közigazgatási földrajza. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 332 p.
49. HORVÁTH S. (2010): Mágneshegyek és mindennapok: A szocialista városok a nemzetközi várostörténeti irodalomban. 59–84. p. In Á. Varga L. (szerk.): *Urbs: magyar várostörténeti évkönyv V.* A 2009. nov. 18–19-én megrendezett „Szocialista városok? Városok Magyarországon és a Kárpát-medencében” c. konferencia előadásai. Budapest: Budapest Főváros Levéltára, 222 p.
50. HORVÁTH S. (2006): A mindennapi szocializmus és a jelenkortörténet. In Századvég, új folyam, 14. (2.) 3–30. p.
51. ILLÉS I. (2008): Regionális gazdaságtan. Területfejlesztés. Budapest: Typotex, 264 p.
52. KAPOSZ Z. (2002): Magyarország gazdaságtörténete 1700–2000. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 431 p.
53. KISS É. (2010): Területi szerkezetváltás a magyar iparban 1989 után. Budapest – Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 223 p.
54. KOCSIS J. B. (2008): Városfejlődés és városfejlesztés Budapesten 1930–1985. A döntéshozatali mechanizmus és a fejlesztések társadalmi háttere. Budapest: Napvilág Kiadó, 167 p.
55. KOCSIS K. – SCHWEITZER F. (2011): Magyarország térképekben. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézet, 248 p.
56. KONRÁD GY. – SZELÉNYI I. (2000): Urbanizáció és területi gazdálkodás. Szeged: JGYF Kiadó, 135 p.
57. KOVÁCS Z. (2008): A szocialista korszak városfejlődésének jellemzői Magyarországon s Kelet-Közép Európában. 303–325. p. In MAJTÉNYI GY.– SZABÓ CS. (szerk.): *Rendszerváltás és Kádár-korszak.* Budapest: Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára & Kossuth Kiadó, 582 p.
58. KÖKÉNYESI J. (2006): A helyi önkormányzatok tervezési rendszerének főbb elemei. 1–6. p. In Szigeti Ernő (szerk.): *Terület- és településfejlesztési ismeretek. Tankönyv köztisztviselők továbbképzéséhez.* Budapest: MKK, 146 p. Forrás: <http://www.mut.hu/?module=news&action=getfile&fid=175291>
59. KÖRNER ZS. – NAGY M. (2006): Az európai és a magyar telepszerű lakásépítészet története 1945-től napjainkig. Budapest, TERC Kft., 463 p.
60. KŐSZEGFALVI GY. (1973): A területfejlesztés néhány időszerű elvi és módszertani kérdéséről. Területi Statisztika 23. évfolyam 3. 221–231. p.

61. KŐSZEGFALVI GY. (1978): A korszerű ipartelepítés alapjai. Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 213 p.
62. KŐSZEGFALVI GY. (1991): Települési infrastruktúra. (Területi és települési kutatások) Budapest: Akadémiai Kiadó, 174 p.
63. KŐSZEGFALVI GY. (1997): Urbanisztika. Urbanizáció – Városfejlődés. Pécs: Janus Pannonius Tudományegyetem, 205 p.
64. KRÉMER A. – MÉSZÁROS J. (1991): Településszociológia, szöveggyűjtemény. Budapest: BME Építészmérnöki Kar Tankönyvkiadó, 290 p.
65. KRIZSÁN L. (2006): Száz év Százhalombatta múltjából 1849–1945. Százhalombatta: Hamvas Béla Könyvtár, 163 p.
66. KRIZSÁN L. (2001): Százhalom százados krónikája. Százhalombatta: Hamvas Béla Könyvtár, 310 p.
67. KULCSÁR V. – LACKÓ L. (1975): Magyarország megyéi és városai. Budapest: Kossuth Kiadó, 655 p.
68. LAKI I. (2010): A szocialista iparvárosok különböző formái. Százhalombatta az iparvárosok sorában. 199–210. p. In Á. Varga L. (szerk.): *Urbs: magyar várostörténeti évkönyv V.* A 2009. nov. 18–19-én megrendezett „Szocialista városok? Városok Magyarországon és a Kárpát-medencében” c. konferencia előadásai. Budapest: Budapest Főváros Levéltára, 222 p.
69. LAKI I. (2008): Százhalombatta a fenntarthatóság jegyében. Városok az ipar szolgálatában. Budapest: Pallas Páholy Kulturális és Kiadói Kft., 99 p.
70. MARKOS GY. (1962): Magyarország gazdasági földrajza. Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó, 581 p.
71. MEGGYESI T. (1985): A városépítés útjai és tévútjai. Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 141 p.
72. MEGGYESI T. (2005): A 20. század urbanisztikájának útvesztői. Budapest: TERC Kft., 287 p.
73. MEGGYESI T. (2006): Településfejlesztés. Egyetemi jegyzet a BMGE Építőmérnök szakos hallgatóinak. Budapest: BMGE, 79 p. Forrás:
<http://www.urbanisztika.bme.hu/segedlet/telepulesfejlesztes-jegyzet.pdf>.
74. MENDÖL T. (1976): A város-falu ellentét kialakulása és felszámolásának kérdései, különös tekintettel új, szocialista városaink telepítésére. Földrajzi Közlemények: Új folyam 3–4. sz. 236–243. p.
75. MUMFORD L. (1985): A város a történelemben. Létrejötté, változásai és jövőjének kilátásai. Budapest: Gondolat, 614 p.

76. N. KOVÁCS T. – BÖHM G. – MESTER T. (2005): *Tervek és szövegek. Újabb perspektívák a városkutatásban.* Budapest: Kijárat Kiadó, 315 p.
77. NEMES N. J. (2009): *Terek, helyek, régiók. A regionális tudomány alapjai.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 350 p.
78. NÉMETH ZS. (2011): *Az urbanizáció és a térbeli társadalomszerkezet változása Magyarországon 1990 és 2001 között.* Budapest: KSH Népeségtudományi Kutató Intézet. (A Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Intézetének kutatási jelentései 93.) 221 p.
79. ONGJERTH R. (2006): *Településfejlesztés.* 79–126. p. In Szigeti Ernő (szerk.): *Terület- és településfejlesztési ismeretek. Tankönyv köztisztviselők továbbképzéséhez.* Budapest: MKK, 146. p. Forrás:
<http://www.mut.hu/?module=news&action=getfile&fid=175291>.
80. PAP N. (2007): *A területfejlesztés földrajzi alapjai.* Pécs: Lomart, 184 p.
81. PERCZEL GY. (2003): *Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza.* Egyetemi tankönyv. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 633 p.
82. PERÉNYI I. (1979): *Korunk urbanisztikája.* Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 181 p.
83. PERÉNYI I. (1967): *A korszerű város.* Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 181 p.
84. PERÉNYI I. (1978): *Városépítéstan: a városépítés története és elmélete.* Budapest: Tankönyvkiadó, 625 p.
85. PERÉNYI I. (1990): *A településrendezés-tervezés megújításának elméleti alapjai. Területi és települési kutatások.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 103 p.
- 86th PERGER É. (1999): *Közigazgatási dilemmák.* 181–223. p. In BARTA GY. – BELUSZKY P.: *Társadalmi-gazdasági átalakulás a budapesti agglomerációban.* Budapest: Regionális Kutatási Alapítvány, 255 p.
87. PERGER É. (2006): *Területfejlesztés.* 7–37 p. In Szigeti Ernő (szerk.): *Terület- és településfejlesztési ismeretek. Tankönyv köztisztviselők továbbképzéséhez.* Budapest: MKK, 146. p. Forrás:
<http://www.mut.hu/?module=news&action=getfile&fid=175291>.
88. PEST. *Magyarország megyéi (1987)* Budapest: Kossuth Kiadó, 155 p.
89. PEST MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ (HELYZETFELTÁRÁS ÉS JAVASLATTEVŐ FÁZIS) (2013): *I. kötet és területi hatásvizsgálat.* Budapest, 309 p.
<http://www.terport.hu/teruletfejleszt/megyek/fejlesztesi-dokumentumok/fejlesztési-strategiai-tervek/pest-megyei-terulet-1>.
90. PARK E. R. (1925): *The City: Suggestions for the Study of Human Nature in the Urban Environment.* Chicago: University of Chicago Press. Forrás:

- <http://thisbigcity.net/25-of-the-best-urbanism-quotes/>.
91. POROSZLAI I. (1999): A település története a kezdetektől 1959-ig. http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Szazhalombatta/pages/tanulmanyok/003_1_fejezet_a_telepules.htm.
  92. A PRAGMATIKUS SZOCIALIZMUS ÉVTIZEDEI. Összefoglaló szakmai anyag. Forrás: <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/45.html>.
  93. RADOS J. (1975): Magyar építészettörténet. Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 518 p.
  94. RECHNITZER J: (Szerk.) (2007): Település és fejlesztés. A közszolgáltatások hatékonyságának növelése a településfejlesztésben. (Közigazgatási olvasmányok). Budapest: KSZK ROP, 234 p.
  95. RUMI I. (1998): Városépítészet az önkormányzatban. Százhalombatta a XX. század végén. Százhalombatta: Modulus–R-Bt., 127 p.
  96. SÁRFALVI B. (1991): Magyarország népességföldrajza. Budapest: Tankönyvkiadó, 116 p.
  97. SIKOS T. T. (2000): Marketingföldrajz. Budapest: Váti Kht., 204 p. Forrás: <http://mek.oszk.hu/08900/08985/08985.pdf>.
  98. SIKOS T. T. (1987): Borsod-Abaúj-Zemplén megye lakossági infrastruktúrája. Miskolc: BAZ megyei II. Rákóczi Ferenc Könyvtár, 200 p.
  99. SIKOS T.T. (Szerk.) (1995): Kazincbarcika – Zsákutca vagy útelágazás. Budapest: MTA Regionális Kutatások Központja, 166 p. Forrás: <http://mek.oszk.hu/09000/09093/09093.pdf>.
  100. SYKORA, L. (2009): Post-Socialist Cities. 387-395 p. In Kitchin R. – Thrift, N. (eds.): International Encyclopedia of Human Geography. Oxford: Elsevier, 8.
  101. SMITH, D. M. (1996): The Socialist City. 70–99. p. In Andrusz, Gregory – Harloe, Michael – Szelényi, Iván (eds.): *Cities after Socialism. Urban and Regional Change and Conflict in Post-socialist Societies*. Oxford: Wiley, 356 p.
  102. SÜLI-ZAKAR I. (2003): A terület- és településfejlesztés alapjai. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 411 p.
  103. SZABÓ J. (1975): Nagyipari létesítmények. Budapest: Műszaki Kiadó, 324 p.
  104. SZALAI G.NÉ – VINCZE M. – MITTÁK F. (2000): Tanulmányok a 30 éves város történetéből 1970–2000. Százhalombatta Város Önkormányzata. Forrás:http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Szazhalombatta/pages/tanulmanyok/main_szazhalombatta.htm.
  105. SZELÉNYI I. (1971): A szocialista városok és a szociológia. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 367 p.

106. SZELÉNYI I. – KONRÁD GY. (1969): Az új lakótelepek szociológiai problémái. Budapest: Akadémiai Kiadó, 212 p.
107. A SZERKEZET-ÁTALAKÍTÁS ALATT LÉVŐ IPARVÁROSOK ÉS IPARI TÉRSÉGEK JÖVŐJE – A FOCUS PROJEKT 135–139. p. Konferenciabeszámoló. Krakkó, 1999. november 8–9. *Tér és Társadalom*, XIII (4)
108. SZIRMAI V. (1988): „Csinált városok”. Budapest: Magvető, 239 p.
109. SZIRMAI V. (2006): Százhalombatta város szociális térképe. Budapest: MTA Szociológiai Kutatóintézet, Város- és Környezetszociológiai Műhely, 190 p.
110. SZIRMAI V. (1996): Közép-európai városok az átmenetben. *Szociológiai Szemle*. Forrás: <http://www.szociologia.hu/dynamic/960304szirmai.htm>.
111. SZIRMAI V. (2013): Az „új” városfejlődési modell lehetőségei. In Szirmai V. (szerk.): *Csinált városok a XXI. század elején: Egy „új” városfejlődési út ígérete*. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet, 287 p.
112. TOSICS I. (2000): Lakáspolitikai-szociális várospolitikai. *Budapesti Negyed* 28 (2) Forrás: <http://epa.oszk.hu/00000/00003/00022/tosics.htm>.
113. TÓTH J. (2002): Általános településföldrajz. 424–484. p. In Tóth József (szerk.) *Általános társadalomföldrajz I*. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 484 p.
114. TÓTH J. (2010): Településföldrajz. 323–354. p. In Tóth József (szerk.): *Világföldrajz*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1448 p.
115. UJHELYI J. (1973): Százhalombatta község rövid története. Százhalombatta: Hamvas Béla Városi Könyvtár. Fénymásolt kézirat, 28 p.
116. UZZOLI A. – BAJI P. (2013): Mai nyugat-európai új városok. 53–82. p. In Szirmai V. (szerk.): *Csinált városok a XXI. század elején: Egy „új” városfejlődési út ígérete*. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet, 287 p.
117. UZZOLI A. (2012): Történeti előzmények – Az új városok kialakulása Európában (Kézirat).
118. Városépítés Magyarországon a felszabadulás után (1973). Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 191 p.
119. VÁROSFEJLESZTÉSI KÉZIKÖNYV (2009). NGM Területfejlesztésért és építésügyért felelős szakállamtitkárság. Forrás: http://www.terport.hu/webfm_send/3989.
120. VIDOR F. (1979): Urbanisztika. Válogatott tanulmányok. Budapest: Gondolat, 562 p.
121. WECLAWOWICZ, G. (1992): *A városok térbeni-társadalmi szerkezete Kelet-Közép-Európában*. *Tér és Társadalom*, 6 (3–4). 215–225. p.

KSH és Önkormányzati anyagok

122. KSH Területi Statisztikai évkönyvek 2001–2012.
123. KSH Pest megyei statisztikai évkönyvek: 1960–1990.
124. A népesség gazdasági aktivitás szerint, 2011,
http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tablak/teruleti/13/13_4_1_5_1.xls.
125. A 7 éves és idősebb népesség a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint, 2011,
http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tablak/teruleti/13/13_4_1_4_1.xls.
126. A lakóegységek rendeltetése és lakóik, 2011,
http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tablak/teruleti/13/13_4_3_1_1.xls.
 Pest megye statisztikai évkönyve 2012. Budapest, KSH, 2013.
127. Pest megye leírása, <http://www.terport.hu/megyek/magyarorszag-megyey/pest-megye>
128. Statisztikai tájékoztató, Pest megye 2013/4. Budapest, KSH.
129. Százhalombattai adatok. Magyarország helységnévtára,
http://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=17312.
130. Százhalombatta Városfejlesztési Stratégiája 2009,
<http://www.terport.hu/telepulesrendezes-fejleszt/fejlesztesi-dokumentumok/szazhalombatta>.
131. Százhalombatta város turisztikai marketing stratégiája 2014 (Önkormányzati dokumentum).
132. Százhalombatta Integrált Fejlesztési Stratégiája 2014 (Önkormányzati belső dokumentum).
133. Százhalombatta Kulturális Konzorcium 2010,
<http://www.battanet.hu/kulturalis-konzorcium>.
134. Százhalombatta Város Önkormányzatának Gazdasági Programja 2003–2007.
135. Százhalombatta Város Szociális Konceptiója, 2006.
136. Összefoglaló tanulmány Százhalombatta város aktuális foglalkoztatási helyzetéről (2012). Százhalombatta Város Önkormányzata, 260 p.
137. Százhalombatta városfejlesztési koncepciója (2001). Terra Studio Kft., Budapest, 87 p.
138. Társadalmi helyzetkép 2010,
https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/thk/thk10_munkaeropiac.pdf.
139. 1/2014. (I. 3.) OGY határozat A Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióról,

- www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK14001.pdf.
140. Százhalombatta településfejlesztési koncepció aktualizálása. (2008) DC Településfejlesztési Tervező és Tanácsadó Kft. és END ENG TERV Építész Iroda. 31 p.
<http://www.battanet.hu/battanet4/userfiles/eloterj/2008/11/10-466m4.pdf>.
141. Tiszabó a legszegényebb település. GFK kutatás,
<http://index.hu/gazdasag/magyar/2012/10/18/gfkkutatas>.
142. Az Új Athéni Charta. Várostervezők Európai Tanácsa. 1998, <http://www.e-epites.hu/1230>.
143. A Városi Könyvtár története. Hogyan indult Százhalombattán. Hamvas Béla Városi Könyvtár, <http://www.hbvk.hu/webtown/konyvtartortenet>.
144. Dunamenti Erómű MET Csoport tag, www.dert.hu.
145. Térport Fogalomtár, <http://www.terport.hu/fogalomtar>
146. Népszámlálási adatok 2011., http://www.ksh.hu/nepszamlalas/teruleti_adatok_sb
147. Helységnévtár 2014., http://www.ksh.hu/docs/hun/hnk/hnk_2014.pdf

ÁBRA ÉS KÉPJEGYZÉK

1. sz. ábra: Lakónépesség a szocialista iparvárosokban 1949–2014 között.....	24
1. sz. táblázat: A települések várossá nyilvánításának és a korábbi település egységek összeolvadásának időpontja.....	26
2. sz. táblázat: Lakosság számárány-változás 1980–2011 között.....	28
2.sz. ábra: Százhalombatta népességszámának változása 1949-2014 között.....	40
3. sz. ábra: Százhalombatta területi egységei	48
3. sz. táblázat: „A helyben foglalkoztatottak aránya a releváns társadalmi-demográfiai jellemzők szerint (%).....	58
4. sz. ábra: A 18-62 éves népesség összetétele aktivitás szerint	62
1. sz. kép: Október 6. utca, szemben az Ifjúság útja házai (1966)	133
2. sz. kép: Ifjúság útja az Október 6. utca felől a mai Oktán szálló felé nézve (1966) ...	133
3. sz. kép: Hága László út, a „Nyolcemeletesek” (1966)	134
4. sz. kép: Ifjúság útja a Hága László utca felől nézve (1976).....	134
5. sz. kép: Balra Hága László, jobbra Béke utcai házak (1976).....	135
6. sz. kép: Augusztus 20. utca (1976).....	135
7. sz. kép: Jókai köz, szemben az Arany János utca, jobbra a Liszt Ferenc sétány házai (1976)	136
8. sz. kép: Jókai köz, szemben az Arany János utca, balra az Erkel Ferenc körút házai (1976)	136
9. sz. kép: A MOL Nyrt. százhalombattai bejárata	137
10. sz. kép: Felújított lakótelep.....	137
11. sz. kép: Városközpont I.	138
12. sz. kép: Felújított lakótelepi épületek	138
13. sz. kép: Városközpont II.....	139
14. sz. kép: Hamvas Béla Városi Könyvtár.....	139
15. sz. kép: Dunafüred (a Lido korábbi területe).....	140
16. sz. kép: Az 1800-as évek végén épült Téglagyár épülete az Ófaluban	140